

Kroppsburna kameror

En utvärdering av pilotverksamheten
i polisregion Stockholm

Kroppsburna kameror

En utvärdering av pilotverksamheten
i polisregion Stockholm

Rapport 2020:1

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovs-personens tillstånd.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-88599-23-0
urn:nbn:se:bra-879

© Brottsförebyggande rådet 2020
Produktion: Odelius & Co
Författare: Fredrik Marklund och Katharina Tollin
Tryck: E-print AB
Upplaga: 250 ex

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Norstedts Juridik, 106 47 Stockholm.
Telefon 08-598 191 90, e-post kundsservice@nj.se, www.nj.se/offentligapublikationer

Förord

Utvärderingen som presenteras i denna rapport har genomförts i samverkan med Polismyndigheten i region Stockholm. Syftet med utvärderingen var att undersöka hur införandet av kroppsburna kameror inverkar på polisens arbete. Studien som presenteras i denna rapport ska kunna ligga till grund för en bedömning av hur utfallet förhåller sig till intentionerna med införandet av kroppsburna kameror.

Rapporten har författats av utredarna Fredrik Marklund och Katharina Tollin. Erik Nilsson, också utredare vid Brå, har genomfört intervjuer med poliser och analyserat dem. Undersökningen har godkänts av Etikprövningsnämnden i Stockholm (dnr 2017/1719-31/5). Rapporten har granskats av Tove Pettersson, professor på kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, och Manne Gerell, fil dr. och universitetslektor vid institutionen för kriminologi på Malmö universitet.

Ett särskilt tack riktas till de poliser som medverkat i vår undersökning. Vi vill också tacka Per Ottosson, vid polisens Utvecklingscentrum Väst, som hjälpte till med genomförandet av en förstudie. Morgan Fredvi, Camilla Bergeling och Emil Lidén, samtliga anställda vid Polismyndigheten, har hjälpt oss med datainsamlingen - ett stort tack! Tack även till kriminalkommissarie Gunnar Appelgren, vid polisregion Stockholm, och kommissarie Pia Glenvik, vid Nationella operativa avdelningen, för faktagranskning av delar av rapporten.

Stockholm i februari 2020

Kristina Svartz
Generaldirektör

Daniel Vesterhav
Enhetschef

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	11
Syfte och frågeställningar	11
Tidigare studier på området	12
Metod och material.....	15
Användning	26
Mareld	26
Tekniken i korthet.....	30
Användning i praktiken	31
Tryggare, men viss oro för integriteten	39
Sammanfattning.....	42
Utsatthet	44
Förutsättningarna för jämförelsen.....	44
Något lägre nivåer av utsatthet med kroppsburen kamera ..	46
Anmälningar om våld mot polis har inte minskat	51
Inte färre skador och andra konsekvenser	52
Är nivån på utsattheten lägre?.....	55
Sammanfattning.....	56
Åtgärder	57
Laga befogenhet.....	57
Små skillnader efter kamerornas införande	58
Oförändrat antal anmälningar mot poliser.....	63
Varför så få förändringar?.....	65
Sammanfattning.....	66

Utredningar.....	67
Förundersökningar.....	67
Ärendenas karaktär.....	71
Vad har filmats?	74
Användning i utredningar	76
Sammanfattning.....	83
Domar.....	85
Film underlag i var fjärde dom.....	85
Relevansen för rättslig prövning varierar	86
Rättens bedömning	89
Sammanfattning.....	91
Slutsatser.....	92
Lägre nivåer av vissa former av utsatthet	92
Vissa typer av filmer är användbara	94
Stora förväntningar, modesta förändringar?	95
Brås bedömning	96
Referenser	98
Bilageförteckning	101
Bilaga 1 – Arbetspassregistreringen	102
Bilaga 2 – Övriga tabeller och figurer	109
Bilaga 3 – Frågeformulär.....	112

Sammanfattning¹

Våren 2018 inledde polisen i region Stockholm, tillsammans med Nationella operativa avdelningen, en pilotverksamhet där trehundra kroppsburna kameror fördelades bland poliser i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje. Syftet med satsningen var att minska polisernas utsatthet för hot, våld och trakasserier i dessa områden och förbättra arbetsmiljön för poliser i yttre tjänst. Brå har utvärderat pilotverksamheten och undersökt hur kamerorna används, om de bidrar till färre incidenter av hot, våld och trakasserier mot poliser, om poliserna förändrar sin användning av tjänsteåtgärder samt i vilken utsträckning filmmaterialet används som bevisning i förundersökningar och domar.

Brås övergripande slutsats är att utfallet ligger i linje med några av de uttryckta intentionerna med pilotverksamheten. Förändringarna är dock tämligen blygsamma, särskilt om man har i åtanke att förväntningarna på kamerorna är höga och att det rör sig om omfattande investeringar.

Rapporten visar att vissa former av våld och trakasserier mot poliser blivit mindre vanliga efter att kroppsburna kameror införts. Det är framförallt trakasserier och angrepp med sten, laser och bangers som tydligt minskat. Även sexuella trakasserier mot kvinnliga poliser har minskat under den perioden då kroppsburna kameror använts.

I intervjuer med poliser framkommer att de kroppsburna kamerorna ökat polisernas känsla av trygghet. Den lägre graden av trakasserier anses vara en konsekvens av att personer som regelmässigt trakasserat poliserna i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje oftare ”vaktar sin tunga” efter kamerornas införande.

Andra former av våld mot poliser, till exempel sparkar och knuffar, har inte minskat i samma utsträckning. De fysiska angreppen kommer enligt poliserna ofta från berusade eller psykiskt sjuka,

¹ En engelsk version av denna sammanfattning finns på Brås webbplats, www.bra.se.
Klicka där på fliken Publikationer, och skriv sedan in rapportnumret i sökfältet.

det vill säga personer som inte har samma möjligheter att beakta och anpassa sitt beteende utifrån insikten om att de blir filmade. Undersökningen visar även att polisernas arbete med olika typer av tjänsteåtgärder (t.ex. handbojor och pepparsprej) inte har påverkats särskilt mycket av de kroppsburna kamerorna.

Ett annat resultat är att filmerna från de kroppsburna kamerorna sällan används som bevisning i domstol. I rapporten framkommer att material från de trehundra kroppsburna kamerorna hämtats ut till 178 avslutade förundersökningar under det första året med kroppsburna kameror. Det motsvarar mindre än en förundersökning per kamera. De granskade förundersökningarna har resulterat i 81 publicerade domar. I 22 av de 81 åtalen presenterades filmerna från de kroppsburna kamerorna som bevisning i domstol och 20 av dessa åtal föranledde en fällande dom. Andelen fällande domar för de åtal där man valde att inte åberopa kamerafilmen som bevisning, var lika stor som för de ärenden där filmmaterialet lades fram som bevisning.

Flertalet av de filmer som ansågs användbara som bevisning var inspelningar av en misstänkt brottslig gärning där målsägaren var polis (till exempel hot mot tjänsteman eller våldsamt motstånd). Andra typer av filmer, till exempel inspelade samtal med målsägare eller filmer av brottsplatser, användes som bevisning i mindre utsträckning än förväntat. I intervjuer med poliser och åklagare framkommer att skilda förväntningar och uppfattningar om filmernas bevisvärde kan vara en förklaring till att flertalet filmer som begärs ut till förundersökningar inte används som stöd för åtal. Medan polisen förväntade sig att vissa typer av filmer skulle vara användbara i domstol, valde åklagare genomgående bort dessa till förmån för andra typer av bevisning (t.ex. stillbilder av skador och vittnesmål från poliser) som ansågs bättre.

En annan slutsats är att användningen av kamerorna varierar. Brås undersökning visar att poliserna bär kameror på tre fjärdedelar av arbetspassen, men att det finns skillnader både i deras sätt att använda kamerorna och i deras benägenhet att spela in händelser. Ett skäl till variationen är att det saknats tydliga anvisningar om vilka situationer som bör spelas in, och att det alltså är upp till den enskilde polisen att avgöra när en filminspelning behövs. Vi konstaterar därför att det finns en betydande potential när det gäller att utveckla ett mer strategiskt arbetssätt med kamerorna. Brå anser att det är angeläget att vidta åtgärder för att stärka Polismyndighetens utvecklingsarbete med kroppsburna kameror på fyra områden:

1. *Utbildning och klargörande riktlinjer.* En grundläggande förutsättning för alla former av arbete med kamera är att poliserna känner sig trygga med tekniken, med befintliga riktlinjer och med hur kameramaterialet omhändertas. Vid Polismyndigheten pågår ett arbete med att ytterligare klargöra de rättsliga förutsättningarna för kameraanvändningen och med att vidareutveckla de nationella riktlinjerna för användning av kroppsburna kameror. Brå anser att detta arbete bör åtföljas av nya utbildningsinsatser.
2. *Systematisk dokumentation.* En förutsättning för att filmmaterialet ska användas som stöd för åtal är att filmens innehåll dokumenteras på ett tydligt sätt. Idag saknas anvisningar för hur en films innehåll ska dokumenteras i förundersökningen. En mall för vilka uppgifter som ska inkluderas skulle vara ett stöd för samtliga yrkesgrupper som hanterar filmerna inom rättsväsendet.
3. *Strategiskt arbete mot mål.* Idag är det upp till varje enskild polis att avgöra hur och när man ska filma. Men om kroppsburna kameror ska kunna vara ett verktyg i arbetet mot vissa övergripande mål krävs vägledning som tydliggör vilka sätt att filma som är mest gynnsamma beroende på vilka mål man vill uppnå. Sådana strategier bör utvecklas på lokal nivå och anpassas till de villkor som gäller i respektive lokalpolisområde.
4. *Återkoppling och goda exempel.* I rapporten framkommer att poliserna saknar information om huruvida filmerna som spelats in är användbara som bevisning eller inte. Insatser för att ge återkoppling till poliser i yttre tjänst skulle således kunna uppmuntra till en utökad och mer träffsäker användning av kameran.

Metod och material

Undersökningen är huvudsakligen baserad på en självdeklarationsstudie med poliser i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje, på intervjuer med poliser och på en genomgång av domar och förundersökningar. Bearbetningar av registerdata, policydokument och observationer ligger också till grund för studien. Utvärderingen har delfinansierats av polisen i region Stockholm.

Inledning

Bild- och ljudupptagningar från bevakningskameror är ett allt vanligare inslag i polisiär verksamhet i Sverige. Såväl stationär kamerabevakning av allmänna platser som rörlig kamerabevakning via polisbilar är etablerade verktyg (Brå 2015). Våren 2018 inledde polisen i region Stockholm, tillsammans med Nationella operativa avdelningen (Noa), en pilotverksamhet där närmare trehundra kroppsburna kameror delades ut till poliser i yttre tjänst.

En kroppsburen kamera är ett tekniskt hjälpmedel som hängs på polisuniformens front och aktiveras av den enskilde polisen. Pilotverksamheten har genomförts inom Mareld – en numerär och teknisk resursförstärkning i tre lokalpolisområden – Botkyrka, Rinkeby och Södertälje². I dessa lokalpolisområden finns flera bostadsområden som kategoriserats som särskilt utsatta av Polismyndigheten. Det är områden där polisen oftare, än på andra platser, hindras och angrips i sin tjänsteutövning och där allmänheten tenderar att ha lägre förtroende för polisen (Brå 2018:a). Brå har, i samverkan med Polismyndigheten i region Stockholm, utvärderat pilotverksamheten.

Ambitionen med införandet av kroppsburna kameror i Sverige är att förbättra arbetsmiljön för poliser i yttre tjänst och bidra till ökad lagföring av brott (Polismyndigheten 2019). Utvärderingen ska därför belysa hur kroppsburna kameror inverkar på utsatthet och användningen av tjänsteåtgärder i de tre lokalpolisområdena. Studien ska också bidra med ytterligare kunskap om kamera-materialets betydelse för utredning och lagföring inom rättsväsendet.

Syfte och frågeställningar

Syftet med Brås studie är att undersöka hur kroppsburna kameror inverkar på polisens arbete. I rapporten besvaras fyra frågeställningar:

² I denna rapport refererar vi genomgående till dessa områden som Mareldsområden.

1. Hur använder polisen de kroppsburna kamerorna?
2. Hur varierar polisens utsatthet under perioder *utan* respektive *med* de kroppsburna kamerorna?
3. Hur varierar polisens åtgärder i yttre tjänst under perioder *utan* respektive *med* kameror?
4. Hur används filmer från kroppsburna kameror som bevismaterial inom rättsväsendet?

Med polisernas *utsatthet* avses hot, våld och trakasserier som riktas mot dem inom ramen för deras tjänsteutövning. Det kan handla om slag, sparkar, stenkastning och obehagliga hot. De *åtgärder* som åsyftas är polisens tjänsteåtgärder – till exempel verbala kommandon, handbojor, polishund, pepparsprej och skjutvapen.

Medborgarnas attityder till och erfarenheter av polisens kroppsburna kameror undersöks inte inom ramen för denna studie. Där-
emot beskrivs de i den mån de framgår i det material som studerats.

Tidigare studier på området

Bevakningskamerors påverkan på människors beteende och maktrelationer är ett växande forskningsfält (Carlsson 2009). Övervakningsbilders betydelse undersöks utifrån tvärdisciplinära frågeställningar, där allt från statens relation till medborgarna till mediernas förhållningsätt kan stå i fokus. I vår utvärdering är det framförallt tidigare undersökningar om polisens användning av kroppsburna kameror och rättsväsendets hantering av material från kroppsburna kameror som är relevant.

Effekterna av användningen av kroppsburna kameror inom polisen har undersökts i ett flertal vetenskapliga studier. I likhet med vår studie har många genomförts som utvärderingar av pilotverksamheter i olika städer (exempelvis London, Rialto, New York och Amsterdam). Några studier är genomförda som randomiserade kontrollgruppsstudier och inriktade på att undersöka hur polisens våldsanvändning påverkas av kroppsburna kameror. Betydligt färre har undersökt effekterna av kameror på polisens egen utsatthet för hot, våld och trakasserier eller användningen av filmmaterial inom rättsväsendet.

En övergripande iakttagelse är att resultaten från dessa studier pekar åt olika håll, och det är därför svårt att få en entydig bild av hur kamerorna påverkar polisens arbete. Även om sätten att mäta förändring är likartade, har studierna ofta väsentliga metodologiska begränsningar (jfr Cubitt m.fl. 2015). De är dessutom genomförda i vitt skilda kontexter, vilket sammantaget gör att det är svårt att ringa in vilka effekter som är rimliga att förvänta sig under svenska förhål-

landen. Nedan redovisar vi huvuddragen i de studier som redovisar resultat som är relevanta utifrån vår utvärderings fokusområden.

Effekter på polisens arbete

Den huvudsakliga avsikten med införandet av kroppsburna kameror – i de pilotverksamheter som studerats – är alltså att minska polisens användning av vålds- och tvångsåtgärder. Framförallt i USA anses polisens övervåld vara ett samhällsproblem. De polismyndigheter som står bakom pilotverksamheterna tenderar överlag att knyta stora förhoppningar till införandet av kroppsburna kameror (Stahlcup och Hahn 2016, Ariel m.fl. 2014). Kamerorna ska både bidra till att förändra polisernas agerande och resultera i att allmänheten får ökat förtroende för poliserna. Det underliggande antagandet är att individer som är medvetna om att de bevakas förändrar sitt beteende och försöker agera såsom de vill uppfattas av en eventuell granskare. De poliser som bär kroppsburna kameror bör därför vara mer benägna att uppträda korrekt och enbart använda våld och tvång när situationen kräver det.

Även om forskare menar att förväntningarna på tekniken inte står i proportion till resultaten från de studier som genomförts, visar några utvärderingar att färre poliser anmäls för tjänstefel och att polisernas självrapportering om tvångsåtgärder är lägre bland poliser som bär kamera. Vissa studier visar på drastiska minskningar (Farrar och Ariel 2013, Ariel m.fl. 2014), medan andra redovisar mer modesta resultat (Flight 2019, Ariel m.fl. 2016b). Ytterligare andra studier visar på en ökad användning av vålds- och tvångsåtgärder bland poliser med kroppsburna kameror (Kersting 2019, Ariel m.fl. 2016a).

Sannolikt beror de olika utfallen på skillnader både i kontexten för kameraanvändningen och i dataunderlaget. Även om samtliga studier är baserade på analyser av registerdata, är kvaliteten på dessa data förmodligen varierande. Det är dessutom svårt att jämföra resultaten på grund av skillnader i reglerna för vilka former av tvångsåtgärder som ska rapporteras in och i polisernas benägenhet att rapportera in dessa. Mycket talar också för att villkoren kring implementeringen och styrningen av hur poliserna ska arbeta med kamerorna kan skilja sig åt på ett sätt som har stor betydelse för utfallet.

I en utvärdering av en pilotverksamhet i USA konstaterade man att resultaten, i de olika polislag som studerats, varierade så kraftigt att man beslutade sig för att jämföra polisernas självrapportering med kameraloggarna (Ariel m.fl. 2016b). Efterhandsgranskningen visar att vissa arbetslag inte följt anvisningarna för vilka som skulle ingå i kontroll- respektive experimentgrupperna. En del arbetslag hade inte

heller följt riktlinjerna för hur kamerorna skulle användas i experimentgrupperna. Bland de arbetslag som använde kamerorna selektivt – utan stöd av riktlinjerna – framkom att våldsanvändningen ökat. Bland de arbetslag som följde anvisningarna, och därmed filmade alla kontakter med allmänheten, var den självrapporterade våldsanvändningen mer än 50 procent mindre än i kontrollgruppen. Slutsatserna i studien var att effekterna på polisens våldsanvändning sammantaget kunde härledas till tre omständigheter: a) att kamerorna faktiskt togs med ut på arbetspasset, b) att de slogs på i samband med *alla* kontakter med allmänheten, c) att de misstänka gjordes medvetna om att kamerainspelningen pågick. Utan tydliga riktlinjer och med selektiv kameraanvändning där den misstänkte inte informerades, minskade däremot inte polisens våldsanvändning.

Även andra studier har visat att den faktiska användningen av kamerorna kan variera kraftigt bland poliserna, vilket sannolikt påverkar den övergripande effekten av kamerorna. I en försökverksamhet i London stod en liten grupp poliser för en mycket stor del av det inspelade videomaterialet (Grossmiths m.fl. 2015). Även om flera studier visar att det ofta finns en positiv inställning till kroppsburna kameror bland poliserna, är det inte säkert att man anser sig själv behöva den. I en intervjustudie framgick att poliserna genomgående ansåg att de kroppsburna kamerorna påverkade kollegors beteende i högre grad än det egna beteendet (Jennings m.fl. 2014).

Det finns även studier som undersökt effekterna på polisens arbete utifrån andra indikatorer än självrapporterad våldsanvändning och anmälningar mot poliser. En av dessa studier visar att poliser med kroppsburna kameror är mindre benägna att genomföra konfrontativa åtgärder, som att visitera misstänkta (*stop and frisk*) och genomföra gripanden (Ready och Young 2015). Å andra sidan arbetar poliser med kamera oftare med proaktiva åtgärder. De tar, enligt Ready och Young, mer initiativ till kontakter med allmänheten och skriver oftare ut böter (som ett alternativ till gripanden).

Effekter på utsatthet och bevisning

Utöver att minska polisens våldsanvändning finns även förhoppningar om att kamerorna ska minska våldet *mot* poliser samt bidra till starkare bevisföring genom bildmaterial (Stahlcup & Hahn 2016). Avseende dessa ambitioner finns färre publicerade utvärderingar och resultaten är spretiga.

I några studier framkommer att polisernas utsatthet för hot, våld och trakasserier ökat, snarare än minskat, när de utrustats med kroppsburna kameror. Incidentrapporteringar visar att de i högre grad utsätts för våld av allmänheten när de bär kamera (Ariel 2016a, Kersting 2019). I en av studierna framkom att kvinnliga poliser var

mer utsatta än manliga, när de bar kamera (Kersting 2019). Dessa studier bygger på analyser av polisernas egenrapportering om skador och incidenter. I studier som är baserade på intervjuer med poliser är bilden en annan. De tillfrågade poliserna anser att allmänhetens bemötande ofta förbättras när kameran aktiveras, och att den upplevda tryggheten ökat till följd av införandet av kroppsburna kameror (Jennings m.fl. 2014, Grossmiths m.fl. 2015).

När det gäller effekterna för rättsväsendet, om kameramaterialets potential som bevisning, har vi funnit en studie som redovisar substantiella resultat. Det är en brittisk fallstudie där man undersökt hur filmerna används i ärenden som gäller våld i nära relationer (Owens m.fl. 2014). Studien är baserad på jämförelser mellan randomiserade experiment- och kontrollgrupper och visade att arbetslagen med kroppsburna kameror hade fler ärenden som slutredovisats till åklagare, än de arbetslag som saknade kameror. I vilken mån filmer från kroppsburna kameror kan bidra till fällande domar har, såvitt vi kunnat utröna, inte studerats på ett systematiskt sätt. I den ovan refererade brittiska studien ansågs filmerna kunna bidra till fällande domar, baserat på att intervjuade poliser ansåg att inspelningarna borde vara ett bättre underlag än utsagor från förhör. I en svensk uppföljning, som visserligen gäller filmmaterial från stationära kameror, framkommer att de intervjuade poliserna inte tror att filmerna används särskilt ofta i domstol. De är dock övertygade om att filmerna ofta spelar en avgörande roll i ett tidigare skede i rättskedjan, till exempel i förhör, då filmen kan leda till att en misstänkt person erkänner (Kronkvist m.fl. 2019).

Till sist har frågan om bevisning även diskuterats i en brittisk studie som påvisar att antalet anmälningar mot poliser minskat när kroppsburna kameror använts, trots att inget tydde på att poliserna förändrat sitt agerande. Att händelser spelats in av poliser ansågs vara en bidragande faktor till att färre anklagats för tjänstefel (Grossmiths m.fl. 2015). Inspelningarna med kroppsburna kameror betraktas, av vissa, som ett motdrag mot det ökande antalet mobilfilmer av polisingripanden, som spelas in av privatpersoner och sprids via sociala medier. De privata filminspelningarna anses ha ökat behovet av fullständiga kamerainspelningar av känsliga situationer (Stahlcup och Hahn 2016).

Metod och material

Brås studie av pilotverksamheten i Stockholm är, i likhet med flera andra studier på området, inriktad på att mäta och diskutera effekterna av införandet av kroppsburna kameror. Den studie som presenteras i denna rapport bygger på bearbetningar av data från

en självdeklarationsstudie, intervjuer, observationer, styrdokument, riktlinjer, registerdata, förundersökningar och domar.

Vi saknar möjligheten att utvärdera mot mätbara mål, i och med att sådana saknats inom satsningen. Istället belyser vi effekter i termer av förändring över tid samt beskriver vad som uppnåtts när det gäller användandet av kameror och kameramaterial inom rättsväsendet, i relation till de uttryckta avsikterna (Vedung 2002). Resultaten värderas utifrån att förväntningarna är högt ställda på att kamerorna ska bidra till en förbättrad arbetssituation för poliserna. Förutsatt att en sådan förändring sker bör tydliga skillnader kunna urskiljas i de dataunderlag som utvärderingen bygger på. Nedan beskrivs hur vi samlat in, bearbetat och analyserat materialet i relation till studiens frågeställningar.

Arbetspassregistrering

Hur påverkas polisens utsatthet för angrepp och deras egna användning av tjänsteåtgärder av införandet av kroppsburna kameror? I den här utvärderingen kartlägger vi eventuella förändringar av polisens och allmänhetens beteende genom en självdeklarationsstudie där poliserna själva registrerat sina arbetspass utifrån vissa specifika frågor. Undersökningen bygger på en jämförelse mellan en experimentperiod och en kontrollperiod.

I ett första steg fick poliserna, under en period *före* kamerornas införande, registrera huruvida de utsatts för olika typer av hot, våld och trakasserier samt vilka åtgärder som använts. Denna mätning fungerar som en kontrollperiod. I ett andra steg fick poliserna registrera samma uppgifter, ett år senare – *efter* att de utrustats med kroppsburna kameror. Både före- och eftermätningen genomfördes under samma tid på året, med start i vecka 8. Villkoren kopplade till säsong och årstid var med andra ord likartade. Poliserna i yttre tjänst utrustades med de kroppsburna kamerorna den 1 april 2018. När eftermätningen inleddes i februari 2019 hade kamerorna således varit i bruk i nästan tio månader. Implementeringsfasen var avslutad och användandet var etablerat.

Arbetspassregistreringen har genomförts som en totalundersökning som riktats till samtliga poliser i pilotverksamheten (se bilaga 1 för ytterligare information om urvalet). Under mätperioderna har poliserna dagligen fått ange om de under arbetspasset utsatts för någon eller några av de händelser som angavs som svarsalternativ (t.ex. spark, olovlig filmning, uttalade hot) och vilka åtgärder (t.ex. verbala kommandon, handbojor, batong, fasthållande osv.) som de själva använt sig av i interaktion med allmänheten. En utförlig beskrivning av frågor, svarsalternativ, registreringens utformning och undersökningens genomförande finns i bilagorna 1 och 3.

I undersökningen deltog 177 poliser vid förmätningen och 129 poliser vid eftermätningen. Ett ganska stort antal, 98 poliser, deltog vid bägge mätningarna. De deltagande poliserna registrerade sammanlagt 1 366 arbetspass under förmätningen och 1 195 arbetspass under eftermätningen. Det innebär att det genomsnittliga antalet registrerade arbetspass per polis var något större under eftermätningen.

Tabell 1. Fördelning av deltagare och svar i arbetspassregistreringen 2018 respektive 2019.

	Period 1 (2018)	Period 2 (2019)
Antal inbjudna	238	207
Antal som meddelat att de inte bör ingå i undersökningen	27	26
Antal inbjudna som är relevanta	211	181
Antal medverkande	177	129
Andel medverkande av de relevanta (%)	84	71
Antal registrerade pass	1 366	1 195
Antal registrerade pass	Andel (%)	Andel (%)
1–5	42	32
6–10	29	23
11–15	18	24
16–20	11	21

Förmätningen hölls öppen i 41 dagar och eftermätningen i 48 dagar.³ Under förmätningen var det i genomsnitt 32 poliser per dag som registrerade sina arbetspass. Under eftermätningen var det i genomsnitt 25 poliser per dag. Det totala antalet inrapporterade arbetspass uppgick till 54 procent av det antal pass som kunde registreras, om samtliga deltagande poliser hade besvarat alla tjugo formulär (se bilaga 1 för en mer utförlig diskussion om bortfall, påminnelser och svarsfrekvens).

³ Antalet dagar för mätperioderna bestämdes initialt utifrån information om hur vanligt det är med våld mot polis och våldsanvändning av polis. Under projektplaneringsfasen bad vi poliser inom Måland att bedöma hur ofta det, i de aktuella områdena, brukar inträffa sådana händelser som tas upp i arbetspassregistreringen. Ambitionen var att poliserna skulle kunna rapportera in ett tillräckligt stort antal händelser för att kunna beskriva variationer samt förändring mellan perioderna med och utan kameror. Anledningen till att eftermätningen hölls öppen en vecka längre är att antalet deltagare var lägre och vi gjorde bedömningen att vi behövde fler svar.

Analysens räckvidd

Vår sammantagna bedömning är att antalet svar och antalet respondenter håller för en analys på aggregerad nivå av hur polisernas utsatthet och åtgärder förändrats över tid. Antalet svar är tillräckligt stort för signifikantestning och för analyser utifrån kategorier som kön och lokalpolisområden. Det är dock viktigt att klargöra under vilka förutsättningar analyser av effekter görs.

Det är alltid svårt att slå fast kausala samband i studier av polisverksamhet. Det gäller inte minst om man vill undersöka effekterna av ett visst hjälpmedel, genom att försöka isolera dessa från andra potentiellt påverkande faktorer.⁴ I denna studie har periodiseringen valts som design, eftersom andra sätt att skapa en kontrollgrupp varit förenat med stora svårigheter, omfattande resursåtgång och osäker nytta.⁵

Det har inte varit möjligt att genomföra en randomiserad studie, där användningen av kameror skulle ha slumpats, på grund av hur Mareldsatsningen implementerats. I och med att de enskilda poliserna själva styr när och hur de använder kameran, blir det inte heller relevant att göra jämförelser mellan poliser som burit kamera och poliser som inte burit kamera. Det finns nämligen anledning att anta att valet att bära eller inte bära kamera inte är slumpmässigt utan snarare baserat på bedömningar av vad som kan förväntas på det aktuella arbetspasset.⁶

Utifrån studiedesignen med en för- och eftermätning görs jämförelsen istället utifrån nivåer av utsatthet och användning av tjänsteåtgärder under en period där kameraverksamheten är implementerad och en period året innan, då kamerorna ännu inte tagits i bruk. Det som studeras är därför om införandet av kroppsburna kameror i den aktuella kontexten tycks ha lett till förändringar i polisernas utsatthet och åtgärder, snarare än de kroppsburna kamerornas inverkan i sig. För att ytterligare stärka analysen undersöker vi även om resultaten gäller för vart och ett av de tre Mareldsområdena separat.

4 Sådana faktorer kan i detta fall vara öknings av personalresurser eller särskilda satsningar i ett visst lokalpolisområde. Sådana omständigheter diskuteras fortlöpande i rapporten när resultat tolkas.

5 Samtliga särskilt utsatta områden i Stockholm ingår i Mareld, vilket medför att det saknas möjlighet att skapa en kontrollgrupp i ett jämförbart område i Stockholm. Möjligheterna att skapa kontrollgrupper bland poliser i särskilt utsatta områden i Malmö och Göteborg är också begränsade, eftersom utsattheten för poliser sannolikt ser olika ut i olika områden och att det pågår andra satsningar av olika slag i flera av dessa områden. Mot bakgrund av detta har Brå bedömt att den arbetsinsats som hade krävts för att få kontrollområdena att genomföra arbetspassregistreringen på samma sätt som Mareldsområdena, inte hade varit rimlig, för vare sig Brå eller poliserna. Särskilt inte mot bakgrund av att det ändå inte skulle gå att få fram en kontrollgrupp där det genomförts en satsning som motsvarar Mareld till innehåll och timing.

6 Därutöver är det också viktigt att beakta att en del poliser, även före försöksverksamheten, bar en annan typ av kroppsburna kameror under vissa arbetspass. Denna kameraanvändning styrdes av polisens egen riskbedömning.

Tanken är att det är mer sannolikt att iakttaga förändringar kan kopplas till kamerorna, om de kan konstateras i samtliga tre områden.

Det finns även andra omständigheter som talar för rimligheten i att jämföra hela perioder snarare än arbetspass med respektive utan kroppsburen kamera. En av dessa omständigheter är att införandet av kroppsburna kameror i Mareldsområdena troligtvis har medfört att boende i dessa områden känner till att poliserna kan bära kroppsburna kameror. Detta gäller särskilt gruppen unga män som tillbringar mycket tid i offentliga miljöer och är en central del av problembeskrivningarna i särskilt utsatta områden (Brå 2018:6). I många situationer torde det vara svårt att avgöra om den specifika polis som man möter bär kamera eller inte. Det medför att själva införandet av kroppskameror som en del av Mareldspolisernas möjliga utrustning, kan ha en effekt oavsett om de faktiskt bärs eller inte. Det förekommer också att poliser som inte själva bär kamera arbetar tillsammans med poliser som gör det, under hela eller delar av arbetspassen. Mot bakgrund av ovan nämnda omständigheter gör vi bedömningen att studiedesignen är högst rimlig i relation till den kontext som studeras.

Bearbetningar och tolkningar

Data från arbetspassregistreringen har bearbetats i statistikprogram. Vi redovisar data uppdelat på år, polisområden, kön och i relation till förlagd arbetstid. Uppgifterna om utsatthet och åtgärder har genomgående aggregerats till övergripande kategorier för att få tillräckliga underlag för att göra jämförelser över tid (se bilaga 3 för lista över kategorierna). För att bedöma om iakttaga skillnader mellan mätperioderna är reella eller inte, signifikantestats resultaten. Två typer av signifikantest, t-test (för medelvärden) och chi-2-test (för proportioner), används för att belysa huruvida iakttaga skillnader beror på slumpen eller inte. Signifikans redovisas i en egen kolumn i tabeller där signifikanta skillnader ($p < 0,05$)⁷ anges. I den mån andra skillnader än skillnader över tid signifikantestats anges resultaten i fotnot.

Resultaten diskuteras genomgående i relation till annat datamaterial. Intervjuerna med poliser liksom iakttagelser från observationerna, ärendegenomgången och domgenomgången bidrar till att tolka resultaten från arbetspassregistreringen. I nästa avsnitt beskrivs hur vi använt uttag från polisens registerdata för att kvalitetsgranska och fördjupa diskussionen om resultaten från arbetspassregistreringen.

⁷ Ett p-värde som är mindre än 0,05 ($p < 0,05$) innebär att sannolikheten är mindre än 5 på 100 att en iakttagen skillnad beror på slumpen.

Registerdata

För att undersöka hur väl de uppgifter som rapporteras i arbetspassregistreringen stämmer överens med tillgängliga registeruppgifter har vi gjort flera uttag från Polismyndighetens egna databaser. Dessa uppgifter utgör ett bra komplement, inte minst eftersom de erbjuder en möjlighet som saknas i den ovan beskrivna arbetspassregistreringen – att jämföra utvecklingen i Mareldsområdena med utvecklingen i en kontrollgrupp. Kontrollgruppen utgörs av övriga lokalpolisområden i Stockholmsregionen. Jämförelsen möjliggörs genom att vi konstanthåller informationen från samtliga registerkällor mot antalet arbetstimmar i yttre tjänst per lokalpolisområde. Den valda enheten är 10 000 arbetstimmar för samtliga tre datakällor. Det som redovisas är alltså antalet händelser (till exempel arbetsskador) per 10 000 arbetstimmar i yttre tjänst.

För att få alternativa mått på polisens utsatthet har vi gjort ett uttag från Polismyndighetens databas för självrapportering av arbetsskador i yttre tjänst samt från Brås fritextdatabas om brottet våld mot polis (brottskoderna 1701 och 1702). Uppgifterna om arbetsskador gäller antalet anmälda skador som uppkommit till följd av en brottslig gärning⁸ i Mareldsområdena samt i polisregion Stockholm i övrigt. Data redovisas utifrån periodiseringen 1 april–31 mars för åren 2015–2018. Perioderna är valda med utgångspunkt i att pilotverksamheten inleddes 1 april 2018.

Uppgifterna om våld mot polis gäller samtliga anmälningar från åren 2017–2018 i polisregion Stockholm. Totalt rör det sig om omkring 600 anmälningar som vi har gått igenom och kodat. Även i detta avseende har data bearbetats för att möjliggöra jämförelser mellan perioder med och utan kroppsburna kameror i Mareldsområdena, samt övriga polisregion Stockholm. Utifrån fritexterna i anmälningarna har vi även registrerat hur många ärenden som haft underlag från kroppsburna kameror i de tre områdena under perioden 1 april – 31 december år 2018.

Vi har även sammanställt uppgifter, från Polismyndighetens avdelning för särskilda utredningar, om antalet *anmälningar* om polisens tjänstefel i samband med ingripanden för åren 2016–2018 i polisregion Stockholm. Dessa uppgifter har kodats utifrån datum och geografisk plats för anmälan. Det kodade materialet ligger till grund för en jämförelse av utvecklingen i Mareldsområdena med övriga Stockholmsregionen, före och efter införandet av kroppsburna kameror.

⁸ Brottslig gärning omfattar händelser som i databasen kategoriserats som hot mot person, hotsituation, kränkning, spott/bett/rivsår och våldsamt motstånd/våld mot tjänsteman.

Förundersökningar och domar

Hur används filmer från kroppsburna kameror som bevismaterial inom rättsväsendet? I två kapitel i denna rapport visar vi hur kamerainspelningarna använts i utredningar och domar för att styrka brott. Redogörelserna bygger på en genomgång av ärendeakter och domar där kameramaterial från de tre områdena redovisats.

Vårt urval består av samtliga ärenden där ett uttag av film, från kroppsburna kameror i något av de tre lokalpolisområdena, gjorts från bildanalysgruppen i polisregion Stockholm mellan 1 april 2018 och 15 maj 2019. Dessa ärenden har lokaliserats via en förteckning från bildanalysgruppen, och därefter har samtliga ärenden begärts ut från Polismyndigheten. Urvalet inkluderar alltså såväl nedlagda som slutredovisade förundersökningar, och oberoende av om det finns en skälig misstänkt eller inte.

Under den aktuella tidsperioden hade totalt 221 förundersökningar i region Stockholm begärt ut bilder från kroppsburna kameror från lokalpolisområde Rinkeby, Botkyrka och Södertälje. Av dessa hade 178 ärenden avslutats i juni 2019. Vi har gått igenom samtliga ärendeakter där förundersökningen avslutats. Det innebär att vi granskat hela det underlag som ingår i ärendeakterna – polisanmälan, förundersökningsprotokoll, åklagardirektiv, promemorior, dokumentation från vidtagna åtgärder och beslutsprotokoll – inklusive den så kallade slasken⁹. Om ärendet föranlett åtal har vi även inkluderat domar från samtliga instanser i underlaget. De 178 ärendena har totalt resulterat i 81 publicerade tingsrättsdomar och 15 hovrättsdomar. Syftet med genomgången av ärenden och domar var att kunna belysa:

- Vad som karaktäriserar ärenden där kameramaterial begärs ut
- Filmernas innehåll
- På vilka sätt filmerna använts för att styrka brott
- I vilken utsträckning dessa ärenden klarats upp och föranlett fällande dom.

⁹ Med slasken avses de handlingar som upprättats i ärendet, men som inte inkluderats i förundersökningsprotokollet. Det kan till exempel vara förhör eller ett utlåtande som inte ansetts vara av vikt för beslutet om ärendet.

Materialet har bearbetats genom kodning i statistikprogram. Kodningsscheman utarbetades efter en genomläsning av tio ärendeakter respektive tio domar. Kodningen har därefter justerats och omarbetats för att pröva hypoteser och andra relevanta kategoriseringar.

För att kunna jämföra sammansättningen av förundersökningar med sammansättningen av domar, har några av koderna som användes i genomgången av förundersökningarna också använts i genomgången av domarna. Vi har också sammanställt samtliga skrivelser om rekvisit, uppsåt och bevisvärdering med hänvisningar till kameramaterial. Dessa sammanställningar ligger till grund för en redovisning av hur kameramaterialet värderats som bevisning samt vilka omständigheter som föranlett friande respektive fällande domar.¹⁰

Intervjuer

Hur används kamerorna i praktiken? För att få en bredare förståelse för vilka omständigheter som kan förklara när och hur kameran används, har vi genomfört intervjuer med 18 poliser i yttre tjänst.

Intervjuerna genomfördes under våren 2019, strax efter den andra arbetspassregistreringen, för att fånga en ackumulerad erfarenhet av kameraanvändningen och dess påverkan på arbetsmiljön. Samtliga intervjuer genomfördes enskilt. Urvalet skapades utifrån vissa iakttagelser från arbetspassregistreringen. Urvalet inkluderade såväl män som kvinnor, samt både personer som medverkat i arbetspassregistreringen och personer som avstått, i samtliga tre lokalpolisområden. Intervjuerna var semistrukturerade och vägledades av en intervjuguide.

Erfarenheter från tidigare observationer samt preliminära analyser av resultaten från arbetspassregistreringen låg till grund för intervjuguiden. Intervjuerna spelades in med diktafon och har därefter kodats. Ett kodningsschema utarbetades utifrån en genomlysning av de första intervjuerna.

Bearbetning och analys har inriktats mot att fånga gemensamma drag i polisernas utsagor om kameraanvändningen. Antalet intervjuer är dock för litet för att kunna beskriva övergripande skillnader mellan områdena. I rapporten lyfts erfarenheter från intervjuerna genomgående fram för att komplettera uppgifter från andra underlag och fördjupa förståelsen av bakomliggande faktorer. De citat som används från intervjuerna har bearbetats för att det inte ska gå att identifiera någon utifrån materialet.

¹⁰ I återgivningen av skrivelserna i domskälen har vissa uppgifter ändrats för att de inte ska röja personuppgifter.

Utöver intervjuerna med poliser har vi även genomfört fyra telefonintervjuer med åklagare som arbetat med några av de ärenden som ingått i vår genomgång av förundersökningar och domar. Syftet var att stämma av vissa iakttagelser från genomgången, samt få ytterligare inblick i varför vissa filmer används eller inte används som bevisning. Intervjuerna genomfördes alltså i ett senare skede av analysarbetet, och de dokumenterades genom anteckningar. Vi refererar återkommande till åklagarnas erfarenheter och synpunkter, för att komplettera våra uppgifter från genomgången av domar och förundersökningar.

Dokument

Ett sätt att förstå polisernas utsagor i intervjuerna, liksom sammanställningarna av data från arbetspassregistreringen och registeruppgifter, är att titta närmare på förutsättningarna för användningen av kroppsburna kameror. Vi har gått igenom de nationella riktlinjerna för kameranvändningen och andra dokument som gäller de legala och praktiska villkoren för hur polisen kan och får använda utrustningen. Materialet har primärt granskats för att urskilja styrning och den enskilda polisens handlingsutrymme när det handlar om inspelning och lagring av ljud- och bildmaterial.

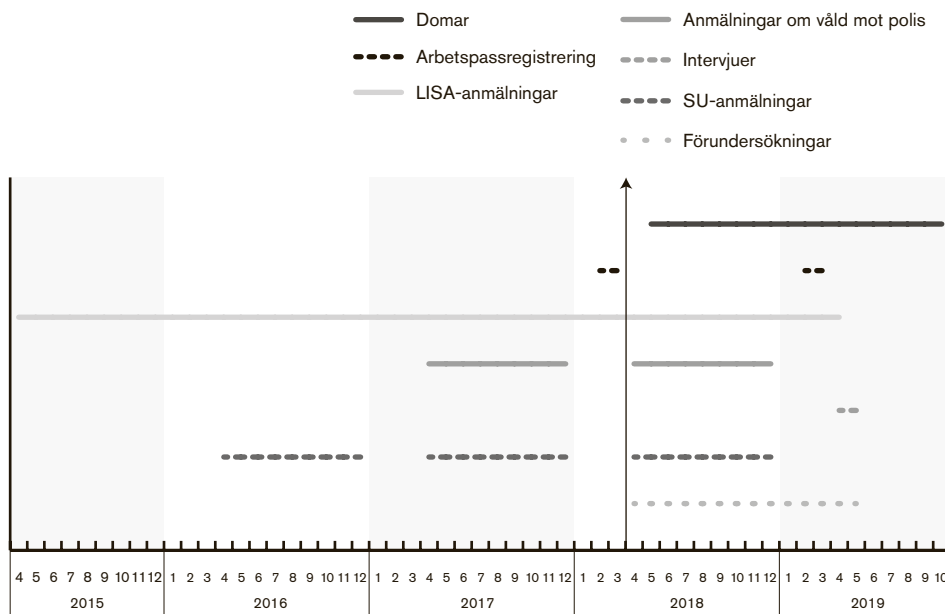
Observationer

Under våren 2018 närvarade vi vid två utbildningstillfällen för omkring 50 poliser som skulle utrustas med kroppsburna kameror. Vi har även genomfört tre så kallade medåkningar med arbetslag i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje. Dessa observationer dokumenterades genom fältanteckningar och har använts som underlag för att beskriva de initiala förväntningarna på kamerorna och kunskapsläget hos de poliser som tar kamerorna i bruk. Observationerna har också gett ytterligare inblick i de situationer som beskrivits i intervjuerna.

Översikt av datamaterial

Jämförelser över tid är centralt i denna rapport. Vi vill därför ge en överblick över vilka tidsperioder som de olika typerna av datamaterial täcker.

Figur 1. Tidsangivelser för studiens datamaterial

Rapportens disposition

Rapporten är tematiskt upplagd. I varje kapitel besvaras en av utvärderingens frågeställningar utifrån samtliga relevanta datakällor. I rapportens första kapitel, *Användning*, presenteras våra uppgifter om hur ofta kroppsburna kameror används. Vi beskriver också polisernas erfarenheter av att använda kroppsburna kameror och på vilka sätt användningen villkoras av de nationella riktlinjerna och den teknik som används.

I nästa kapitel, *Utsatthet*, redovisas våra uppgifter från arbetspassregistreringen om hur polisernas utsatthet varierat före och efter införandet av kroppsburna kameror i yttre tjänst. Vi redogör även för hur polisernas egenrapporterade arbetsskador varierat samt hur antalet anmälningar om våld mot polis varierat under samma tidsperiod. I kapitlet *Åtgärder* presenteras våra data om vilka tjänste-

åtgärder som poliserna uppger att de använt före och efter införandet av kroppsburna kameror. Utöver våra egna uppgifter om åtgärder från arbetspassregistreringen presenteras också uppgifter om hur antalet anmälningar mot polis för tjänstefel i samband med ingripanden varierar under perioder före och efter kroppsburna kameror införts.

I kapitlet därpå, *Utredningar*, tittar vi närmare på hur kamera-materialet använts i förundersökningar. I kapitlet redovisas vilka typer av incidenter som filmats samt på vilka sätt filmerna använts för att styrka brott. I kapitlet *Domar* går vi vidare till nästa steg i rättskedjan. Vi visar hur många av de granskade ärendena som resulterat i en dom där man åberopat filmen som bevisning i rätten och diskuterar vilka omständigheter som ligger bakom att man inte lägger fram filmen som bevisning i rätten.

I rapportens avslutande kapitel, *Slutsatser*, värderas resultaten utifrån intentionerna med Mareldsatsningen och utifrån förväntningarna på utrustningen. I Brås bedömning presenteras förslag om hur arbetet med kroppsburna kameror skulle kunna utvecklas framgent.

Användning

I detta kapitel redogör vi för våra uppgifter om hur kamerautrustningen används av poliser i de tre områdena. Kapitlet inleds med en kortare bakgrund gällande initiativ Mareld och vad som karaktäriserar områdena i pilotverksamheten samt en översiktlig beskrivning av hur de kroppsburna kamerorna och systemet för lagring av kameramaterial fungerar rent tekniskt.

Därefter övergår vi till att redogöra för hur kamerorna används i praktiken. Hur ofta tas de med och aktiveras på arbetspassen? Vilka olika sätt att arbeta med kroppskamera kan urskiljas? Vilka förväntningar och farhågor har uttryckts av poliserna i pilotverksamheten? Kapitlet bygger på intervjuer med poliser, observationer på arbetspass och utbildningstillfällen, genomgången av styrdokument samt sammanställningar av data från arbetspassregistreringen.

Mareld

I maj 2016 inleddes initiativ Mareld, en numerär och teknisk resursförstärkning i särskilt utsatta områden i polisregion Stockholm. Bakgrunden till initiativet är att polisen under senare år har haft svårigheter med att fullfölja sitt grunduppdrag i dessa områden. En viktig förklaring till varför poliserna inte kunnat ingripa och förebygga brott på det sätt som åligger dem är att angrepp mot poliser varit vanligt förekommande. Hot mot enskilda poliser och stenkastning mot patruller har ansetts tillhöra vardagen. I förlängningen har detta inverkat negativt på de boendes trygghet och förtroendet för polisen. För att förändra situationen har polisen sett det som nödvändigt att både öka det polisiära trycket på kriminella i områdena och att förbättra arbetsmiljön för poliserna. Ökad trygghet för invånarna i området har med andra ord ansetts gå hand i hand med minskad utsatthet för poliserna. Ambitionerna med Mareld är att vända utvecklingen långsiktigt (Polisen i region Stockholm 2017).

Skillnader och likheter mellan områdena

Att samtliga lokalpolisområden som ingår i pilotverksamheten har bostadsområden som kategoriserats som särskilt utsatta, innebär alltså att de delar vissa villkor och problem. De utsatta områdena anges ha låg socioekonomisk status, och kriminella bedöms påverka lokalsamhället. Många områden som kategoriseras som utsatta har öppen narkotikaförsäljning, och det sker fler våldshändelser på allmänna platser än i andra bostadsområden. I de områden som anses vara särskilt utsatta förekommer även systematiska hot mot vittnen och målsägare, vilket ger kriminella inflytande och skapar otrygghet (Polismyndigheten 2017).

Samtidigt finns också viktiga skillnader mellan de olika lokalpolisområdena som bör beaktas. Sett till polisiära resurser är Rinkeby något större än Botkyrka, som i sin tur är något större än Södertälje. Skillnaderna är dock inte så stora i detta avseende. I geografisk mening är skillnaderna desto större och situationen den omvända. I detta avseende är Södertälje betydligt större än Botkyrka, som i sin tur är betydligt större än Rinkeby.

När de intervjuade poliserna beskriver sina arbetsområden framkommer andra skillnader. Poliserna i Södertälje och Botkyrka beskriver sina områden som mer varierade, om än på något olika sätt. Poliserna i Rinkeby beskriver sitt område som mer kompakt. Invånarantalet är ungefär lika stort. Rinkeby lokalpolisområde omfattar Rinkeby-Kista och Spånga-Tensta. De hade totalt 90 000 invånare 2016, medan Södertälje och Botkyrka har en något större befolkning (97 000 invånare respektive 93 000 invånare 2018).

Enligt polisens senaste lägesbild (Polisen 2019) har Botkyrka tre särskilt utsatta områden, Rinkeby två och Södertälje ett. I denna indelning har dock specifika stadsdelar/bostadsområden slagits ihop till större områden. Sett till specifika bostadsområden/stadsdelar rör det sig om fyra i Botkyrka (Alby, Fittja, Hallunda och Norsborg) och tre vardera i Rinkeby (Rinkeby, Tensta och Husby) och Södertälje (Ronna, Geneta och Lina).

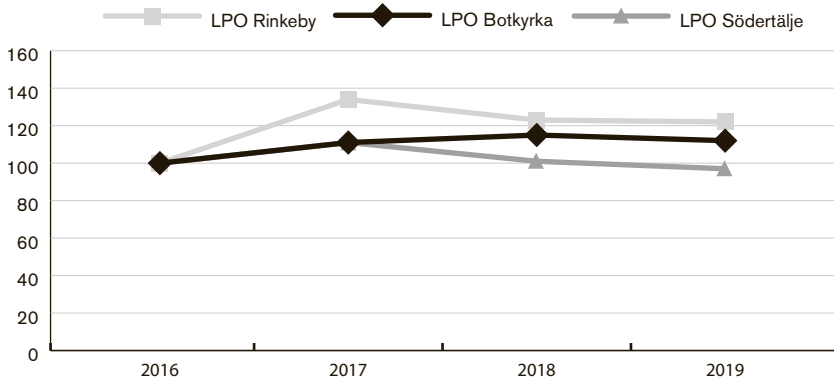
I Södertälje framhåller poliserna att polisområdet är som en ”region” i miniatyr, med en stadskärna med krogliv, villaområden, utsatta områden och mycket genomfartstrafik. I Botkyrka beskriver man polisområdet ”som två olika kommuner”, norra och södra, där den norra delen med sina särskilt utsatta områden tenderar att definiera polisernas arbetssituation. Poliserna i Rinkeby framhåller att det händer mycket i polisområdet till följd av att man har ”tre utsatta områden på liten yta”.

Satsning på ökad arbetstid i yttre tjänst

Förutsättningarna för polisarbetet i de tre områdena skiljer sig alltså delvis åt. Samtliga områden ansågs dock ha behov av fler polisanställda. Målet med Mareld var att Rinkeby, Botkyrka och Södertälje skulle tillföras upp emot hundra nya poliser. Antalet nyanställda tycks som mest ha uppgått till 60 nya tjänster. För att få en bild av hur arbetstid i yttre tjänst utvecklats i praktiken har vi hämtat uppgifter från polisens tidredovisningssystem. De uppgifter som hämtats ut är antalet registrerade arbetstimmar per år och område.¹¹

Figur 2 nedan visar att alla tre områden hade en tydlig uppgång av antalet arbetstimmar i yttre tjänst 2017. Störst uppgång av antal arbetstimmar över tid kan noteras i Rinkeby. Även i Botkyrka har antalet arbetstimmar i yttre tjänst ökat generellt mellan 2016 och 2019. I Södertälje, är antalet arbetade timmar däremot något lägre 2019 än 2016.

Figur 2. Fördelning av arbetstid (indexerade tal, index år 2016=100), uppdelat på lokalpolisområden, under åren 2016–2019.

Uppstarten av kameraprojektet

Utöver personalförstärkningar innehöll Mareld också resurser för att köpa in nya kroppsburna kameror till poliser i yttre tjänst. Kamerorna ska både ge skydd och kunna användas i den operativa verksamheten och därmed bidra till en bättre arbetsmiljö (Polisen i region Stockholm 2017). Enskilda polisområden har tidigare använt sig av en annan typ av kroppsburna kameror. Dessa kameror har

¹¹ I figur 2 redovisas uppgifterna för varje område, från tidsrapporteringsystemet COPS, indexerade till 100 med basåret 2016. År 2019 har uppskattats utifrån antalet redovisade timmar under de nio första månaderna.

inte samma tekniska funktioner som de nya, och de tidigare initiativen har saknat samordning, nationella riktlinjer och utvärdering.¹²

Vid planeringen av Mareld tidssattes införandet av de nya kamerorna till sommaren 2017. Pilotverksamheten kom dock att försenas till följd av ett tillsynsbeslut från Datainspektionen (Datainspektionen 2017).¹³ I beslutet framhölls vikten av att Polismyndigheten tar fram ”rutiner och instruktioner i syfte att minska risken för otillåten behandling av känsliga personuppgifter” vid användning av kroppsburna kameror (Datainspektionen 2017).

Den 9 mars 2018 beslutade Polismyndigheten om nationella riktlinjer för kameraanvändning. De gäller de nya kamerorna som är kopplade till kameraplattformen. Riktlinjerna ska ”klargöra hur Polismyndighetens kameraplattform fungerar och ska användas, vilka kameror som är anslutna till kameraplattformen, rättsliga förutsättningar för kamerabevakning inklusive hur tillstånd ska sökas samt hur behörigheter ska tilldelas” (Polismyndigheten 2018). Riktlinjerna trädde i kraft den 15 mars 2018. Två veckor senare inleddes pilotverksamheten och omkring hundra kameror vardera fördelades till de tre lokalpolisområdena.¹⁴

Satsningen på kameror inom Mareld motiverades, år 2016, av de särskilda behov som fanns i de särskilt utsatta områdena i polisregion Stockholm. Ett år senare, 2017, beslutade Polismyndigheten dock att även initiera en nationell satsning på den nya typen av kroppsburna kameror. I samband med att kameror upphandlades till pilotverksamheten köptes kameror också in till polisområde Malmö, som också påbörjade användningen av kamerorna under våren 2018. Därefter har även region Väst tilldelats nya kameror som satts ut i lokalpolisområden. I vårändringsbudgeten för 2018 förstärktes anslaget till Polismyndigheten bland annat med hänvisning till behovet av ny kamerautrustning (prop. 217/18:99). Totalt har 775 kameror tillhandahållits poliser i yttre tjänst sedan våren 2018 – varav 300 tillhör den pilotverksamhet som utvärderas i denna rapport.

¹² I samband med att de nya kamerorna köptes in har de tidigare kamerorna tagits ur bruk. Skillnaderna mellan de gamla och de nya kamerorna beskrivs mer utförligt i avsnittet *Kameran med på de flesta pass*, i detta kapitel.

¹³ Beslutet gällde i första hand de tidigare kamerorna, som använts utan särskilda riktlinjer i enskilda lokalpolisområden.

¹⁴ Upphandlingen av utrustningen ägde rum i januari 2018.

Tekniken i korthet

Den nya typ av kamera som polisen har valt spelar in högupplöst bild och stereoljud, med automatisk justering och brusreduktion. Med fulladdat batteri kan kameran användas i 12 timmar. Lagringskapaciteten ligger på 64 GB och kan rymma uppemot 70 timmar inspelat material. Kameran är 10,2 centimeter hög och 6,2 centimeter bred.

Bild 1. Den nya kameramodell som använts under försöksverksamheten.

Foto: Polisen

Kameran har tre aktiveringslägen, som är viktiga att känna till för att förstå diskussionen längre fram i detta kapitel. Det första är ett *förinspelningsläge*. Det ska aktiveras i samband med att kameran hängs på uniformen, så att polisen när som helst under passet enkelt kan sätta igång en inspelning. När kameran satts på förinspelning buffrar den löpande, vilket innebär att kameran kan spela in och lagra bilder upp till 30 sekunder innan den aktiveras. Det andra läget är ett aktivt *inspelningsläge*. Inspelningsläget slås på genom den stora knappen i mitten på kamerans framsida. En blinkande röd lampa på kamerafronten markerar att kameran spelar in. I situationer där man inte vill att kameran ska påkalla allmänhetens uppmärksamhet kan man välja ett annat inspelningsläge – *stealth mode* – så att den blinkande lampan stängs av.

Lagring

När inspelningen aktiveras sparas filmen på kamerans interna minne. Inspe­lningen inkluderar även 30 sekunders bildupptagning som buffrats efter att förinspelningsläget aktiverats. Av integritets­skäl har Polismyndigheten valt att det buffrade materialet ska vara utan ljud.

Senast i samband med att tjänstgöringspasset avslutas ska allt inspelat material överföras till kameraplattformen. Det sker genom att den polis som burit kameran dockar den i en laddningsenhet. Kameramaterialet töms från kameran och sparas på en lagringsyta hos Polismyndigheten.

Efter att inspelningen avslutats kan poliserna själva titta på filmen i en applikation i mobiltelefonen. När inspelningen förts över till kameraplattformen kan poliserna, via sin tjänstedator eller tjänste­telefon, se sina egna filmer i upp till två dygn. De kan dock inte spara ner eller redigera filmerna.

I kameran finns även en funktion som gör att man kan tagga en specifik inspelning.¹⁵ Det kan underlätta om en polis i efterhand vill titta på en särskild sekvens av det inspelade materialet – till exempel för att avgöra om filmen ska begäras ut till en förundersökning eller som stöd för avrapportering.

Om inspelat kameramaterial ska bevaras och användas i brotts­bekämpande verksamhet (exempelvis till utredningar eller under­rättelser) ska en begäran om exportering upprättas i enlighet med rutiner i respektive region. I polisregion Stockholm finns sedan tidigare en bildanalysgrupp som hanterar filmer från olika typer av inspelningsenheter. Denna enhet har nu även ansvar för att exportera bildmaterial från kroppsburna kameror.¹⁶ Inspelat material som inte begärts ut till förundersökning raderas automatiskt efter 62 dagar.

Användning i praktiken

Tekniken sätter i viss mån ramarna för hur kamerautrustningen kan användas i yttre tjänst. Men givet dessa förutsättningar kan olika typer av arbetssätt och erfarenheter utvecklas och växa fram. Vi kommer nu att beskriva vad vi vet om hur kamerautrustningen använts i praktiken, med stöd i uppgifter från intervjuer, observationer

¹⁵ I kamerorna finns även en funktion med automatisk aktivering vid förprogrammerade händelser till exempel om en bildörr stängs eller el-pistol tas upp för bruk. Dessa funktioner ingår för närvarande inte i polisens aktiveringslägen.

¹⁶ Behörighet till kamera respektive till material från kameraplattformen regleras enligt olika bestämmelser. Behörigheten till kameraplattformen är personlig och ska endast tilldelas "den som behöver tillgång till bildmaterialet i kameraplattformen för att kunna utföra sina arbetsuppgifter" (Polismyndigheten 2018). De grupper som omnämns i riktlinjerna är personal i bildanalys­grupper, operatörer på regionledningscentralen och personal i lokalpolisområden.

och arbetspassregistreringen samt i relation till vad som anges i de officiella riktlinjerna för kameraanvändningen. Tre frågor ska besvaras:

- Hur och när bär poliserna kamera?
- I vilka situationer aktiveras kameran och vilka sätt att filma används?
- Hur upplever poliserna att kamerorna påverkar deras arbetssituation?

Kameran med på de flesta pass

Hur ofta bärs kamerautrustningen? Tabell 2 visar att användningen av kroppsburna kameror ökat kraftigt i alla tre lokalpolisområden. Under mätningen 2019 (efter införandet), angav poliserna att de burit en kroppskamera på omkring 74 procent av de inrapporterade arbetspassen, jämfört med 12 procent av passen under mätperioden 2018 (före införandet).

Kamerorna bars i större utsträckning under arbetspassen på kvällar och nätter (80 procent 2019) än under arbetspassen på dagtid (65 procent 2019). Däremot finns det inga större skillnader mellan olika veckodagar. Det finns inte heller några skillnader mellan könen. Kvinnor och män har burit kamera i samma utsträckning vid bägge mätperioderna.

Tabell 2. Antal och andel arbetspass med kroppsburen kamera vid för- och eftermätning uppdelat på lokalpolisområde. Andel i procent.

	Period 1 (2018) (Botkyrka N=320, Rinkeby N=425, Södertälje N=613)		Period 2 (2019) (Botkyrka N=320, Rinkeby N=375, Södertälje N=492)	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Botkyrka	110	34	235	73
Rinkeby	21	5	283	75
Södertälje	29	5	359	73
Totalt	160	12	877	74

De poliser som angett att de burit en kroppsburen kamera redan under arbetspassregistreringen 2018 har som sagt använt en tidigare modell av kroppsburen kamera, som förekommit inom polisen sedan många år. Inköpen av sådana kameror har skett lokalt, vilket innebär att användningen varierat mycket mellan olika polisområden. Vissa områden har haft många kameror och andra inga alls. Sådana variationer är synliga i tabell 2. I Botkyrka angav poliserna att de

använt kroppsburen kamera (det vill säga den tidigare modellen) vid nästan vart tredje arbetspass, medan motsvarande andel i Rinkeby och Södertälje var betydligt mindre, endast 5 procent.

Den tidigare användningen av kroppsburna kameror var betydligt mindre reglerad än under pilotverksamheten. I många lokalpolisområden var det upp till den enskilde polisen att avgöra om denne ville använda utrustningen. Den mest strukturerade användningen av de gamla kamerorna har gällt större evenemang, med överhängande risk för oroligheter av olika slag, såsom vissa fotbollsmatcher och demonstrationer. Flera av de poliser som vi intervjuat säger sig enbart ha använt kameror vid sådana tillfällen, medan andra (företrädesvis i Botkyrka) säger sig ha varit vana vid att använda dem vid nästan varje arbetspass. Införandet av den nya kamerautrustningen och de tillhörande riktlinjerna om att kroppskamera ”ska användas vid tjänstgöring i yttre uniformerad tjänst” (Polismyndigheten 2018) har således jämnat ut skillnaderna mellan de olika lokalpolisområdena – samtidigt som arbetssätt och förväntningar på de nya kamerorna förmodligen skiljer sig åt beroende på tidigare erfarenheter.

Förväntat stök filmas

Enligt uppgifterna från vår arbetspassregistrering tas alltså kroppskamerorna med ut på de flesta arbetspass – men när aktiveras de? I vilka situationer filmar poliserna? Enligt de nationella riktlinjerna får poliser, som tidigare nämnts, spela in ljud och bild i brottsbekämpande syfte. Inspelning får ske för ”att förhindra, upptäcka eller utreda brott” [...] vid behov i primärutredning, förundersökning eller vid hotfulla och våldsamma situationer” (Polismyndigheten 2018). De flesta av de poliser som vi talat med, är av uppfattningen att det är upp till den enskilde polisen att avgöra huruvida en viss situation är lämplig att filma. ”Filma när du behöver filma är väl direktivet, bara du kan förklara varför”, säger en polis. En annan berättar:

I början var det svårt att veta vad jag skulle spela in. Nu spelar jag in det mesta – för vad spelar det för roll. Jag har som rutin att alltid slå på kameran när jag gör yrkesutövning.

Det vanligaste skälet till att filma är, enligt intervjupersonerna, att säkra bevis. Många säger att man försöker slå på kameran när man anar att ”det kan bli stökigt”. Sådana förväntningar kan uppstå inför ett ingripande mot ett våldsbrott eller i samband med besök på platser där det ofta pågår kriminell verksamhet. Många aktiverar kameran redan på väg till sådana situationer, till exempel i bilen inför att de ska patrullera ett centrum där det kan finnas risk för att någon kommer att försöka undkomma en narkotikakontroll. Flera

anger också att de har som rutin att sätta på kameran i samband med uttryckning till en bostad där det kan ha begåtts brott i nära relation.

Det förekommer också att man aktiverar kameran i situationer där man befärad att händelseutvecklingen kan gå fort eller överraska. Det kan handla om angrepp eller hot mot poliser i samband med trafikkontroller, husrannsakan eller närvaro i en offentlig miljö. En polis säger att hen ”slår på kameran när erfarenhet eller magkänslan säger att jag eller allmänheten kan bli utsatt”. Då gäller det att aktivera inspelningsläget vid de första tecknen på eskalering, annars är risken stor att man glömmer det när händelseutvecklingen går snabbt. Flera säger att man ofta kommer på i efterhand att man borde ha satt på kameran direkt, till exempel vid ankomsten till en aggressiv folksamling.

En annan vanlig situation som regelbundet filmas är transporter av misstänkta och handräckningar av patienter till psykiatrin. Ett skäl till att dessa situationer ofta filmas kan vara att poliserna är beredda på att de kan hotas och attackeras i samband med dessa arbetsuppgifter, samtidigt som de ofta har gott manöverutrymme när det gäller att aktivera kameran. Det förekommer även att poliser filmar för underrättelseuppslag. Det kan handla om att ”det är en konstig stämning i centrum” eller att det finns behov av att identifiera personer som har samröre med välkända kriminella personer. Flera intervjuade personer understryker att de aldrig ”okynnesfilmade”, kameran aktiveras alltid när det finns specifika skäl att tro att brott begås.

Ungefär hälften av utsattheten spelas in¹⁷

De intervjuade polisernas uppgifter om att man inte alltid hinner slå på kameran när man utsätts för något, bekräftas av data från vår arbetspassregistrering. Poliserna har angett att de utsatts för någon form av hot, våld och trakasserier på 311 arbetspass under mätperioden 2019, då de har tillgång till de nya kroppsburna kamerorna. På 257 av dessa 311 arbetspass, det vill säga 83 procent, har poliserna uppgett att de burit en kroppsburen kamera under arbetspasset. Det är alltså en något större andel än av arbetspassen totalt sett, där poliserna burit kamera i 75 procent av fallen (se tabell 2). Detta hänger samman med att fler poliser använder kamerorna under kvällar och nätter, när också utsattheten är större (se avsnittet ”Förutsättningarna för jämförelsen” i kapitlet *Utsatthet*).

¹⁷ Vi vill understryka att vi enbart efterfrågat huruvida händelser som gäller polisernas utsatthet och/eller åtgärder filmats i arbetspassregistreringen (se kapitlet *Utsatthet* och *Åtgärder*). Vi saknar därmed möjlighet att med stöd i dessa data beskriva annan filmning än den som gäller dessa situationer.

Tabell 3. Antal arbetspass då poliserna uppgett att utsatthet förekommit, samt andel av dessa arbetspass då poliserna burit kroppsburen kamera respektive också spelat in utsattheten med kameran, under perioden februari–mars 2019. Andel i procent.

	Antal arbetspass med någon form av utsatthet	Andel pass med utsatthet där kroppsburen kamera burits (%)	Andel av pass med utsatthet där händelsen spelats in (%)
Botkyrka	81	90	55
Rinkeby	112	78	19
Södertälje	118	82	55
Totalt	311	83	42

På 124 arbetspass (omkring 40 procent) av de 311 arbetspass där poliserna uppger att någon form av hot, trakasserier eller våld riktats mot dem, har händelsen spelats in med den egna eller kollegans kroppsburna kamera.¹⁸ Det innebär att inspelningar av utsatthet skett på omkring 10 procent av samtliga 1 200 inrapporterade arbetspass i yttre tjänst. Det finns stora skillnader mellan kvinnor och män. Männen uppger att de spelat in utsatthet vid 45 procent av arbetspassen, bland kvinnorna är motsvarande siffra 23 procent. Varför kvinnor spelar in färre incidenter kan vi inte förklara utifrån tillgängliga data.

Om vi jämför polisområdena med varandra är det tydligt att poliserna i Rinkeby spelat in händelser av utsatthet i mindre utsträckning. Detta kan endast till en mindre del förklaras av att poliserna i Rinkeby har burit kamera vid en mindre andel av arbetspassen. Några poliser har i fritext motiverat varför de inte spelat in utsatthet. De anledningar som nämnts är att de glömt eller inte hunnit slå på kameran alternativt att kameran inte fungerat som den skulle. I intervjuerna framhöll flera poliser, som tidigare nämnts, att det var lätt att glömma att aktivera kameran när händelseutvecklingen eskalerar snabbt. I nästa kapitel *Utsatthet* visar vi att intensiteten på arbetspassen i Rinkeby generellt är högre än i Botkyrka och Södertälje. Att de stressade situationer förmodligen är fler kan således vara en delförklaring till att Rinkebypoliserna oftare glömmet eller inte hinner aktivera kameran.¹⁹

¹⁸ Vid 10 procent av arbetspassen uppger poliserna att de är osäkra på om utsattheten har spelats in eller inte, och vid 40 procent av passen anges att det som skett inte har spelats in. På omkring 2 procent av de registrerade arbetspassen med utsatthet uppger poliser som själva inte burit kamera att saker de blivit utsatta för har spelats in av en kollegas kamera.

¹⁹ Vi återkommer längre fram i detta kapitel samt i kommande kapitel, till frågan om olika inställningar till kameror samt varför man inte spelar in.

Knappt hälften av åtgärderna har spelats in

På 423 av de arbetspass som registrerats 2019 har poliserna angett att de vidtagit någon typ av tjänsteåtgärd. Det kan till exempel handla om verbala kommandon, fasthållning, handbojor eller pepparsprej. Detta antal överlappar i ganska stor mån med det antal pass där poliserna utsatts för hot, trakasserier och våld, men inte fullt ut.²⁰ På 339 arbetspass, det vill säga 80 procent av de 423 pass, då poliserna använt åtgärder, har de även uppgett att de burit en kroppsburna kamera. På 171 arbetspass, det vill säga omkring 40 procent av de 423 arbetspass där poliserna vidtagit tjänsteåtgärder, har åtgärderna spelats in med den egna eller kollegans kroppsburna kamera.²¹ Det innebär att inspelningar av tjänsteåtgärder skett på omkring 14 procent av samtliga 1 200 inrapporterade arbetspass. Andelen inspelade åtgärder är lika stor för pass som gäller fysiska, och alltså mer ingripande, åtgärder som för åtgärder som inte inbegriper våld (exempelvis verbala kommandon).

Tabell 4. Antal arbetspass där poliserna utfört någon form av åtgärd, samt andel av dessa där de burit kroppsburn kamera respektive spelat in åtgärder med kameran. Andel i procent.

	Antal arbetspass med någon form av åtgärd	Andel pass där kroppsburn kamera burits (%)	Andel pass där åtgärd spelats in (%)
Botkyrka	82	88	53
Rinkeby	156	77	14
Södertälje	185	80	59
Totalt	423	80	41

Filmandet av åtgärder följer delvis samma mönster som filmandet av utsatthet. Poliserna i Rinkeby spelade in åtgärder mer sällan än poliserna i Södertälje och Botkyrka. Det fanns dock inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män i andelen arbetspass där åtgärder spelats in.

Många filmer utan blinkande lampa

På vilka sätt genomförs inspelningarna? I de nationella riktlinjerna för kameraanvändning anges att ”kameran ska vara antingen i förinspelningsläge eller aktivt inspelningsläge under hela tjänst-

²⁰ På omkring 85 procent av de arbetspass där poliserna angivit utsatthet har de också angivit att de utfört tjänsteåtgärder. Omvänt är det i omkring 63 procent av de passen där de angivit att de utfört tjänsteåtgärder som de också angivit utsatthet av något slag.

²¹ På omkring 13 procent av arbetspassen uppger poliserna att de är osäkra på om åtgärden har spelats in och vid omkring 47 procent anger de att den inte har spelats in.

göringen” (Polismyndigheten 2018). Bland de vi intervjuat uppger de flesta att dessa anvisningar följs. Många poliser berättar att de tar med kameran och slår på förinspelningsläget på varje pass. ”Den har blivit en naturlig del, när man tar på sig uniformen, som en klocka”, säger en polis. Ett fåtal säger att de filmar det mesta av interaktionen i yttre tjänst, men de flesta intervjuade personer varierar mellan att som mest filma tre gånger per pass till att som minst spela in en gång i veckan.

Riktlinjerna klargör att poliser i yttre tjänst ska bära kamera och att de får filma, men ger inga anvisningar om hur man bör filma. De poliser som intervjuats berättar om olika sätt att använda kameran utifrån vad syftet är med filmningen. I och med att de allra flesta inspelningar genomförs för att säkra bevis, väljer många inspelningsläget *stealth mode*, det vill säga utan den blinkande lampan på kamerafronten. Flera intervjuade personer beskriver fördelarna med att den stängs av. Allmänheten kan visserligen se att polisen har en kamera, men den pockar inte på uppmärksamhet. Förutsättningarna för att brottsliga gärningar fångas på film är därmed bättre, enligt poliserna. Det kan hända att kriminella säger några ord för mycket utan att tänka på att det finns en kamera, och det hade de kanske inte gjort om den blinkat.

I situationer där man filmar för att avskräcka från brott aktiverar många det blinkande ljuset. I sådana situationer händer det, enligt en polis som intervjuats, att man förstärker budskapet genom att exempelvis ropa ”tänk på vad du gör, jag spelar in”. Flera har dock erfarenheter av att en synlig kamerainspelning inte bara verkar avskräckande, utan lika väl kan provocera och därmed bidra till att situationen eskalerar. Därför förekommer det att poliser använder *stealth mode* också i lägen där man befarar ett angrepp.

Vissa anser att kameran är överflödigt

Även om flertalet av de intervjuade poliserna uppgav att de använder kamerorna vid alla arbetspass, finns det undantag. Tabell 2 visar att vid vart fjärde arbetspass, under arbetspassregistreringen 2019, uppgav de deltagande poliserna att de inte burit kamera. Användningen är, enligt våra sammanställningar, lägre dagtid vardagar än kvällstid på helgerna. Hur kommer det sig? Ett skäl till att kameran inte används under ett visst pass i yttre tjänst kan vara att en gruppchef beslutat om eventuella undantag – till följd av att kamerabärande kan vara olämpligt eller omotiverat vid vissa arbetsuppgifter (Polismyndigheten 2018). Bland de poliser vi intervjuat finns enstaka personer som säger att de vanligtvis antingen inte tar med sig kameran eller inte slår på förinspelningsläget när de tar med den, men det är av andra skäl än att en gruppchef beslutat det.

En polis säger att hen ofta åker med kollegor som rutinmässigt filmar eller har kamera, och därför finns inget behov av ytterligare kameror. En annan säger att hen förknippar kameraanvändning med ”rött läge” och därför sällan anser att det finns anledning att slå på förinspelningsläget. Ytterligare andra intervjupersoner säger att man ännu inte fått in rutinerna och därför inte använder kameran så ofta som man skulle vilja.

Dålig upplösning i mobilapp gör att färre filmer hämtas ut

Användningen av kamerorna beror också på utrustningens funktionsduglighet. Vid observationer, i fritextsvar och i intervjuer har många poliser klagat på fästena, som de menar påverkar filmvinkeln. Magnetfästet är bäst, enligt intervjupersonerna, men risken är större att kameran lossnar. Det andra fästet är stabilt, men kan ge en vinkel som gör att man inte får med det man avser att filma. Vissa har själva modifierat fästena och/eller uniformen för att avhjälpa detta. Andra klagar på att kameran inte sätts igång eller fungerar som den ska. På Noa pågår också ett arbete med att förbättra utrustningen.

Det finns även andra synpunkter på tekniken. Många poliser vill ha en möjlighet att själva titta på filmen innan de begär ut den till en förundersökning eller till ett underrättelseuppdrag, för att vara säkra på att den innehåller relevant information. Därför finns, som tidigare nämnts, en mobilapp där poliserna själva kan titta på sin film i upp till två dygn efter inspelningen. Flera anser dock att upplösningen i appen är för dålig. Det innebär att man ibland behöver begära ut filmen för att kunna bedöma innehållets värde. Det skapar en tröskel. Vissa av de poliser som vi intervjuat säger att de alltid begär ut filmer, på vinst och förlust, medan andra drar sig för att skicka en begäran till bildanalysgruppen om de inte är säkra på att filmen innehåller väsentlig information.

Dessa omständigheter får också betydelse för hur filmandet avporteras i övrigt. De nationella riktlinjerna för kameraanvändning saknar heltäckande anvisningar om hur användningen ska dokumenteras (Polismyndigheten 2019). Av de poliser som intervjuats uppger i princip alla att de skriver en promemoria i ärendet om de tror att filmerna kan komma till användning. Några understryker att man hellre skriver om man är osäker, medan andra helst vill vara säkra på att filmen innehåller något av vikt innan de skriver en promemoria. Det kan medföra att promemorior om filmerna oftare skrivs i ärenden där det finns en etablerad praxis om vad som är en relevant film, såsom med brott i nära relationer (se kapitlet *Utredningar*).

Tryggare, men viss oro för integriteten

Hur upplever poliserna att kamerorna påverkar deras arbetsituation? De flesta av de poliser vi intervjuat och observerat ger uttryck för att de, på det hela taget, anser att kroppsburna kameror är ett välkommet tillskott till utrustningen. Både lugnande effekt och bevissäkring lyfts fram som argument för kamerorna. Flera poängter att kamerorna i sig gör att de känner sig tryggare, oberoende av om utrustningen påverkar allmänheten eller inte.

Samtidigt beskriver många ett visst obehag inför att själva hamna på film. Det vanligaste är att man tycker att det kan kännas olustigt att privata samtal skulle kunna spelas in av misstag. Oron inför att glömma att stänga av kameran efter en insats, medför att flera poliser säger sig vara restriktiva med att aktivera den.

Det är delvis en ny situation. Med de tidigare kamerorna kunde poliserna själva titta igenom filmen innan den laddades upp och även klippa bort ovidkommande sekvenser, såsom privata samtal. Fördelarna med att själv ha kontroll över bilderna lyfts fram av många, samtidigt som andra påpekar att nyttan med det nya mer systematiska arbetssättet överväger.

Rädsla för att missförstås

Det finns också poliser som uttrycker viss oro inför att själva yrkesutövningen filmas och att de situationer som spelas in kan missuppfattas. Flera säger sig vara oroade inför att en inspelning ska fånga att man uttryckt sig opassande i samband med adrenalinframkallade insatser, i situationer när man använder sig av en ”spelad” aggressivitet för att ta kontroll över en situation eller när man av taktiska skäl använder jargong för att kommunicera med livsstilskriminella.

Oron och obehaget tycks genomgående vara kopplat till farhågor om att filmerna inte ska visa hela bilden av en situation. Antingen för att inspelningen satts igång för sent, eller för att den inte synliggör en viss stämning och den stressnivå som den enskilda polisen kan ha upplevt. Ytterligare en farhåga är att det krävs en kontextualiserad förståelse, till exempel av vokabulären i ett visst område, för att förstå händelseförloppet på filmen. Flera poliser uttrycker i detta sammanhang dubier kring huruvida avdelningen för särskilda utredningar har rätt förutsättningar att bedöma situationer i filmer från kroppsburna kameror i särskilt utsatta områden. ”De sitter där i månader och granskar sekundbeslut”, säger en intervjuperson.

Ett fåtal säger sig känna till ett ärende där man fått uppfattningen att filmen från en kroppsburen kamera bidragit till att en intern utredning av våldsanvändning initierats, utan vederbörlig hänsyn

till stressen och kontexten i de aktuella situationerna. Även om den omtalade utredningen sedermera lagts ner, finns en uppfattning om att den skapat mycket oro för de inblandade och även bidragit till en misstänksamhet inför hur bilder från kroppsburna kameror kan komma att användas.

Oron inför hur ens beteende ska uppfattas kan även få andra konsekvenser. Några intervjupersoner tror att den egna förmågan att ingripa på ett adekvat sätt kan påverkas negativt av en alltför stark medvetenhet om att en händelse spelas in. En intervjuperson säger att ”man kan börja tänka för mycket, bli långsammare och försöka med det kommunikativa en gång för mycket”. Någon tror att det kan vara särskilt hämmande för yngre kollegor som inte ”kommit över tröskeln” för att använda vålds- och tvångsåtgärder när det är påkallat.

Oklarheter om vad som gäller

För de flesta, av de 18 poliser som intervjuats, tycks obehaget inför att bli filmad ändå vara av underordnad betydelse och ingenting som påverkar kameraanvändningen nämnvärt. Ett fåtal av de intervjuade poliserna menar dock att deras benägenhet att använda kamera påverkats av obehag eller negativa åsikter om kamerorna. Det handlar i och för sig om ett fåtal, men det är värt att notera att de som anger andra skäl till att de sällan använder kameran tenderar att även ge uttryck för obehag eller kritiska synpunkter.

En viktig aspekt av oron inför möjliga missförstånd eller att den privata integriteten inte respekteras är tillgången till information. Såväl iakttagelser vid våra observationstillfällen som erfarenheter från intervjuerna pekar mot att en del av den oro och det obehag som uttrycks skulle kunna botten i otillräcklig transparens och information om hur kameramaterialet lagras och hanteras.

Samtliga poliser som använder kroppsburna kameror har genomgått en utbildning där man introduceras i kameraplattformens funktion, gällande rätt och gängse styrdokument. Deltagande vid ett utbildningstillfälle är, vid sidan om ett beslut från en lokalpolisområdeschef eller sektionschef, ett villkor för att tilldelas en kamera. Utbildningarna har genomförts inom ramen för ett system med så kallad korridorstödjare. I varje lokalpolisområde finns några korridorstödjare, som utbildats i kameraanvändning på Noa för att kunna vara en extra resurs för sina kollegor i kamerarelaterade frågor. Korridorstödjarna har även genomfört egna utbildningar av personal i respektive lokalpolisområde inför tilldelningen av kameror.

Bland de poliser som intervjuats har ingen efterlyst ytterligare utbildningsinsatser för att bli mer säkra på vad som gäller. Samtidigt

uttrycker många en viss osäkerhet kring vad som egentligen gäller både tekniskt och policymässigt. Flera säger sig vara osäkra på hur buffringen i kameran fungerar rent tekniskt. Spelar kameran in hela tiden om förinspelningsläge är på och kan sådana inspelningar hämtas ut? Kan kameran aktiveras och streamas live av en tredje part (via ledningscentralen)? Andra säger att man ibland filmar förhör i privatbostäder, men är oklar över vad som egentligen gäller i dessa situationer. Frågan om hur arbetsgivaren hanterar filmer med knepiga situationer återkommer också, liksom funderingar om huruvida försvarsadvokater kan begära ut kamerafilmer som den misstänkte tror finns, men som inte upptagits i förundersökningsprotokollet.

Att det finns många frågetecken initialt i samband med att en ny utrustning tas i bruk är naturligt. Avseende dessa frågor tycks dock osäkerheten om vad som gäller finnas kvar bland vissa poliser. En risk med att vissa oklarheter kvarstår är att rädslan styr och att kameran därför inte används i alla relevanta situationer.

Balansgång mellan enskilt handlingsutrymme och förutsägbarhet

Behovet av tydligare vägledning och information till poliser i yttre tjänst har även identifierats av Polismyndighetens nationella kamera-grupp. Erfarenheterna från pilotverksamheten, samt tidigare beslut från Justitieombudsmannen, har medfört att ett arbete med att tydliggöra förutsättningarna för användningen av kroppsburna kameror initierats vid Polismyndighetens rättsavdelning.²² Arbetet ska mynna ut i en omarbetning av de nationella riktlinjerna för kroppsburna kameror.

I de nuvarande nationella riktlinjerna anges, som tidigare nämnts, att inspelning får ske för ”att förhindra, upptäcka eller utreda brott” [...] vid behov i primärutredning, förundersökning eller vid hotfulla och våldsamma situationer” (Polisen 2018). Det saknas skrivningar om i vilka situationer inspelningar inte får ske, när de skulle kunna vara olämpliga samt vilka situationer som bör spelas in. Den nuvarande utformningen av riktlinjerna ger således stort utrymme för den enskilde polisen att avgöra när hen ska spela in eller inte spela in tjänsteutövning. Det innebär att det i praktiken åligger den enskilde polisen att överväga när en inspelning är en proportionell och nödvändig åtgärd som uppväger det integritetsintrång som filmandet utgör (Polismyndigheten 2019). Utrymmet för egna bedömningar blir stort, men det kan handla om svåra beslut som måste fattas mycket snabbt. Att många poliser, i våra intervjuer, säger sig ha

²² Se t.ex. Justitieombudsmannen 2018.

bestämt sig för att filma ”allt”, bara vissa situationer eller ingenting alls kan ses som olika sätt att navigera i brist på tydligare riktlinjer.

Som en del i utvecklingsarbetet publicerades en promemoria från rättsavdelningen i juni 2019. I promemorian tydliggörs att det finns lagstöd för filmande inom ramen för polisens tjänsteutövning, med vissa undantag och under vissa förutsättningar.²³ Promemorian innehåller viktiga klargöranden om vissa av de omständigheter som intervjupersonerna uttryckt osäkerhet kring. Det framgår till exempel att inspelningen enbart kan aktiveras av den enskilde polisen samt att medborgare kan ha rätt att begära att kameramaterial hämtas ut för granskning i ärenden som de är involverade i (Polismyndigheten 2019). Promemorian förmedlar också vissa påbud om hur kamerorna bör användas. Till exempel anges att det är ”viktigt att det [filmningen] sker på ett så öppet sätt att enskilda förstår att den polis som de möter använder en kamera som spelar in med ljud och bild” (Polismyndigheten 2019). Dessa klargöranden, och den kommande uppdateringen av de nationella riktlinjerna bör, även om de innebär en viss inskränkning av den enskilde polisens handlingsutrymme, kunna bidra till ökad trygghet och förutsägbarhet för poliser som arbetar med kroppsburna kameror i yttre tjänst.

Sammanfattning

I detta kapitel har vi beskrivit hur de kroppsburna kamerorna använts och upplevts av poliser inom pilotverksamheten. Våra viktigaste slutsatser är:

- Användningen har ökat kraftigt sedan de nya kamerorna infördes. I vår arbetspassregistrering användes kamerorna på 74 procent av de inrapporterade arbetspassen under mätningen 2019, jämfört med 12 procent som använde den tidigare modellen av kameror under mätperioden 2018.
- Våra intervjuer visar att det finns olika sätt att arbeta med kameror. Vissa säger att de filmar det mesta, några filmar enbart vissa förutbestämda situationer medan andra filmar inget eller mycket lite.
- Arbets sättet varierar ofta beroende på vad man vill uppnå med filmandet. De som filmar för bevisning vill göra det dolt. Men det gör också många som filmar egen utsatthet – trots att tanken med den blinkande lampan var att avskräcka från angrepp. Flera har erfarenheter av att kamerorna inte enbart verkar avskräckande – utan att de också kan vara provocerande.

²³ Ett sådant undantag är filmandet av enskilda i syfte att lämna uppgifter till ett register, så kallad daktning.

- På pass där poliserna uppger att de burit kamera samtidigt som hot, våld eller trakasserier inträffat har hälften av dessa händelser spelats in. Betydligt färre händelser har spelats in i Rinkeby. Fler manliga, än kvinnliga, poliser har filmat utsatthet.
- På pass där poliserna burit kamera och uppger att de utfört tjänsteåtgärder av olika slag har hälften av tjänsteåtgärderna spelats in. Betydligt färre tjänsteåtgärder har spelats in i Rinkeby än i Södertälje och Botkyrka. Det finns dock inte några signifikanta skillnader mellan manliga och kvinnliga poliser, vad gäller inspelning av tjänsteåtgärder.
- De flesta känner sig tryggare med en kamera på bröstet, men det finns en mindre grupp som uttrycker en oro för att fel saker ska filmas och att deras språk och beteende ska missförstås vid granskning. Mycket talar för att dessa personer använder kamerorna i mindre utsträckning än andra poliser.
- Oron kan ses som ett uttryck för otillräcklig information om hur kameramaterialet lagras och hanteras. Insatser för att klargöra vad som gäller, och därmed stärka upp implementeringen genom att ge poliserna tydliga besked om hur filmerna hanteras, skulle kunna öka tryggheten och i förlängningen bidra till att kamerorna oftare tas i bruk i relevanta situationer.

Utsatthet

I detta kapitel redovisas våra uppgifter om hur polisernas utsatthet varierar före och efter införandet av kroppsburna kameror i yttre tjänst. Kapitlet inleds med en kortfattad beskrivning av periodernas jämförbarhet och i vilken mån det går att beskriva förändring. Därefter redovisas resultat från vår arbetspassregistrering om förekomsten av hot, våld och trakasserier under arbetspass i yttre tjänst 2018 och 2019.

Vi redogör också för utvecklingen över tid med hänvisning till andra datakällor. I ett påföljande avsnitt redogör vi för hur polisernas egenrapporterade arbetsskador utvecklats över tid samt för antalet anmälningar om våld mot polis under samma tidsperiod. Vi återkommer även fortlöpande till vad poliserna berättat i intervjuerna om olika former av utsatthet. Tolkningarna av de sinsemellan olika resultaten diskuteras avslutningsvis i ljuset av samtliga datakällor. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av resultaten.

Förutsättningarna för jämförelsen

Innan vi redovisar resultaten rörande utsatthet ska vi titta närmare på en fråga som kan ses som grundläggande för hur resultaten kan tolkas och förstås. Det handlar om huruvida de två studerade tidsperioderna är jämförbara med varandra utifrån polisernas arbetsbelastning. I våra intervjuer med poliser framkommer att de anser att oroligheter inom områdena går i vågor. Oro kan exempelvis uppkomma som ett svar på insatser eller ingripanden som på olika sätt hotar eller provocerar individer och gäng som uppehåller sig i utemiljöerna. Därför är det viktigt att titta närmare på hur arbetspassens intensitet varierar under de två studerade perioderna.

För att vi ska skulle kunna jämföra omständigheterna före och efter införandet av kroppsburna kameror, ingick en gradering av arbetspassens intensitet i arbetspassregistreringen. Poliserna fick uppge hur intensivt ett pass varit utifrån en femgradig skala. Dessa uppgifter utgör underlag för våra bedömningar av om arbetspassen som rap-

porterats in i arbetspassregistreringen under de två tidsperioderna är jämförbara med varandra.

Arbetspassen var lika intensiva

Resultaten visar att de två perioderna är nära nog identiska och därmed jämförbara med varandra. Den genomsnittliga bedömningen av arbetspassets intensitet ligger på 2,5 på den femgradiga skalan. En knapp majoritet av arbetspassen (53–54 procent) har under bägge perioderna bedömts ha lägre intensitet, och omkring 15 procent av arbetspassen har bedömts ha högre intensitet.

Tabell 5. Andel arbetspass med olika grad av intensitet vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror. Andel i procent.

Intensitet	Period 1 (2018) (N=1358)	Period 2 (2019) (N=1188)	Signifikant skillnad
Lägre intensitet (1-2)	53	54	Nej
Medelintensivt (3)	32	31	Nej
Högre intensitet (4-5)	15	15	Nej

Även utifrån veckodagar och tid på dygnet visar de två mätomgångarna stora likheter med varandra utifrån arbetspassens intensitet (se tabell 31 i bilaga 2). Arbetspassen under kvällar och nätter är något mer intensiva än dagspassen, medan arbetspassen fredag–söndag är något mer intensiva än arbetspassen måndag–torsdag.

Rinkeby rapporterar mer intensiva arbetspass

Inom samtliga områden har poliserna graderat arbetspassen till samma nivå under bägge mätperioderna. Rinkebypoliserna skiljer sig från poliserna i Botkyrka och Södertälje vid bägge mättillfällena genom att gradera fler arbetspass som mer högintensiva.²⁴ Mot bakgrund av de skillnader mellan polisområdena som beskrevs i föregående kapitel (se avsnittet ”Skillnader och likheter mellan områdena” i kapitlet *Användningen*) verkar det troligt att intensiteten i Rinkeby kan vara en effekt av att området uppfattas som ”kompakt”. Medan både Botkyrka och Södertälje har mer varierad geografi, upplevs problematiken som poliserna ingriper mot vara mer koncentrerad i Rinkeby lokalpolisområde.

²⁴ Den genomsnittliga graderingen av arbetspass är signifikant högre i Rinkeby än i Botkyrka och Södertälje under bägge perioderna.

Tabell 6. Genomsnittlig bedömning av intensitet vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror utifrån polisområde. Medelvärde.

Intensitet	Period 1 (2018) (Botkyrka N=320, Rinkeby N=425, Södertälje N=613)	Period 2 (2019) (Botkyrka N=320, Rinkeby N=375, Södertälje N=492)	Signifikant skillnad
Botkyrka	2,3	2,3	Nej
Rinkeby	2,7	2,7	Nej
Södertälje	2,4	2,4	Nej

Något lägre nivåer av utsatthet med kroppsburn kamera

Vår sammanställning av data från arbetspassregistreringen i de tre lokalpolisområdena visar att utsattheten bland poliserna under mätperioden med kroppsburna kameror är knappt 5 procentenheter lägre än under mätperioden året innan. På 26 procent av arbetspassen vid eftermätningen uppgav poliserna att de utsatts för något av det som efterfrågades, jämfört med knappt 31 procent av arbetspassen under förmätningen. Statistiskt säkerställda skillnader finns gällande andelen arbetspass med utsatthet för trakasserier och angrepp med tillhyggen/objekt.

Tabell 7. Andel arbetspass där poliserna angivit att de utsatts för olika typer av händelser, uppdelat på utsatthetskategorier, vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror. Andel i procent.

Utsatthet	Period 1 (2018) (N=1358)	Period 2 (2019) (N=1188)	Signifikant skillnad
Trakasserier	21,4	16,5	Ja
Hot	9,9	9	Nej
Fysisk utsatthet, utan tillhygge/objekt	3,8	2,9	Nej
Fysisk utsatthet, med tillhygge/objekt	2,3	0,3	Ja
Verbalt motstånd/vägran	16,6	14,7	Nej
Något av ovanstående	30,8	26,4	Ja

Färre trakasserier mot kvinnor

Den lägre nivån av egenrapporterad utsatthet under perioden med kroppsburna kameror gäller i första hand trakasserier av olika slag. Verbala tillmälen eller gester som upplevs som obehagliga eller ned-sättande, har förekommit mer sällan än tidigare, och för de poliser

som är kvinnor har det förekommit färre sexuella kränkningar (i form av uttalanden eller gester).

Vid förmätningen angav kvinnorna att de utsatts för sexuella kränkningar på omkring 8 procent av arbetspassen och vid eftermätningen var det så på knappt 1 procent av passen. För männen märks inga skillnader – de rapporterade sexuella kränkningar på omkring 1 procent av arbetspassen vid bägge mätningarna. Resultaten ligger i linje med våra intervjupersoners erfarenheter. En del av de intervjuade poliserna säger att de tycker sig se att de personer man ingriper mot vaktar sin tunga lite mer om man har kameran på. Även andelen arbetspass med hot och motstånd/vägran är mindre under eftermätningen. Dessa skillnader är dock för små för att vara statistiskt signifikanta.

Lika vanligt med provocerande filmning

Andra former av trakasserier är oförändrade. Poliserna uppger att de blivit fotograferade eller filmade på ett sätt som de upplever som trakasserande på omkring 4 procent av de registrerade arbetspassen, såväl under mätperioden utan kroppsburna kameror som under mätperioden med kamerorna.

Ett argument för att införa kroppsburna kameror är, som tidigare nämnts, att det ger poliserna möjlighet att själva filma ingripanden som tidigare enbart filmats av privatpersoner (jfr Goodsmith m.fl. 2015). Att poliserna ofta blir filmade under sin tjänsteutövning är något som påverkar poliser på olika sätt (Hjorth & Fredén 2014). En del poliser blir provocerade, medan andra inte bryr sig om det. Det tycks dock inte som att de kroppsburna kamerorna haft en inverkan på allmänhetens filmande av poliser.

Färre attacker med bangers²⁵, sten och grön laser

Den mindre andelen fysiska angrepp med tillhyggen/objekt handlar nästan uteslutande om färre angrepp med bangers, grön laser eller stenar. Det är tydligt att denna typ av angrepp är drastiskt mindre under perioden med kroppsburna kameror. De har i det närmaste upphört under den senare perioden, i alla de tre studerade områdena.

Dessa uppgifter ligger i linje med vad flera av poliserna i Botkyrka och Rinkeby uttryckt i intervjuer. De säger att det blivit lättare att jobba i miljön under senare år. Denna utveckling har möjligen påbörjats före förmätningen, eftersom poliserna även under den perioden rapporterade ganska få fall av stenkastning. De intervjuade poliserna anser att flera omständigheter kan ha bidragit till minskad

²⁵ En banger är en sorts pyroteknik med kraftig smäll.

stenkastning och angrepp med laser och bangers. Som bidragande orsaker nämner de särskilt omorganisationen av Polismyndigheten och en större polisär närvaro i områdena. En del nämner även införandet av kroppsburna och stationära kameror som bidragande orsaker. Kriminaliteten i områdena har förvisso inte minskat, enligt poliserna, men etablerade kriminella förstår att de inte tjänar på att bråka och kasta sten.

Kameran kan provocera

Det vanligaste fysiska angrepp som poliserna uppgett sig ha blivit utsatta för, är en knuff eller något liknande. Det förekommer på totalt 2 procent av arbetspassen. Utsatthet för slag eller sparkar eller annat liknande våld förekommer på omkring 1 procent av arbetspassen. Under eftermätningen har förekomsten av knuffar eller liknande, minskat i signifikant utsträckning medan slag och sparkar snarare ökat, dock inte i signifikant utsträckning.

Sammantaget innebär detta att utsattheten för fysiskt våld utan tillhyggen endast minskat i liten och icke statistiskt säkerställd utsträckning. Att dessa former av våld inte minskat kan möjligen förstås utifrån de intervjuade polisernas beskrivningar av kamerornas effekter. I det föregående kapitlet *Användning* pekade vi på att poliserna har erfarenheter av att kamerorna kan verka både avskräckande och provocerande. Denna bild får stöd av iakttagelser i samband med vår ärendegenomgång. Det finns ett fåtal noteringar i de granskade ärendena som tyder på att kameran haft en avskräckande effekt. Här är ett exempel ur ett förundersökningsprotokoll:

Initialt pendlade den misstänkte i humöret men lugnade sig när jag satte på min kroppskamera som blinkade rött med en stor lampa på bröstet.

Exemplen på att kameran kan provocera är fler. Dessa situationer uppstår framförallt när personer ska kontrolleras i trafiken eller för narkotika, alternativt i samband med polistransporter. Det finns exempel på hur personer försökt slå till kameran, bita kameran, hålla för linsen samt ”filma tillbaka” som reaktioner på att poliser aktiverat kameran. I dessa situationer förefaller det alltså som att kameran har en eskalerande, snarare än avskräckande effekt.

Minskad utsatthet för både kvinnor och män

Den generella utsattheten har minskat både för män och för kvinnor. Bland poliserna rapporterar männen att hot, våld och trakasserier förekommit på en större andel av arbetspassen än vad kvinnorna gör. Detta gäller samtliga typer av utsatthet (utifrån de typer som finns beskrivna i tabell 7). Den stora skillnad som finns mellan kvinnor och män gäller det som tidigare nämnts – att kvinnorna

i tydligt mindre utsträckning utsatts för sexuella trakasserier under perioden med kroppsburna kameror.

Tabell 8. Andel arbetspass där poliserna angivit att de utsatts för olika typer av händelser, uppdelat på kön, vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror. Andel i procent.

Utsatthet	Period 1 (2018) (Kvinnor N=314, Män N=1044)	Period 2 (2019) (Kvinnor N=214, Män N=974)	Signifikant skillnad
Kvinnor	28,3	20,1	Ja
Män	31,5	27,5	Ja

Minskad utsatthet även på individnivå

Ytterligare ett sätt att belysa förändringar över tid är att utgå ifrån poliser som deltagit i bägge mätningarna. Med detta tillvägagångssätt testar man om resultatet kan ha uppkommit till följd av att gruppen poliser som registrerat arbetspass är olika. Totalt är det 98 poliser som har registrerat arbetspass under bägge mätperioderna. För att göra en relevant jämförelse mellan de två perioderna har vi sållat fram dem som under bägge mätperioderna har registrerat minst 5 arbetspass under vardera perioden. Det är 55 poliser som möter detta kriterium. Dessa poliser har tillsammans registrerat omkring 700 arbetspass per mätperiod. Majoriteten av dessa poliser, 35 av 55, har rapporterat en mindre andel arbetspass med utsatthet under perioden med kroppsburen kamera än under jämförelseperioden, medan en minoritet (15 poliser) rapporterade en större andel pass med utsatthet under perioden med kroppsburen kamera. Denna jämförelse ger alltså ytterligare stöd för en minskad utsatthet bland poliserna under perioden med kroppsburen kamera jämfört med perioden året innan.

Utsattheten har minskat under kvällar och nätter

En övergripande iakttagelse är att polisernas utsatthet tydligast minskat vid arbetspass där utsattheten var som störst under för-mätningen. Utsattheten har minskat i liknande omfattning både vardagar och helger. Det är dock i stort sett endast kvälls- och nattetid som nivåerna är tydligt lägre och skillnaderna mellan de två mätperioderna är statistiskt signifikanta. Minskningen gäller med andra ord främst de arbetspass som poliserna bedömt som mest intensiva (se tabell 5 tidigare i detta kapitel). Vissa av de angrepp som minskat, såsom de med grön laser och bangers, har i stort sett också endast skett kvälls- och nattetid.

Tabell 9. Andel arbetspass, utifrån veckodag och tid på dygnet, där poliserna angivit att de utsatts för någon typ av händelse vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror. Andel i procent.

Utsatthet	Period 1 (2018) (N=1358)	Period 2 (2019) (N=1188)	Signifikant skillnad
Måndag–torsdag, dagtid	16,4	14,9	Nej
Måndag–torsdag, kvälls-/nattetid	33	28,3	Nej
Fredag–söndag, dagtid	20,5	22,1	Nej
Fredag–söndag, kvälls-/nattetid	45,7	37,4	Ja

Störst minskning av utsatthet i Rinkeby

När utsattheten jämförs över tid, och mellan områden, framkommer tydliga skillnader. Utsattheten är mest omfattande i Rinkeby och förhållandevis minst i Södertälje. Under perioden med kroppsburna kamera är nivån på den rapporterade utsattheten lägre i alla områden, men tydligt lägre i Botkyrka och Rinkeby. Det är emellertid endast i Rinkeby som minskningarna i utsatthet är statistiskt signifikanta. Minskningen av utsatthet i Botkyrka, under perioden med kroppsburna kameror, medför att man hamnar på samma nivå som Södertälje. Utsattheten i Rinkeby är dock även fortsättningsvis signifikant större än utsattheten i Botkyrka och Södertälje.

Men även om minskningen i utsatthet varierar mellan lokalpolisområdena är tendenserna på en övergripande nivå desamma i samtliga tre studerade områden (se tabell 33, bilaga 2). Utvecklingen går även i samma riktning när det gäller trakasserier, särskilt sexuella trakasserier mot kvinnor, samt angrepp med sten, laser och bangers. I och med detta kan minskningen, rörande dessa former av utsatthet, vara en effekt av införandet av kroppsburna kamerorna.

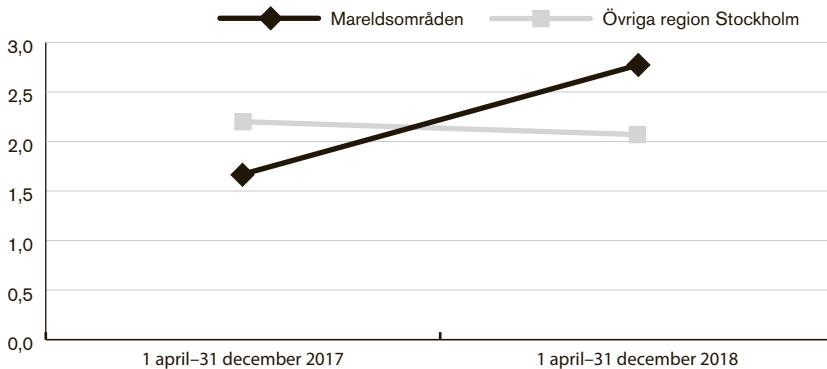
Tabell 10. Andel arbetspass, utifrån lokalpolisområde, där poliserna angivit att de utsatts för olika typer av händelser vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror. Andel i procent.

Utsatthet	Period 1 (2018) (Botkyrka N=320, Rinkeby N=425, Södertälje N=613)	Period 2 (2019) (Botkyrka N=320, Rinkeby N=375, Södertälje N=492)	Signifikant skillnad
Botkyrka	31,2	25,6	Nej
Rinkeby	38,6	30,1	Ja
Södertälje	25,1	24,1	Nej

Anmälningar om våld mot polis har inte minskat

Vår arbetspassregistrering visar alltså att utsattheten totalt sett är mindre efter att kroppsburna kameror införts, samtidigt som minskningen främst gäller vissa typer av händelser, tider och platser. Är dessa tendenser synliga i andra datamaterial, där vi använder andra indikatorer för utsatthet? Vi har gått igenom samtliga 600 anmälningar om våld mot polis i polisregion Stockholm under åren 2017–2018. Resultatet presenteras uppdelat på de första nio månaderna med kameror 2018, samt samma tidsperiod 2017 (innan kamerorna infördes).²⁶

Figur 3. Antal anmälningar om våld mot polis, per 10 000 arbetstimmar i yttre tjänst, under perioderna 1 april–31 december 2017 respektive 2018, uppdelat på Mareldsområdena och övriga region Stockholm.

Figuren ovan visar att antalet anmälningar om våld mot polis i Mareldsområdena var större under perioden med kroppsburna kameror, än under samma period året innan. I Mareldsområdena var antalet anmälningar lägre än i övriga Stockholm under perioden 2017, men högre under perioden då kroppsburna kameror användes. De uppgifter vi har att tillgå antyder alltså att antalet anmälda fall av våld mot polis snarare har ökat än minskat i de områden som använt kroppsburna kameror under försöksperioden. Hur kommer det sig?

²⁶ I figur 3 redovisas antalet anmälda fall av våld mot polis per 10 000 arbetstimmar i yttre tjänst under perioderna 1 april–31 december åren 2017 och 2018. De områden som jämförs är de tre lokalpolisområdena totalt (Botkyrka, Rinkeby och Södertälje) kontra övriga lokalpolisområden polisregion Stockholm.

Ökad anmälningsbenägenhet?

Ett ökat antal anmälningar kan antingen bero på ett ökat antal brott eller på en ökad anmälningsbenägenhet. Våra intervjuer med poliserna indikerar att benägenheten att anmäla vad man utsatts för kan ha ökat när de burit kamera. Många av de intervjuade ger uttryck för en ganska stor uppgivenhet kring möjligheterna att gå vidare rättsligt med hot, våld och trakasserier. I den vågskålen ligger också att en anmälan leder till merarbete som man gärna undviker om det ändå inte leder någonvart. Vissa intervjupersoner framhåller dock att man upprättar en anmälan om det finns särskilda skäl att tro att gärningspersonen kommer att åtalas och fällas. Ett sådant särskilt skäl kan vara att det finns en film av händelsen.

Under de första nio månaderna med kroppsburna kameror, det vill säga perioden 1 april–31 december 2018, anmäldes 40 fall av våld mot polis i Mareldsområdena. I åtta av dessa 40 anmälningar fanns noteringar om att händelsen spelats in med kroppsburen kamera. I ytterligare tre ärenden angavs att händelsen har spelats in med den äldre modellen av kamera. Under perioden dessförinnan (1 april–31 december 2017) hade ingen anmälan någon hänvisning till en inspelning av händelsen, med någon typ av kroppsburen kamera. Dessa omständigheter kan tala för att filminspelningar av händelser kan ha bidragit till att öka antalet anmälningar om våld mot polis under den period då polisen varit utrustade med kroppsburen kamera.

Inte färre skador

Utsatthet för vissa typer av hot, våld och trakasserier kan resultera i skador eller andra konsekvenser. De poliser som i arbetspassregistreringen uppgivit att de utsatts för något under ett arbetspass fick därför följdfrågor om eventuella fysiska skador eller andra allvarliga konsekvenser, till följd av den rapporterade utsattheten. Syftet var att undersöka om konsekvenserna av utsatthet förändrats genom införandet av kroppsburna kameror.

Våra sammanställningar av data visar dock att andelen arbetspass med fysiska skador är oförändrad mellan de två mätillfällena. På tre procent av arbetspassen med utsatthet, har poliserna angivit att de drabbats av en fysisk skada. Omkring hälften av dessa fysiska skador har, enligt poliserna, uppkommit till följd av knuffar, slag och sparkar. Ett fåtal skador beror på att poliserna blivit klösta eller rivna. Övriga skador tycks främst ha uppkommit genom att motstånd och vägran lett till att poliserna vidtagit tjänsteåtgärder som fasthållning eller brottning. En iakttagelse är att poliserna i dessa fall inte har uppgivit att den som varit föremål för ingripandet har

gjort sig skyldig till konkreta (offensiva) fysiska angrepp. Det tycks snarare vara tjänsteåtgärden i sig som lett till den fysiska skadan.

Det är ungefär lika vanligt att polisen drabbas av någon annan typ av allvarlig konsekvens, utöver fysiska skador, på grund av hot, våld och trakasserier. Inte heller här finns någon skillnad mellan de två mätperioderna. Ett mindre antal av de svarande säger att de inte vet om händelsen lett till en allvarlig konsekvens eller inte. Ovissheten om konsekvenserna gäller framförallt vid arbetspass då poliserna angett att tillmälen, hot, olovlig fotografering och verbalt motstånd och vägran förekommit.²⁷ Det kan alltså till exempel röra sig om händelser där poliserna kan oroa sig för huruvida hot ska realiseras eller om filmbilder sprids.

Antalet arbetsskadeanmälningar är oförändrat över tid

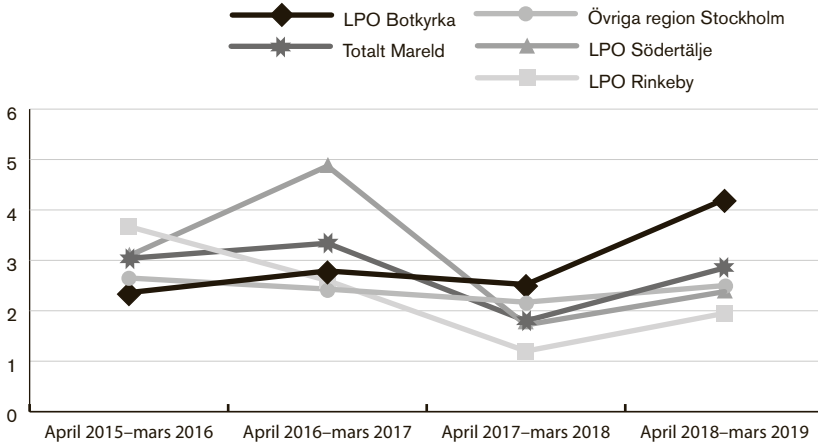
När poliser drabbas av skador i arbetet ska dessa rapporteras i polisens arbetsskadesystem Lisa. Därför har vi även hämtat ut och sammanställt registerdata om polisernas anmälda arbetsskador i Mareldsområdena och övriga polisregion Stockholm. I inrapporteringen registreras bland annat uppgifter om hur skadan uppkommit. Vi har enbart tagit del av de uppgifter om skador som uppkommit till följd av en brottslig gärning under perioden 1 april–31 mars under de fyra åren 2015–2019.²⁸

Antalet inrapporterade skador är, som förväntat, något högre i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje än i övriga områden i polisregion Stockholm. Den högre nivån gäller samtliga mättillfällen med undantag för perioden som börjar i april 2017, då antalet anmälda arbetsskador är lägre i Mareldsområdena.

²⁷ Slår man samman andelen arbetspass där poliserna svarat "ja" med andelen där man svarat "vet ej" är den totala andelen lika stor vid bägge mättillfällena. Vid det senare mättillfället har dock en något mindre andel poliser svarat "vet ej" och en något större andel har svarat "ja".

²⁸ För att förbättra möjligheterna att jämföra de olika områdena med varandra, och över tid, redovisar vi även här antalet anmälda arbetsskador per 10 000 arbetstimmar i yttre tjänst per studerat område eller region.

Figur 4. Antal anmälningar av arbetsskador per 10 000 arbetstimmar i yttre tjänst för 12-månadersperioder, uppdelat på Mareldsområden och övriga region Stockholm.

Under perioden med kroppsburna kameror var antalet anmälda arbetsskador till följd av våld i Mareldsområdena större jämfört med samma period året innan, men mindre jämfört med perioderna de två åren dessförinnan. Tendensen är densamma i polisregion Stockholm. Sett över tid tycks alltså antalet arbetsskadeanmälningar ligga på en jämn nivå i Mareldsområdena. Införandet av kroppsburna kameror tycks inte medföra några förändringar om den sista perioden jämförs med de två första perioderna. Vi saknar ett bredare underlag som skulle kunna belysa varför antalet anmälningar om arbetsskador är lägre i alla tre Mareldsområden under 2017. Det kan dock konstateras att perioden med färre arbetsskador i Mareldsområdena sammanfaller med satsningen på fler poliser i yttre tjänst, som beskrevs i det föregående kapitlet *Användning*.

Bortsett från den första perioden (april 2015–mars 2016), tycks antalet anmälda arbetsskador vara förhållandevis lägre i Rinkeby än i Botkyrka och Södertälje. Det innebär att det område som har flest högintensiva arbetspass och mest omfattande utsatthet, enligt uppgifterna i vår arbetspassregistrering, samtidigt rapporterar in lägst antal arbetsskador. Detta förhållande skulle kunna indikera att antalet skadeanmälningar, på motsvarande sätt som anmälningar om våld mot polis, skulle kunna påverkas av en varierande benägenhet att rapportera in skador.

Är nivån på utsattheten lägre?

I detta kapitel har vi presenterat data från arbetspassregistreringen där det framgår att vissa former av utsatthet uppvisar lägre nivåer under perioden med kroppsburen kamera. Vi har också presenterat uppgifter från polisens arbetsskaderegister och anmälningsstatistiken om våld mot polis. Dessa dataunderlag ger inte stöd för att det skett någon minskning av utsattheten – i form av skador eller anmälningar om våld i samband med ingripanden i yttre tjänst. Frågan är därför om det finns fog för att dra slutsatsen att utsattheten är mindre under perioden med kroppsburna kameror?

Våra sammanställningar pekar mot att utvecklingen skiljer sig åt mellan olika typer av utsatthet. När det gäller fysisk våldsutövning mot polis utan tillhyggen eller objekt av olika slag, visar arbetspassregistreringen endast på en svag minskning, som inte är statistiskt säkerställt. Inte heller anmälningsstatistiken eller arbetsskaderegistret visar på några tydliga minskningar i våld eller fysiska angrepp. Dessa två datakällor omfattar dock inte trakasserier mot poliser.

Våra uppgifter från arbetspassregistreringen pekar mot att det under perioden med kroppsburna kameror är dessa former av utsatthet som förändrats mest, och framförallt sexuella trakasserier mot kvinnor. När det gäller fysiska angrepp med laser, sten eller smällare har också dessa minskat, enligt arbetspassregistreringen. Det är angrepp som typiskt sett ”missar” sina mål och därför oftast inte resulterar i fysiska skador (bortsett från angrepp med bangers, som i vissa fall kan leda till hörselskador). I detta kapitel har vi fortlöpande hänvisat till de erfarenheter som uttryckts i intervjuer. Poliserna beskriver där att vissa hotfulla personer blir mer varsamma med hur de uttrycker sig om de befäras att de filmas, medan direkt våldsamma personer sällan avskräcks av en kamera. Detta ligger i linje med de resultat som redovisats i arbetspassregistreringen och i registerdata, vilket talar för att resultaten från våra olika datakällor inte är motstridiga.

I vilken mån kan de iakttagna minskningarna av vissa former av utsatthet härledas till införandet av kroppsburna kameror? Liksom tidigare framhållits i denna rapport (se avsnittet *Metod och material* i kapitlet *Inledning*) saknar vi möjligheten att genomföra studien på ett sätt som kan fastställa ett kausalt samband. Vi kan dock konstatera att våra tillgängliga mått för att kvalitetssäkra jämförbarheten mellan de två undersökningsperioderna entydigt pekar på att eventuella skillnader inte förklaras av förändrad intensitet på arbetspassen, av arbetstider eller av ett skevt bortfall vid inrapportering av arbetspass (se bilaga 1 för en utförlig beskrivning). Det finns därför skäl att tro att den lägre graden av vissa former av utsatthet kan vara en effekt av införandet av kroppsburna kameror.

Sammanfattning

I detta kapitel har vi redovisat våra uppgifter om polisernas utsatthet före och efter införandet av kroppsburna kameror i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje. Detta är våra viktigaste resultat:

- Vår arbetspassregistrering visar på lägre nivåer av utsatthet under perioden med kroppsburna kameror. Minskningen av trakasserier och fysiska angrepp med tillhyggen är statistiskt säkerställd. Stenkastning och angrepp med bangers, smällare eller grön laser försvinner i princip under perioden med kroppsburen kamera.
- Den generellt lägre nivån av utsatthet efter införandet av kroppsburna kameror gäller Rinkeby och Botkyrka. I Södertälje kan inga förändringar utläsas.
- Utsattheten minskar såväl bland män som bland kvinnor. Kvinnor, som är mer utsatta för sexuella trakasserier, drabbas i väsentligt mindre utsträckning under perioden med kamera.
- Antalet anmälningar om våld mot polis har ökat under samma tidsperiod i de tre områdena. Ökningen kan vara en effekt av ökad anmälningsbenägenhet.
- Antalet pass då poliserna säger sig ha drabbats av skador eller andra allvarliga konsekvenser av utsatthet är lika stort under perioden med kamera som under perioden utan kamera.
- Antalet arbetsskador som inrapporterats i polisens eget system har varken ökat eller minskat under perioden med kamera, i de tre områdena.

Åtgärder

I detta kapitel redovisas våra uppgifter om tjänsteåtgärder före respektive efter införandet av kroppsburna kameror i yttre tjänst. Kapitlet inleds med en kort beskrivning av polisens befogenheter när det gäller vålds- och tvångsåtgärder. Därefter följer en redovisning av våra data om hur antalet åtgärder varierar mellan de två mätperioderna.

Utöver våra uppgifter om åtgärder från arbetspassregistreringen presenteras också uppgifter om hur antalet anmälningar om polisens tjänstefel varierar mellan perioden före respektive efter införandet av kroppsburna kameror. Kapitlet avslutas med en diskussion om hur resultaten ska tolkas och en sammanfattning i punktform.

Laga befogenhet

De huvudsakliga uppgifterna för poliser i yttre tjänst är att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet och andra störningar av den allmänna ordningen och säkerheten. Ingripanden mot brott och andra störningar ska ske på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. I det fall tvång måste tillgripas, ska det ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet ska uppnås (Polislagen 2 § och 8 §). Vidare säger lagen att en polis får använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd.

Användningen av vålds- och tvångsåtgärder får endast ske om andra medel inte är tillräckliga, och våldet måste stå i proportion till omständigheterna. Polisen får använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd, till exempel om hen möts av våld eller hot om våld, om någon försöker undkomma ett frihetsberövande, för att verkställa ett avlägsnande eller en visitation, för att stoppa ett fordon eller för att bereda sig tillträde till en byggnad. Dessutom säger lagen att våldsanvändning får ske om åtgärden är nödvändig för att upprätthålla den allmänna ordningen eller säkerheten (Polislagen 10 §).

På vilka sätt kan kameran påverka användningen av åtgärder?

Poliserna har alltså befogenheter att, under vissa förutsättningar, använda vålds- och tvångsåtgärder i tjänsten. Under vilka omständigheter skulle vi kunna förvänta oss att användningen av dessa åtgärder påverkas av införandet av kroppsburna kameror?

Tidigare studier har fört fram ett flertal hypoteser om hur polisens eget agerande kan förändras. Ett sådant antagande är att kamerorna kan medföra att fler försöker agera monstergillt i alla situationer (Ariel m.fl. 2017). En konsekvens av en strävan efter att agera korrekt skulle kunna vara att användningen av vålds- och tvångsåtgärder förändras. Poliserna skulle exempelvis kunna tveka inför att utföra de åtgärder som en viss situation kräver. En annan tänkbar följd kan vara att vissa åtgärder som går utanför polisens laga befogenhet undviks (Ariel m.fl. 2017, Flight 2019).

Poliserna kan också påverkas indirekt av kamerorna. Om de personer som man ska ingripa mot blir mer samarbetsvilliga till följd av kameranärvaron, kan det innebära att mer tvingande tjänsteåtgärder inte behövs. Det kan således finnas fog för att förvänta sig att användningen av tjänsteåtgärder kan påverkas av införandet av kroppsburna kameror.

Små skillnader efter kamerornas införande

I det föregående kapitlet redogjorde vi för förutsättningarna för jämförelsen mellan kontroll- och experimentperioden. Vi konstaterade att centrala omständigheter var likartade under dessa två perioder och att det finns goda förutsättningar för att jämföra de två perioderna (för ett utförligare resonemang, se bilaga 1).

Fler pass utan tjänsteåtgärder

På ett övergripande plan kan det konstateras att användningen av tjänsteåtgärder är likartad under perioderna med respektive utan kroppsburna kameror. Några mindre förändringar kan dock noteras. Den vanligaste åtgärden som poliserna utför, enligt vår arbetspassregistrering, är verbala kommandon. Ett verbalt kommando är, till skillnad från en vanlig tillsägelse, ordergivning från en polis. Det sker på omkring en tredjedel av arbetspassen.²⁹ Andelen pass då endast verbala kommandon förekommer är något mindre under perioden med kroppsburna kameror.

²⁹ I de allra flesta situationer har verbala kommandon uttalats innan polisen tar till andra, mer ingripande tjänsteåtgärder (till exempel handbojor, fasthållning eller pepparsprej). De mer ingripande åtgärderna vidtas ofta först efter att man provat andra åtgärder, men inte fått önskad effekt.

Andelen arbetspass helt utan åtgärder är något större under perioden med kroppsburna kameror: 65 procent jämfört med 62 procent. Det skulle kunna vara en antydning om att poliserna i något större utsträckning kunnat resonera sig fram till lösningar på olika situationer. Dessa skillnader är dock inte statistiskt signifikanta. När det gäller fysiska åtgärder, med eller utan hjälpmedel, kan inga förändringar utläsas.

Det är endast en typ av tjänsteåtgärd som förekommer i signifikant mindre utsträckning under perioden med kroppsburna kameror och det är åtgärder med polishund (se tabell 34, bilaga 2). I tabell 11 nedan ingår åtgärder med polishund i kategorin fysiska åtgärder med vapen/hjälpmiddel.

Tabell 11. Andel arbetspass där poliserna angivit att de vidtagit olika typer av åtgärder vid mätningarna före respektive efter införandet av kroppsburna kameror. Andel i procent.

Åtgärder	Period 1 (2018) (N=1366)	Period 2 (2019) (N=1195)	Signifikant skillnad
Ingen åtgärd	61,6	64,6	Nej
Endast verbala kommandon	17,2	15,3	Nej
Fysiska åtgärder utan vapen/hjälpmiddel	10,2	9,4	Nej
Fysiska åtgärder med vapen/hjälpmiddel	10,1	10,1	Nej
Åtgärder med skjutvapen	1	0,5	Nej

När vi jämför utvecklingen på individnivå är tendenserna desamma. Under perioden med kroppsburna kameror har arbetspass utan åtgärder ökat något, medan arbetspass med fysiska åtgärder tycks förekomma i samma utsträckning. Jämförelsen på individnivå är, liksom i föregående kapitel, baserad på svaren från de 55 poliser som har registrerat minst fem arbetspass per undersökningsperiod. Av 55 studerade poliser har 30 rapporterat en större andel arbetspass utan åtgärder under eftermätningen, medan 22 poliser har rapporterat en mindre andel arbetspass utan åtgärder. Det är lika många poliser som har rapporterat en större andel pass med fysiska åtgärder under perioden med kroppsburna kameror (25 poliser) som det är som rapporterat en mindre andel pass (24 poliser). Redovisningen av resultat på individnivå ligger alltså i linje med jämförelsen som gäller arbetspass.

Färre pass med draget skjutvapen

Andelen arbetspass där poliserna uppgett att de använt skjutvapen är en halv procentenhet mindre under perioden med kroppsburna kameror, vilket är en liten och i statistisk mening osäker minskning. Det handlar nästan uteslutande om att man tagit upp och riktat skjutvapen. Inga fall av verkanseld har rapporterats av poliserna.

Det är svårt att bedöma förändring över tid när det gäller ovanliga händelser. Å ena sidan kan små förändringar ha en stor betydelse, å andra sidan finns det en hög grad av osäkerhet när antalet observationer är ringa. Men eftersom andelen pass där poliserna uppgav att de använt skjutvapen under jämförelseperioden uppgår till endast 1 procent, innebär det en halvering av antalet arbetspass med en åtgärd som inkluderar skjutvapen.

Främst kvinnorna som rapporterat förändringar

Om svaren redovisas könsuppdelat blir det tydligt att det främst är bland kvinnorna som det skett en förändring mellan de två undersökningsperioderna. Vid förmätningen fanns det inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män, i andelen arbetspass de angivit att de utfört olika tjänsteåtgärder. Vid mätperioden med kroppsburnakameror framkommer att kvinnorna, i jämförelse med männen, har en större andel arbetspass utan åtgärder och en mindre andel arbetspass med endast verbala kommandon. Skillnaderna är signifikanta. Även skillnaden mellan de två undersökningsperioderna i andel arbetspass utan åtgärd är statistiskt signifikant, för kvinnorna.

Tabell 12. Andel arbetspass där poliserna angivit att de vidtagit olika typer av åtgärder vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror, uppdelat på kön. Andel i procent.

Åtgärder	Period 1 (2018)	Period 2 (2019)	Signifikant skillnad
Kvinnor	N=314	N=214	
Ingen åtgärd	60,5	71,5	Ja
Endast verbala kommandon	16,2	10,3	Nej
Fysiska åtgärder utan vapen/ hjälpmedel	8,9	9,8	Nej
Fysiska åtgärder med vapen/hjälp- medel inklusive skjutvapen	14,3	8,4	Ja
Män	N=1 044	N=974	
Ingen åtgärd	61,9	63,1	Nej
Endast verbala kommandon	17,4	16,4	Nej
Fysiska åtgärder utan vapen/ hjälpmedel	10,6	9,3	Nej
Fysiska åtgärder med vapen/hjälp- medel inklusive skjutvapen	10	11,1	Nej

Detsamma gäller andelen arbetspass som innehåller fysiska åtgärder med vapen eller hjälpmedel, som för kvinnorna är signifikant mindre under perioden med kroppsburn kamera. För männen finns det inga signifikanta skillnader mellan de två mätperioderna. Det innebär att om införandet av kameror medför att man oftare tycks kunnat resonera sig fram till lösningar, gäller detta i första hand poliskvinnorna. I det föregående kapitlet *Utsatthet* framkom att de sexuella trakasserier mot kvinnor minskat under samma tidsperiod. Antalet svar från kvinnliga poliser är för lågt för att vi ska kunna analysera sambandet mellan en större andel pass utan åtgärder och en mindre andel pass med sexuella trakasserier, men det är inte orimligt att föreställa sig att minskad utsatthet skapar bättre förutsättningar för att resonera sig fram till lösningar.

Oförändrat i Södertälje

När vi jämför de olika polisområdena framkommer att Rinkeby skiljer sig från både Botkyrka och Södertälje genom att ha färre arbetspass utan åtgärder och en större andel arbetspass med fysiska åtgärder under båda mätperioderna. Dessa resultat ligger i linje med att poliserna i Rinkeby vid bägge mättillfällena graderade sina arbetspass som mer intensiva än de andra två områdena.

Tabell 13. Andel arbetspass där poliserna angivit att de vidtagit olika typer av åtgärder vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror, uppdelat på lokalpolisområde. Andel i procent.

Åtgärder	Period 1 (2018)	Period 2 (2019)	Signifikant skillnad
Botkyrka	N=320	N=321	
Ingen åtgärd	67,5	74,5	Nej
Fysiska åtgärder	17,5	14,3	Nej
Rinkeby	N=425	N=373	
Ingen åtgärd	54,4	58,7	Nej
Fysiska åtgärder	28,2	24,7	Nej
Södertälje	N=613	N=494	
Ingen åtgärd	63,5	62,8	Nej
Fysiska åtgärder	18,4	20,2	Nej

I Botkyrka och Rinkeby är andelen arbetspass utan åtgärder större vid mätningen under perioden med kroppsburna kameror än vid den tidigare mätningen. Andelen arbetspass med fysiska åtgärder är också något mindre vid den senare perioden i dessa två områden. I Södertälje är andelen pass utan åtgärder lika stor före införandet av kroppsburna kameror, som efter. Andelen pass med fysiska åtgärder är något större under eftermätningen.

Som tidigare nämndes är användningen av polishund den enda signifikanta minskningen som registrerats under perioden med kroppsburna kameror. Denna minskning kan dock helt och hållet kopplas till Rinkeby och beror troligtvis på att man under förmättningsperioden arbetade aktivt med eftersök av narkotika på specifika platser i offentliga miljöer.³⁰ Denna förändring har således inget med de kroppsburna kamerorna att göra.

Större skillnad under kvällar och nätter

Om vi istället jämför användningen av åtgärder utifrån tid och veckodag kan vi konstatera att andelen arbetspass utan åtgärder ökat under alla veckodagar, men framförallt kvälls- och nattetid. Andelen arbetspass med fysiska åtgärder är något mindre kvälls- och nattetid, samt fredag till söndag. Skillnaderna mellan perioderna är dock små. Det är värt att framhålla att det endast är andelen arbetspass utan åtgärder kvälls- och nattetid som är signifikant större under perioden med kroppsburna kameror jämfört med perioden innan.

³⁰ Uppgift från polisen i Rinkeby.

Tabell 14. Andel arbetspass där poliserna angivit att de vidtagit olika typer av åtgärder vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror, uppdelat på veckodag och del av dygnet. Andel i procent.

Ingen åtgärd	Period 1 (2018) (N=1358)	Period 2 (2019) (N=1188)	Signifikant skillnad
Måndag–torsdag	66,1	69,5	Nej
Fredag–söndag	53,2	55,4	Nej
Dagtid	74,9	73,8	Nej
Kvälls-/nattetid	54,1	59,1	Ja
Fysiska åtgärder			
Måndag–torsdag	17,8	17,2	Nej
Fredag–söndag	27,7	25,5	Nej
Dagtid	11,3	13,3	Nej
Kvälls-/nattetid	26,9	24,1	Nej

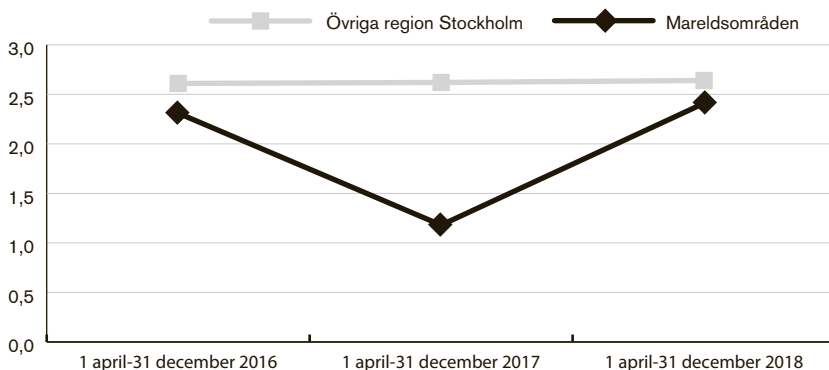
Oförändrat antal anmälningar mot poliser

Vår arbetspassregistrering från 2018 och 2019 visar alltså enbart på vissa mindre förändringar i vidtagandet av åtgärder i yttre tjänst. I flera studier från Storbritannien och USA används, som tidigare nämnts, antalet anmälningar mot poliser som en indikator på huruvida polisens användning av tjänsteåtgärder förändras till följd av kroppsburna kameror. Vi har därför sammanställt data från avdelningen för särskilda utredningar, om antalet anmälningar mot poliser inom pilotverksamhetens områden.³¹

I figur 5 framgår att antalet anmälningar mot poliser är något lägre i Mareldsområdena än i övriga region Stockholm. I dessa tre områden är det i genomsnitt 2,0 anmälningar mot poliser per 10 000 arbetstimmar och i övriga Stockholm 2,6 anmälningar. Här bör man dock ha i åtanke att många ”risksituationer”, såsom demonstrationer och fotbollsmatcher sker i området övriga Stockholm.

³¹ När någon anställd vid polisen anmäls eller misstänks för brott är det alltid avdelningen för särskilda utredningar som hanterar ärendet.

Figur 5. Antal anmälningar mot poliser vid ingripanden per 10 000 arbetstimmar under perioden 1 april-31 december åren 2016, 2017 och 2018 uppdelat på Mareldsområden och övriga polisregion Stockholm.

Om perioden med kroppsburna kameror (april–december 2018) jämförs med motsvarande period året innan (april–december 2017), ser vi att antalet anmälningar konstanthållet för arbetstid är betydligt fler efter införandet av kameror. Betyder det att antalet anmälningar mot poliser ökat efter eller till och med till följd av att poliserna utrustats med kroppsburna kameror?

Om vi går tillbaka ytterligare ett år, till perioden april–december 2016, kan vi konstatera att anmälningsnivån 2018 i princip är densamma som 2016. I alla tre polisområden inom Mareldssatsningen är antalet anmälningar mot poliser omkring hälften så många 2017 jämfört med 2016 och 2018. Det förefaller således vara 2017 som avviker i de tre polisområdena. Året då personalförstärkningarna sätts in i Mareldsområdena är alltså antalet anmälningar mot poliser, konstanthållet för arbetstid, tydligt lägre. Det är också värt att notera att inga förändringar kan utläsas i övriga polisområden i region Stockholm över tid.³² Utifrån dessa resultat framstår det som rimligt att det finns andra orsaker till att 2017 avviker med ett lägre antal anmälningar mot poliser i Mareldsområdena. Den rimliga slutsatsen är därmed inte att antalet anmälningar mot poliser har ökat i och med att de utrustats med kroppsburna kameror, utan snarare att antalet anmälningar mot poliser är oförändrat under perioden med kroppsburna kameror jämfört med innan dessa togs i bruk.

Bland de intervjuade poliserna råder delade meningar om hur införandet av kameror påverkat anmälningarna om tjänstefel. En av de intervjuade poliserna säger att ”känslan är kanske att de blir mer benägna att anmäla oss; de tror de har rätt.” En annan polis tror

³² Det gäller även utvecklingen i landet som helhet, såsom den redovisas i Särskilda utredningars årsrapport 2018 s. 19.

tvärtom att ”okynnesanmälningar” mot poliser kan gå ner, eftersom poliserna själva kan motbevisa vissa anklagelser.

Varför så få förändringar?

Uppgifterna i vår arbetspassregistrering, liksom från avdelningen för särskilda utredningar, visar på få och små skillnader när det gäller hur poliserna använder tjänsteåtgärder före och efter det att kamerorna införts. Hur kommer det sig?

När vi bedömer resultaten är det viktigt att betänka ett par av de saker som nämndes i kapitlets inledning. Det ena är att poliserna förväntas ingripa vid vissa typer av situationer och att de förväntas göra det på ett sådant sätt att det avsedda resultatet uppnås. Det andra är att de ingripande åtgärderna ska stå i proportion till vad situationen kräver.

Vi saknar möjligheten att bedöma de situationer som poliserna hanterat och rapporterat in data om under undersökningsperioderna. Därför kan vi inte göra någon bedömning av huruvida åtgärder stått i proportion till omständigheterna. Det vi däremot kan konstatera är att arbetspassens intensitet uppskattats på liknande sätt under de två undersökningsperioderna. Detta tyder på att det inte varit någon större skillnad mellan de två tidsperioderna, sett till antalet situationer och händelser som poliserna haft att ingripa mot. Det faktum att användningen av tjänsteåtgärder enbart varierar marginellt mellan 2018 och 2019 tyder således på att poliserna i stort agerat på motsvarande sätt som innan kamerorna infördes.

I detta sammanhang är det också viktigt att beakta att poliserna själva avgör om och när de aktiverar kamerorna. Tidigare studier på området har visat att frånvaron av tvingande riktlinjer för hur kameran ska användas tycks resultera i status quo avseende polisernas sätt att interagera med allmänheten (Ariel 2016b).

Några skillnader i polisernas agerande kan dock iakttas. Vår sammanställning av data pekar mot att de kvinnliga poliserna rapporterar fler arbetspass utan åtgärder under mätperioden 2019 än under motsvarande tidsperiod 2018. Vi saknar möjligheter att närmare analysera vad som kan ligga bakom den lägre nivån 2019. I sammanhanget kan det dock vara värt att beakta att kvinnornas utsatthet för sexuella trakasserier, som beskrivs i kapitlet *Utsatthet*, tydligt minskat under samma period.

Sammanfattning

I detta kapitel har vi redovisat våra uppgifter om hur poliserna använder tjänsteåtgärder före respektive efter införandet av kroppsburna kameror. De viktigaste resultaten var följande:

- Skillnaderna mellan hur poliserna använde tjänsteåtgärder före respektive efter införandet av kroppsburna kameror är överlag små. Inga skillnader avseende användandet av fysiska åtgärder kan utläsas.
- Andelen arbetspass där poliserna angivit att man inte har utfört någon av de efterfrågade åtgärderna är något större under perioden med kroppsburna kameror. Det är främst de kvinnliga poliserna som rapporterar ett ökat antal arbetspass utan åtgärder, efter det att kroppsburna kameror införts.
- Andelen pass utan åtgärder är större i Botkyrka och Rinkeby efter att kroppsburna kameror införts. Motsvarande skillnader saknas i Södertälje.
- Andelen arbetspass utan åtgärder under kvällar och nätter är signifikant större under perioden med kroppsburna kameror jämfört med perioden innan.
- Användandet av endast verbala kommandon är något mindre under perioden med kroppsburna kameror, dock endast två procentenheter. Förändringen är inte statistiskt signifikant.
- Antalet anmälningar mot poliser ligger på en jämn nivå över tid, och tycks inte påverkas av införandet av kroppsburna kameror.

Utredningar

Hur används filmer från kroppsburna kameror i arbetet med att utreda brott? I detta kapitel redovisas våra uppgifter om hur de inspelade filmerna använts som underlag i brottsutredningar mellan 1 april 2018 och 18 juni 2019.

Inledningsvis presenteras översiktliga data om de filmer som använts i förundersökningar. Vi beskriver hur många filminspelningar som begärts ut till förundersökningar och om problem registrerats i samband med rekvisitionen från bildanalysgruppen. Därefter redogör vi för vad som karaktäriserar de ärenden där filmer från kroppsburna kameror efterfrågats. I ett påföljande avsnitt beskriver vi mer ingående vilka typer av händelser och omständigheter som har filmats. Avslutningsvis beskriver vi på vilka sätt kameramaterialet kommit till användning i utredningarna.

Redogörelsen är baserad på en genomgång och bearbetning av samtliga avslutade förundersökningar där man begärt ut film från bildanalysgruppen under den angivna tidsperioden, samt på intervjuer med poliser och åklagare samt vissa uppgifter från arbetspassregistreringen.

Förundersökningar

När en inspelad film från en kroppsburen kamera bedöms kunna utgöra underlag för en förundersökning om brott ska en begäran om film skickas från en utredare eller förundersökningsledare till bildanalysgruppen. Mellan 1 april 2018 och 15 maj 2019 begärdes film från kroppsburna kameror tillhörande Botkyrka, Rinkeby eller Södertälje, ut till totalt 221 förundersökningar i region Stockholm. Av dessa hade 178 förundersökningar avslutats i september 2019. Vi har gått igenom samtliga dessa förundersökningar för att kunna beskriva vad filmerna innehåller och hur de används.

Flest filmer från Botkyrka

Vår sammanställning visar att det material som begärts ut till förundersökningar främst härrör från kroppsburna kameror i Södertälje (38 procent) och Botkyrka (39 procent). Knappt en fjärdedel (23 procent) av de 178 avslutade förundersökningar, som vi tagit del av, har filmats av poliser från Rinkeby.

Tabell 15. Antalet avslutade förundersökningar där material från en kroppsburn kamera begärts ut, fördelat på område

Lokalpolisområde	Antal avslutade FU med film 1 april 2018–15 maj 2019
Botkyrka	69
Rinkeby	41
Södertälje	68
Totalt	178

Skillnaderna mellan lokalpolisområdena kan inte förklaras av tillgången på kameror eller arbetstid i yttre tjänst. Varje lokalpolisområde har, som nämnts tidigare, fått 100 kameror som tilldelats personal i yttre tjänst. I kapitlet *Användningen* framkommer att poliserna i Rinkeby spelat in egen utsatthet och tjänsteåtgärder i betydligt mindre utsträckning än i övriga lokalpolisområden. Det kan, som tidigare nämnts, vara en indikation på att poliser i Rinkeby generellt använder inspelningsfunktionen mer sällan och att det därmed finns färre filmer att tillgå och begära ut till förundersökningar.³³

En möjlig förklaring till att poliser i Rinkeby filmar mer sällan med kroppskamera, och därför hämtar in färre filmer till förundersökningar, är att de förlitar sig på andra kameror. Flera av de poliser som intervjuats lyfter fram att polisens egna stationära kameror i den yttre miljön i Tensta och Rinkeby visat sig vara mycket användbara. Det förekommer att inspelningarna följs live och det finns poliser som uppger att dessa kameror är bättre än de kroppsburna. Vi har därför tittat närmare på hur ofta material från de stationära kamerorna i Rinkeby begärts ut till förundersökningar.

Enligt uppgifter från bildanalysgruppen i region Stockholm har material från de stationära kamerorna i Rinkeby begärts ut till totalt

³³ Majoriteten av de filmer som begärts ut har spelats in kvälls- och nattetid. Drygt en tredjedel har upptagits under kvällar och nätter mellan fredag och söndag. Andelen filmer från Rinkeby kvälls- och nattetid under fredag-söndag är lägre – jämfört med Botkyrka och Södertälje (se tabell 32, bilaga 2). Fördelningen av inspelningstid över dygnet och veckodagarna varierar således på ett sätt som liknar våra sammanställningar av polisernas egenrapportering av när de burit kamera, (se föregående kapitel).

127 förundersökningar mellan den 12 maj 2018 och 31 mars 2019. Det är alltså betydligt vanligare att man begär ut filmer från stationära kameror än från kroppsburna kameror i Rinkeby. Innebär det att filmerna från de stationära kamerorna kan anses likvärdiga eller bättre än bildupptagningarna från kroppsburna kameror och därför ersätter dem? När vi jämför brottsrubriceringarna i förundersökningarna kan vi konstatera att filmerna från stationära kameror tycks gälla andra brottstyper än de brottstyper som utreds i ärenden där filmer från kroppsburna kameror förekommer (se avsnittet ”Ärendenas karaktär” i detta kapitel). Enbart 8 av de 127 ärendena gäller olika former av brott mot poliser (våld mot tjänsteman, hot mot tjänsteman, våldsam motstånd) – vilket är den vanligaste typen av brott som utreds när material från kroppsburna kameror används i förundersökningen. Tillgången på filmer från stationära kameror förklarar med andra ord inte fullt ut varför Rinkeby, mer sällan än övriga lokalpolisområden, spelar in och begär ut filmer från kroppsburna kameror.

Många eller få?

Under drygt ett år har användningen av de 300 kroppsburna kamerorna alltså resulterat i filmmaterial som använts i 221 förundersökningar. Är det många eller få? I relation till antalet kameror som är i bruk måste antalet anses som blygsamt, särskilt med avseende på att flertalet av de poliser som intervjuats säger att de främst använder kameran för att säkra bevis. Utfallet bör dock värderas i relation till hur många inspelningar som gjorts och den totala mängden uppladdat kameramaterial under samma tidsperiod. Men eftersom vi saknat uppgifter om hur mycket kameramaterial som laddas upp på polisens kameraplattform, kan vi inte bedöma hur stor andel av det uppladdade materialet som begärts ut till förundersökningar.³⁴ Vi kan dock konstatera att poliserna som deltagit i vår arbetspassregistrering rapporterat att de spelat in omkring 124 händelser där de utsatts för hot, trakasserier eller våld. De inrapporterade händelserna gällde som bekant en period om fem veckor. Om lika många händelser spelats in under resten av året, torde det resulterat i mer än 1 000 inspelade filmer.

Bland de poliser som intervjuats säger sig många ”inte ha någon aning” om huruvida de egna filminspelningarna senare använts i förundersökningar. Ett fåtal intervjupersoner kan erinra sig tillfällen då de vet att de egna inspelningarna begärts ut. Bland dessa återfinns poliser som själva begärt ut en egen inspelning till ett ärende, samtidigt som de skriver en promemoria och upprättat en anmälan

³⁴ Uppbyggnaden av polisens kameraplattform medger inga sammanställningar av mängden data uppdelat på de tre lokalpolisområdena.

om brott. Flera uttrycker sig kritiskt mot bristen på återkoppling. Man tror att poliserna skulle använda kameran mer om de visste att materialet var till nytta.

De flesta filmer begärs ut direkt

I de flesta förundersökningarna har begäran till Bildanalysgruppen inkommit i nära anslutning till brottet. Det vanligaste är att begäran skickas en dag efter att brottsanmälan upprättats och i 65 procent av förundersökningarna har begäran skickats inom tre dagar.

Bli dröjsmålet längre än 62 dagar raderas filmen i kameraplattformen och kan inte längre begäras ut. Vår genomgång visar att det tillhör ovanligheterna att en film som efterfrågats från bildanalysgruppen hunnit raderas. I tre av de 178 granskade ärendena har filmen inte kunnat lämnas ut av detta skäl. I dessa fall förefaller orsaken vara att ärendet blivit vilande, till följd av hög arbetsbelastning, och att beställningen av kamerafilm därför dröjt.

Problem med var tionde film

I de flesta ärendena finns inga noteringar om problem med filmen. I 23 av 178 ärenden har sådana uppgifter dock registrerats i ärendedokumenten. Flertalet av dem (12 stycken) tillhör Södertälje. Vad detta beror på är dock okänt.

Tabell 16. Antalet avslutade förundersökningar där material från en kroppsburen kamera begärts ut och problem med filmen noterats, fördelat på område. N=178.

Finns det problem med filmen?	Botkyrka	Rinkeby	Södertälje	Totalt
Nej	62	37	56	155
Ja	7	4	12	23

Det vanligaste problemet är att filmen saknas. Utöver de tre ärendena som nämndes ovan (där filmen saknas för att begäran skickats för sent) finns ytterligare åtta ärenden där det emellertid är oklart varför en film inte återfunnits av bildanalysgruppen. Givet tillgänglig information i förundersökningarna kan det finnas olika förklaringar. Det kan vara så att en polis tror att en viss händelse spelats in, men att kameran aldrig aktiverats, alternativt aktiverats för sent. En annan förklaring kan vara att kameran inte dockats när den ska laddas och att inspelat filmmaterial i kameraminnet därför spelats över.

I nio ärenden visar sig filmen inte innehålla förväntad information. I dessa ärenden återkommer beskrivningar av att kameravinkeln

var sådan att gärningen inte syns i bild eller att ett samtal inte hörs tillräckligt bra. Det är förhållandevis ovanligt med tekniska kvalitetsproblem. Enbart i ett fåtal förundersökningar finns noteringar om sådana problem.

Ärendenas karaktär

I vilka typer av förundersökningar har man begärt ut film från kroppsburna kameror? Vilka anmälda brott utreds i dessa ärenden? Drygt hälften av förundersökningarna (53 procent) innehåller fler än ett anmält brott. Det vanligaste brottet i anmälningarna är misshandel eller grov misshandel, följt av mord/försök till mord, kvinnofridskränkning och våldsamt motstånd. Många ärenden innehåller flera olika typer av brottsmisstankar. Ett ärende som uppstått när polis genomfört en trafikkontroll kan till exempel innehålla såväl misstankar om narkotikabrott och olovlig körning som hot mot tjänsteman.

Brott mot polis och brott i nära relationer vanligast

För att synliggöra vilka olika övergripande typer av brott som oftast förekommer i ärenden där man har begärt ut material från kroppsburna kameror har vi delat in brottsmisstankarna i följande kategorier: brott mot polis, brott i nära relation, trafikbrott, narkotikabrott och våld utomhus.

När brottsmisstankarna i förundersökningarna sammanställs utifrån dessa kategorier blir det tydligt att den vanligaste kategorin av brottsmisstankar gäller brott mot polis. I var tredje förundersökning finns sådana misstankar. I kategorin brott mot polis återfinns hot mot tjänsteman, våld mot tjänsteman, våldsamt motstånd, våldsamt upplopp, förgripelse mot tjänsteman samt andra brott där målsägaren varit i tjänst (t.ex. ärekränkning, misshandel, skadegörelse). Antalet ärenden med misstankar om någon typ av brott mot polis är högst i Botkyrka och lägst i Rinkeby. I Botkyrka finns sådana misstankar i nästan hälften av alla förundersökningar där man begärt ut film från kroppsburna kameror.

Tabell 17. Förekomsten av typer av brott i förundersökningarna (antal) där film från kroppsburna kameror begärts ut, uppdelat på lokalpolisområden.

Brottskategori	Botkyrka	Rinkeby	Södertälje	Totalt
Brott mot polis	33	11	16	60
Brott i nära relation	14	19	18	51
Trafikbrott	3	2	18	23
Våld utomhus	12	7	9	28
Narkotikabrott	4	0	1	5
Annat	4	3	8	15
Totalt	70	42	70	182

Kommentar: Antalsräkningen avser endast de brott som filmerna gäller (och inte samtliga anmälda brott i ärendet). I de fall då filmerna rör flera brott i samma brottskategori har dessa enbart räknats en gång.

Nästan lika vanligt är det att misstankar om brott i nära relation finns med i förundersökningarna. Kategorin brott i nära relation omfattar flera olika brottsrubriceringar (mord, mordförsök, miss-handel, kvinnofridskränkning, olaga hot, ofredande, övergrepp i rättssak, våldtäkt), där gärningen riktats mot en nuvarande eller före detta partner alternativt mot ett barn eller en förälder. I 78 procent av ärendena riktas gärningen mot en kvinna och den misstänkte personen är en före detta eller nuvarande manlig partner.

Antalet förundersökningar med misstankar om brott i nära relation är relativt jämnt fördelade mellan de olika lokalpolisområdena. Det är den vanligast förekommande brottskategorin i förundersökningarna i Rinkeby, och återkommer i nästan hälften av förundersökningarna med kroppskameramaterial. Det förhållandevis stora antalet förundersökningar i Rinkeby beror förmodligen på att en satsning på att förhindra våld i nära relationer inleddes i januari 2019.³⁵

Tabell 17 visar också att var sjätte förundersökning innehåller misstankar om trafikbrott. De trafikbrott som ingår i kategorin är vårdslös körning, olovlig körning och rattfylleri. De flesta trafikbrott har utretts i Södertälje (som har tre större trafikplatser i sitt område). Nästan lika många förundersökningar innehåller en anmälan om våldsbrott utomhus. Denna kategori omfattar samtliga våldsbrott

³⁵ En åtgärd inom satsningen är att genomföra förhören i målsägarens hem. Man satsar också på lokala förundersökningar, utökat antal platser i skyddade boenden, förstärkt stöttning med målsägarbiträden, medföljande till vårdscentralen för läkarbedömning av skador och stöd till målsägaren samt samverkan med socialtjänsten kring barnens situation.

(misshandel, grov misshandel, mord, försök till mord, rån) exklusive brott i nära relation och våld mot polis.³⁶

Färre inspelningar av utsatthet i Rinkeby

Ett sätt att förstå variationen mellan lokalpolisområden, när det gäller brott mot polis, är att jämföra den med uppgifterna från arbetspassregistreringen som presenterades i kapitlet *Användning*. Mer än hälften av de utsatthetshändelser som inrapporterats i arbetspassregistreringen för Botkyrka och Södertälje spelades in av en kroppsburen kamera. I Rinkeby var andelen inspelade händelser betydligt mindre, samtidigt som poliserna rapporterar en högre utsatthet i arbetspassregistreringen (se kapitlet *Utsatthet*). Detta skulle kunna indikera att det lägre antal och den mindre andel filmer som begärts ut från LPO Rinkeby hänger samman med att färre händelser spelats in i Rinkeby, jämfört med Botkyrka och Södertälje.

Ett annat sätt att förstå variationen är att förväntningarna på uppkläring kan skilja sig åt i de olika lokalpolisområdena. Liksom tidigare nämnts i kapitlet *Utsatthet* anser många poliser att man enbart anmäler när det finns särskilda skäl att tro att det ”kan bli något” av en brottsanmälan. Ett sådant särskilt skäl kan vara att gärningen fångats på film. När det finns en film kan man slippa ”ord mot ord”-situationer som, enligt poliserna, sällan leder till något annat än merarbete för den drabbade polisen.

Ytterligare andra anser att inte ens en film av situationen hjälper så länge rätten inte förstår jargongen och kontexten i vissa kriminella miljöer. Flera intervjupersoner har en bild av att domstolen inte beaktar att uttryck som ”jag ska knulla dig” eller ”jag ska äta upp dig” i vardagligt språk betyder ”jag ska döda dig”. På motsvarande sätt finns också delade meningar om huruvida en film kan fånga vad som egentligen sker i en utsatt situation. Vissa anser att filmer kan fånga händelseförloppet på ett korrekt sätt, medan andra menar att stämningen man själv upplevt inte syns på filmen. I den mån dessa föreställningar förekommer oftare i vissa lokalpolisområden än i andra, skulle det kunna vara en förklaring till att utsatthet och brott mot polis filmas mer sällan i Rinkeby och oftare i Botkyrka. Antalet intervjuer är dock för litet för att vi ska kunna dra några mer långtgående slutsatser om skillnaderna mellan lokalpolisområdena. Vi kan dock konstatera, utifrån erfarenheter från andra studier, att låga förväntningar på uppkläring, tillsammans med viss normalisering av utsatthet och hög intensitet på arbetspassen, kan

³⁶ Kategorisering syftar till att skilja mellan våldsbrott i nära relationer och andra typer av våldsbrott. Benämningen våldsbrott utomhus har valts till följd av att de allra flesta brott i denna kategori skett utomhus. Det finns dock enstaka undantag (exempelvis rån i offentlig lokal). De sker visserligen inte utomhus, men har mer gemensamt med denna brottskategori än med andra.

medföra att brott mot grupper som är de mest utsatta paradoxalt nog utreds mer sällan (jfr Brå 2016).

Vad har filmats?

Vilka typer av situationer är det som filmats? För att kunna beskriva vilka händelser som registrerats på de filmer som begärts ut till förundersökningar har vi gått igenom de skriftliga återgivningarna av filmernas innehåll i förundersökningsprotokollen samt i den så kallade slasken i ärendena.³⁷

De skriftliga redogörelserna för filmernas innehåll är av varierande kvalitet. I en del ärendeakter finns utförliga promemorior om innehållet, men i de flesta akter är beskrivningarna mycket kortfattade. I enstaka fall saknas de helt. I 172 av de 178 ärendena är det möjligt att beskriva filmens innehåll. För att kunna beskriva vad som filmats i dessa 172 ärenden har vi upprättat övergripande kategoriseringar utifrån de vanligaste angivna motiven till filmningen.

Film av gärningen vanligast

I 40 procent av förundersökningarna finns en film av en misstänkt brottslig gärning. De flesta av dessa filmer härrör från en kroppsburen kamera i Botkyrka eller Södertälje. I 85 procent (60 av 71) av de ärenden där gärningen filmats gäller en eller flera brottsmisstankar brott mot polis. Näst vanligast är att den gärning som filmats kan rubriceras som trafikbrott. I 11 av de 23 ärenden som gäller misstankar om trafikbrott innehåller filmen en bildupptagning av själva gärningen. Det tycks vara ovanligt att andra typer av brottsliga gärningar filmas. I flera av våra intervjuer nämns möjligheten att filma misstänkta som gömmer narkotika när de ser polisen komma. I de granskade förundersökningarna finns dock bara enstaka exempel på sådana inspelningar.

³⁷ Själva filmerna ingår inte i det material som vi har begärt att få ut från polisen. Anledningen till detta är att vi gjort bedömningen att det materialet inte behövs för att besvara våra huvudsakliga frågeställningar.

Tabell 18. Användningsområden för de filmer från kroppsburna kameror som begärts ut till förundersökningar, uppdelat på lokalpolisområden. N=172.

Användningsområde	Botkyrka	Rinkeby	Södertälje	Totalt
Gärningen	35	9	27	71
Gripande/omhändertagande av misstänkt	20	9	16	45
Dokumentera brottsplatsen	9	7	10	26
Dokumentera skador	1	4	2	7
Identifiera misstänkt	2	2	4	8
Identifiera vittnen	2	0	2	4
Samtal	15	22	22	59
– därav med målsägare	13	17	14	44

Kommentar: I och med att en och samma film i en förundersökning kan innehålla flera olika typer av uppgifter överstrider det totala antalet motiv antalet förundersökningar där motiv kunnat koda.

Många filmer innehåller inspelningar av ett omhändertagande eller gripande av en misstänkt. Dessa överlappar i stor utsträckning med filmer av misstänkta brottsliga gärningar, främst olika typer av brott mot polis, såsom våldsamt motstånd och hot mot tjänsteman. Ett skäl till att så många filminspelningar gäller gripandet eller en gärning kan vara den praxis som beskrevs i kapitlet *Användning* – att många slår på kameran i situationer när de har skäl att tro att det kan blir stökigt. De gör det inte i första hand för att avskräcka, utan för att säkra bevis, till exempel genom att få med ett hot på film.

Många inspelningar av samtal med målsägaren

Att spela in ett första samtal på brottsplatsen – med ett vittne, en misstänkt eller en målsägare – är också vanligt. I 25 procent av förundersökningarna innehåller filmen ett inspelat samtal med målsägaren. Dessa ärenden gäller ofta brott i nära relationer och antalet förundersökningar med sådant filminnehåll är ungefär lika stort i de tre lokalpolisområdena. I våra intervjuer framkommer att det sedan länge funnits rutiner för att filma samtal med målsägare i ärenden som gäller brott i nära relationer, men flera säger att de kroppsburna kamerorna gjort det smidigare. Några lyfter fram det som en av de viktigaste fördelarna med den nya utrustningen. Många slår på kameran redan när de går in i en lägenhet och menar på att de därigenom även kan fånga stämningen och andra indikationer på våld, såsom en sönderslagen inredning.

När det gäller samtal med misstänkta har betydligt fler filmer från kroppsburna kameror begärts ut i Södertälje, än i de två andra lokalpolisområdena. Dessa filmer gäller ofta samtal med en misstänkt som precis stoppats för ett trafikbrott.

Vid våld utomhus dokumenteras brottsplatsen

Det förekommer även att man begär ut filmer som upptagits för att identifiera misstänkta eller vittnen. Detta har skett i omkring 7 procent av ärendena (12 av 178 ärenden). Det gäller företrädesvis utredningar av våld utomhus, där man filmat personer på och omkring brottsplatsen. Av detta skäl överlappar kategorin i stor utsträckning med filmning där syftet var att dokumentera brottsplatsen (26 av 178 ärenden). I ett fåtal ärenden uppges att filmerna har upptagits för att dokumentera skador. Att detta tillhör ovanligheten beror på att poliserna istället dokumenterar personskador genom att ta stillbilder med sin mobilkamera.

Användning i utredningar

I detta kapitel har vi beskrivit hur många inspelningar från kroppsburna kameror som begärs ut till förundersökningar, i vilka typer av ärenden de begärs ut och vad som oftast finns på filmen. Men hur används dessa inspelningar i praktiken? Bidrar filmerna till att ärendena klaras upp? I detta avsnitt kommer vi att beskriva våra uppgifter om hur inspelningarna används för att kunna styrka brott i förundersökningarna.

Många förundersökningar slutredovisas

Flertalet av de förundersökningar som begärt ut kameramaterial, omkring 60 procent, har slutredovisats (107 av 178 förundersökningar). Slutredovisning innebär att en utredning sammanställs i ett förundersökningsprotokoll som redovisats till åklagare för bedömning i åtalsfrågan. De flesta slutredovisade ärenden föranleder åtal och dom (vilket beskrivs i nästa kapitel *Domar*).

Är andelen slutredovisade förundersökningar med kameramaterial större eller mindre, än andelen slutredovisade förundersökningar i allmänhet? Den genomsnittliga andelen uppklarade brott – med hänsyn tagen till antalet ärenden i varje kategori³⁸ – i den officiella

³⁸ Se avsnittet "Brott mot polis och brott i nära relationer vanligast" i detta kapitel för en uppräknig av de brottsrubriceringar som ingår i respektive kategori.

kriminalstatistiken, uppgår till 39 procent.³⁹ Det innebär att andelen slutredovisade förundersökningar i vår ärendegenomgång är betydligt större än uppleringen för motsvarande brott i genomsnitt.

Tabell 19. Antal avslutade förundersökningar uppdelade på brottskategori, samt andelen slutredovisade förundersökningar⁴⁰ av de avslutade förundersökningarna i respektive brottskategori. Andel i procent.

Brottskategorier	Antal avslutade förundersökningar	Andel slutredovisade förundersökningar
Brott mot polis	60	73
Brott i nära relation	51	53
Trafikbrott	23	83
Våld utomhus	28	43
Narkotikabrott	5	80
Annat	15	27

Kommentar: antalet förundersökningar uppdelat på brottskategori överskrider det totala antalet förundersökningar på grund av att ett fåtal ärenden har film som gäller flera olika brottskategorier.

De högre nivåerna gäller framförallt kategorierna våld utomhus och brott i nära relation. I vår genomgång har omkring hälften av dessa ärenden slutredovisats. I den officiella statistiken ligger uppleringen på omkring 20 procent för dessa typer av brott, i de fall där det finns en misstänkt gärningsperson. Avseende narkotikabrott, trafikbrott och brott mot polis är uppleringen något större i de granskade förundersökningarna med kameramaterial än i kriminalstatistiken. Misstankar om narkotikabrott, brott mot polis och trafikbrott tenderar dock att ha en stor andel slutredovisade förundersökningar överlag eftersom de typiskt sett rör misstankar som uppstår vid själva upptäckten (ofta vid polisens egna kontroller eller spaningsinsatser). En övergripande jämförelse mellan uppgifter från kriminalstatistiken och vår ärendegenomgång skulle således kunna tala för att ärenden med bevisningen från kroppsburna kameror har klarats upp i högre grad. Det är dock svårt att se denna jämförelse som rättvisande.

En omständighet som kännetecknar samtliga ärenden som vi gått igenom är att polisen närvarat fysiskt vid ett ingripande. Det är inte fallet för alla de förundersökningar som ligger till grund för

³⁹ Jämförelsedata från kriminalstatistiken gäller uppleringen av handlagda brott där det fanns en skäligen misstänkt person 2018. Det bör dock understrykas att jämförelsen gäller olika enheter. I kriminalstatistiken redovisas upplering i relation till handlagda brott och misstänkta personer. Vår sammanställning gäller ärendet som helhet, inte enskilda brottsmisstankar, och huruvida ärendet slutredovisats eller inte. I och med att data redovisas utifrån olika enheter och mått är jämförelsen att betrakta som ett riktmärke snarare än fastslagna skillnader.

⁴⁰ Observera att antalet förundersökningar i många fall är få per brottskategori, vilket medför att andelstalen måste tolkas med stor försiktighet.

den ovan refererade kriminalstatistiken. Det är svårt att uppskatta vilken betydelse dessa omständigheter har, men troligen är andelen slutredovisade ärenden större när en polis närvarat i ett tidigt skede, eftersom så kallade förstahandsåtgärder⁴¹ kan utföras. När poliser närvarat vid en brottsplats finns även möjligheten att åberopa ”polis-mans ord”, det vill säga vittnesuppgifter från polis, för att styrka brott. Att det har betydelse avspeglas i kriminalstatistikens uppgifter om uppkläringen av brottet våld mot tjänsteman. Brottet våld mot polis hade 2018 en uppkläringandel på 63 procent, medan motsvarande siffra för våld mot ordningsvakt var 42 procent.

Dessa omständigheter – förstahandsåtgärder och polisenärvaro – har sannolikt främst betydelse vid en jämförelse av uppkläringen av brott i nära relationer och våld utomhus. Det är inte ovanligt att dessa typer av brott anmäls långt senare än de inträffat och att förutsättningarna att utreda brott därför är sämre. Det innebär troligen att en jämförelse mellan ärendena i vår genomgång och uppgifter från officiella kriminalstatistiken inte är helt rättvisande. När det gäller narkotikabrott, trafikbrott och brott mot polis, finns det i normalfallet poliser på plats, i och med att dessa brott är så kallade upptäcksbrott. Förutsättningarna för jämförelse med kriminalstatistik är troligtvis bättre.

Detta talar sammantaget för att även om vissa av de granskade ärendena klarats upp i något större utsträckning, än jämförelsedata från kriminalstatistiken, är det svårt att på en övergripande nivå knyta den högre uppkläringen till förekomsten av kamerafilm. Ett annat sätt att bedöma i vilken utsträckning filmerna anses kunna utgöra underlag för att styrka brott i förundersökningarna är att titta närmare på hur vanligt det är att filmerna anföras som bevisning vid slutredovisningen och vilka typer av filmer som tenderar att redovisas som bevisning.

Tre fjärdedelar av filmerna redovisas som bevisning

De flesta filmer som hämtats ut till förundersökningar dokumenteras, som tidigare nämnts, i form av en promemoria där filmens innehåll beskrivs. När en utredning avslutas ska samtliga uppgifter som anses vara relevant bevisning bifogas i förundersökningsprotokollet. Övriga underlag som hämtats in i ärendet läggs i den så kallade slasken. Om filmen från en kroppsburen kamera anses vara väsentlig bevisning i ett ärende bör således promemorian om filmen ingå i förundersökningsprotokollet.

⁴¹ Förstahandsåtgärder är de åtgärder som kan vidtas då poliser i yttre tjänst skickas till en brottsplats – till exempel stillbilder av brottsplatsen och skador, inledande förhör samt identifiering av vittnen.

Av samtliga granskade 178 förundersökningar hade två tredjedelar en promemoria om filmen i förundersökningsprotokollet. Ännu fler, tre fjärdedelar (81 av 107), av de slutredovisade förundersökningarna hade en promemoria om film från kroppsburen kamera i förundersökningsprotokollet. Detta indikerar att flertalet av de filmer som begärts ut tillskrivits ett bevisvärde i utredningarna.

Tabell 20. Antal slutredovisade förundersökningar och andel⁴² där en promemoria med filmen redovisats i förundersökningsprotokollet, uppdelat på brottskategori. Andel i procent.

Brottskategorier	Antal slutredovisade förundersökningar	Andel slutredovisade förundersökningar med promemoria om filmen i förundersökningsprotokollet
Brott mot polis	44	91
Brott i nära relation	27	66
Trafikbrott	19	79
Våld utomhus	12	42
Narkotikabrott	4	75
Annat	4	75

De flesta slutredovisade förundersökningar, där filmen redovisades som bevisning, gällde brott mot polis. I denna kategori redovisades nästan samtliga filmer i förundersökningsprotokollen. När det gäller brottskategorin våld utomhus ingår en promemoria om filmen i fyra av tio förundersökningsprotokoll. Fördelningen i tabellen nedan talar alltså för att filmmaterialet anses viktigare som bevisning för vissa typer av brott än för andra. Om så är fallet, under vilka omständigheter anses filmmaterialet användbart som bevisning?

Filmer av gärningar tillskrivs oftare bevisvärde

I över hälften av alla ärenden som slutredovisats visade filmen själva gärningen. Flertalet gäller brott mot polis, och de övriga avser trafikbrott. Andelen filmer som visar gripande eller omhändertagande av en misstänkt är också stor. Liksom tidigare nämnts överlappar denna kategori i stor utsträckning med kategorin ”gärningen” i och med att många filmer visar misstänkta brott, till exempel våldsamt motstånd, som inträffat i samband med ingripandet.

⁴² Observera att antalet förundersökningar i många fall är få per brottskategori, vilket medför att andelstalen måste tolkas med stor försiktighet.

Tabell 21. Andelen filmer, uppdelat på förekomsten av olika typer av film innehåll, från kroppsburna kameror som begärts ut till avslutade förundersökningar respektive slutredovisade förundersökningar med film som redovisas i förundersökningsprotokollet. Andel i procent.

Användningsområde	Andel av samtliga FU	Andel av slutredovisade förundersökningar (gäller endast förundersökningar där filmen redovisas i förundersökningsprotokollet)
	N=178	N=81
Gärningen	40	58
Gripande	25	30
Brottsplatsen	15	13
Dokumentera skador	4	6
Identifiera misstänkt/vittnen	6	1
Samtal målsägare/vittnen	27	14
Samtal misstänkt	8	10

Kommentar: Totalen överskrider 100 procent, i och med att en och samma film i en förundersökning kan innehålla flera olika typer av uppgifter.

Tabell 21 visar också att vissa typer av filminspelningar mer sällan redovisas som bevisning i förundersökningsprotokollet. Bland de slutredovisade ärendena är andelen samtal med målsägare, som redovisas som bevisning, betydligt mindre. Hur kommer det sig?

Ärenden där samtal med målsägare spelats in gäller ofta brott i nära relation alternativt våld utomhus. Att dessa filmer inte tycks användbara, lika ofta som andra typer av filmer, kan delvis bero på att enskilda filmers bevisvärde är lågt. Om bilderna är mörka eller om filmen har en vinkel som gör att ansiktet inte syns, anser flera av de åklagare som vi talat med, att de är svåra att använda. Ett annat skäl, kan enligt de intervjuade åklagarna, vara att de inspelade samtalen sällan tillför något utöver de förhör som hållits senare i ärendet.

Till sist kan också den varierande kvaliteten på promemoriorna om filmen möjligen ha betydelse för vilka filmer som redovisas i protokollen. I intervjuerna med poliser framgår att många fått intrycket att man inte behöver ”skriva så mycket” om en händelse eller ett samtal när den finns på film. Ett par av de intervjuade åklagarna ger en delvis annan bild. En åklagare poängterar att det inte är rimligt att man ska leta igenom en flera timmar lång film, utan vägledande tidsanvisningar och beskrivningar, för att försöka hitta en händelse

där till exempel en misstänkt kränger med kroppen. Det kan resultera i att man bortser från filmmaterialet, om övrig bevisning ändå anses fullgod. Några åklagare efterfrågar därför tydligare dokumentation av filmens innehåll.

Filmade samtal hindrar inte att ärenden läggs ner

En övergripande slutsats är således att de inspelade samtalen med målsägare visat sig vara mindre användbara än förväntat. Frågan är dock om filmerna har större betydelse i ärenden där målsägaren i ett senare skede väljer att inte medverka. Flera av de poliser som intervjuats har, som tidigare nämnts, uppgett att de tror att ett filmat första samtal med målsägaren kan vara värdefullt om polis och åklagare vill driva ett ärende vidare, trots att en målsägare hoppat av. Man hoppas att det inspelade filmmaterialet ska kunna ersätta målsägarens utsaga vid en framtida rättegång. Vi har därför gått igenom alla ärenden där målsägare i något skede angett att de inte vill medverka, för att titta närmare på om filmerna hade kunnat ha betydelse för besluten i dessa ärenden.

I tolv av de 178 ärenden som vi gått igenom fanns tydliga uppgifter om att målsägaren ändrat sig och inte velat medverka. Det gäller främst brott i nära relation, men även vid våld utomhus där målsägare kan vara rädda för en välkänd kriminell som finns i det egna bostadsområdet. I samtliga dessa ärenden uppges filminnehållet bestå av ett filmat första samtal med målsägaren. Åtta av dessa tolv ärenden, har lagts ned med hänvisning till att målsägaren uppgett att hen inte vill delta. Fyra av de tolv ärendena har dock slutredovisats och tre av dessa har prövats i domstol. I dessa ärenden fanns en memoria med filmen med i förundersökningsprotokollen, men vid prövning i domstol redovisades inte filmen från kroppsburna kameror som bevisning i något av ärendena. Utifrån dessa uppgifter tycks det alltså vara svårt att driva ärenden vidare mot en målsägares vilja, även om ett första målsägarsamtal finns inspelat. Och i de fall där ärendet drevs vidare, trots målsägarens ovilja att medverka, vilade åtalet på annan bevisning än det filmade första samtalet.⁴³

Det är dock viktigt att betona att inspelningarna kan ha betydelse på andra sätt i dessa ärenden. En av de poliser som vi intervjuat tror att vetskapen om att förhöret spelats in gör det svårare, på ett psykologiskt plan, att dra tillbaka en anmälan. En annan polis framhåller att inspelningarna kan vara användbara i ett senare skede, om en målsägare återkommer med fler anmälningar och vill att en gammal förundersökning ska öppnas på nytt.

⁴³ Bedömningarna av de inspelade samtalens bevisvärde diskuteras ytterligare i nästa kapitel *Domar*, i avsnittet "Svårt att åberopa film av samtal med målsägaren".

Majoriteten av de misstänkta förnekar brott

I detta kapitel har vi alltså visat att det främst är filmer av en misstänkt brottslig gärning som ansetts användbara som bevisning vid beslut om förundersökningar. Avslutningsvis vill vi lyfta fram ytterligare ett sätt som filmer av gärningar används på i brottsutredningar.

En iakttagelse vid genomgången av förundersökningar var att om det finns en film av en misstänkt brottslig gärning spelas denna film ofta upp för den misstänkta personen i samband med delgivningen av misstanke. Även om vi saknar möjlighet att bedöma huruvida sådana filmuppspelningar medför att misstänkta personer blir mer eller mindre benägna att erkänna brott, kan vi i alla fall jämföra misstänkta personers inställning till brott utifrån om gärningen finns på film eller inte. I tabell 22 nedan framgår att de misstänkta betydligt oftare erkänner gärningen om den finns inspelad. Samtidigt förnekar mer än hälften av de misstänkta brott, trots att gärningen finns på film.

Tabell 22. Den misstänkta personens inställning till brott uppdelat på om gärningen finns på film eller inte. Andel i procent.

Inställning till brott	Gärningen finns ej på film N=99	Gärningen finns på film N=65	Totalt N=164
Erkänner brott (inkl. filmad gärning)	18	32	24
Erkänner brott (exkl. filmad gärning)	1	6	3
Nekar till samtliga brott	76	57	68
Oklart	5	5	5

Ett skäl till att neka till ett misstänkt brott som filmats kan vara att den misstänkte förnekar uppsåt. Ett upplevt hot kan förklaras som ett skämt och ett slag uppges vara en rörelse som inte var avsedd att skada någon. I ytterligare andra ärenden nekar den misstänkte till att vara personen på filmen. Fördelningen i tabellen ovan motsvarar de erfarenheter av att visa film vid delgivning som framkommer i en intervju. Så här säger en polis som även arbetar som förundersökningsledare:

När de får se filmen kan det gå lite åt båda hållen. Vissa säger ”ok, det är lugnt, jag vill inte se mer”. Andra börjar leta annu mer fel i ingripandet eller situationen.

Bland personer som lever i kriminella miljöer har man tidigare konstaterat att många nekar till brott alternativt uppger ”inga kommentarer” tills förundersökningen avslutats och den misstänkte kan ta del av åklagarens bevisning (Brå 2019). Det är ett mönster som även är märkbart i de förundersökningar som vi gått igenom. Bland de som nekat till brott i förundersökningar, där gärningen filmats och senare åtalas, är det ytterligare sju tilltalade personer som erkänner vid förhandlingen i tingsrätten. Det innebär att 43 procent av de misstänkta där gärningen filmats erkänner brott, antingen under förundersökningen eller i domstol.⁴⁴

Sammanfattning

I detta kapitel har vi redogjort för hur material från kroppsburna kameror använts i 178 avslutade förundersökningar. Våra viktigaste slutsatser är:

- De flesta förundersökningar som begärt ut film från kroppsburna kameror gäller brott mot polis eller brott i nära relation. Det vanligaste är att antingen gärningen och ingripandet filmats, alternativt ett samtal med målsägaren.
- De flesta förundersökningar i urvalet har film från en kroppsburen kamera i Södertälje eller Botkyrka. Att färre filmer kommer från Rinkeby ligger i linje med att betydligt färre utsatthetsincidenter och tjänsteåtgärder spelats in i Rinkeby än i de andra lokalpolisområdena.
- Omkring 60 procent av förundersökningarna har slutredovisats. Även om vissa av de granskade ärendena klarats upp i något större utsträckning än jämförelsedata från kriminalstatistiken, är det svårt att på en övergripande nivå knyta den högre uppleringen till förekomsten av kamerafilm.
- Genomgången av förundersökningar visar att materialet från kroppsburna kameror redovisas som bevisning i två tredjedelar av samtliga förundersökningsprotokoll och tre fjärdedelar av de slutredovisade förundersökningarna. Andelen är större för brott mot polis, och i dessa ärenden utgörs filmen av en bild- och ljudupptagning av själva gärningen.
- I knappt var fjärde förundersökning finns ett inspelat förhör med målsägaren och det gäller ofta brott i nära relation. Bland de ärenden som slutredovisas och där filmen redovisas som bevisning är andelen ärenden med filmade samtal med målsägare mindre.

⁴⁴ Därutöver har 7 personer, som tidigare nekat till brott i förundersökning, uppgett att de vidgår handlingen men förnekar brott i tingsrätten, och 4 personer säger sig varken kunna medge eller bestrida brott.

- Trots förhoppningar om att de inspelade förhören ska kunna användas som bevisning i de ärenden där målsägare inte vill medverka, ser vi inga indikationer på att inspelade målsägarförhör använts på detta sätt.
- I 43 procent av de ärenden där gärningen filmats erkänner de misstänkta brott antingen under utredningen eller i domstol.

Domar

Ett bakomliggande skäl till satsningen på kroppsburna kameror är, som tidigare nämnts, en förväntan om att utrustningen ska kunna ”bidra till ökad lagföring av personer som begår brott” (prop. 2017/18:99). I detta kapitel tittar vi därför närmare på hur inspelningar från kroppsburna kameror används som bevisning i domstol.

Kapitlet inleds med en översikt över hur många domar de granskade ärendena resulterat i samt hur många av dem som redovisat filmen som bevisning i rätten. Därefter beskriver vi vad som kännetecknar de ärenden som redovisat film som bevisning i relation till de ärenden där filmen inte ingår som stöd för åtalet. Till sist visar vi hur många av åtalen som leder till fällande dom och de vanligaste sätten att resonera kring kameramaterialet i domskälen. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av de viktigaste resultaten.

Film underlag i var fjärde dom

I föregående kapitel visade vi att 107 av 178 ärenden där man begärt ut film från en kroppsburn kamera har slutredovisats. Dessa 107 ärenden har resulterat i 88 åtal. Av dessa har 81 tingsrättsdomar⁴⁵ kunnat granskas; övriga hade inte publicerats när vår datainsamling avslutades och ingår därför inte som underlag för analysen i detta kapitel.⁴⁶

⁴⁵ Vi har också gått igenom samtliga överrättsdomar som dessa ärenden resulterat i. Inga av de 15 hovrättsdomarna har resulterat i andra beslut eller bedömningar avseende de brott som kameramaterialet gäller. Av detta skäl hänvisar vi enbart till tingsrättsdomarna i detta kapitel.

⁴⁶ De sju åtal där dom ännu inte publicerats, hade antingen en huvudförhandling inplanerad eller en genomförd huvudförhandling där dom ännu inte meddelats i november 2019. De flesta förundersökningar som var slutredovisade i september 2019 hade alltså resulterat i ett åtal senast i november 2019. Bland de ärenden som slutredovisats, men inte föranlett ett åtal, återfinns förmodligen en del ärenden där åtal ännu inte hunnit väckas samt ärenden där strafförelägganden eller straffvarningar (riktade till icke straffmyndiga) utfärdats. Därutöver förekommer det att ärendet läggs vilande efter att det slutredovisats på Polismyndigheten. Det kan finnas olika anledningar till det. I några ärenden beror det på att den misstänkte samtidigt utreds för andra (grövre) brott, i andra fall på att målsägaren dragit sig ur i ett sent skede eller att den misstänkte inte kan åtalas på grund av sjukdom, annan lagföring eller för att denne inte kunnat lokaliseras. För ett fåtal ärenden fanns ett beslut om slutredovisning men där vi inte kunnat utläsa varför åtal eller andra åtgärder uteblivit.

I samtliga ärenden som resulterat i de 81 domarna har det alltså funnits en film från en kroppsbyråns kamera i förundersökningen. I var fjärde av de granskade domarna, 22 av 81 domar, framkommer att filmen redovisats som bevisning.

I flertalet av de ärenden som prövats i domstol ingår filmen alltså *inte* som en del av bevisningen i målet. Filmen varken omnämns eller spelas upp för rättsens ledamöter. Variationen mellan lokalpolisområdena, gällande antal domar med film, följer de mönster som tidigare redovisats. Flertalet domar med film härrör från Botkyrka och betydligt färre från Rinkeby.

Tabell 23. Antalet slutredovisade förundersökningar, tingsrättsdomar samt tingsrättsdomar med film från kroppsbyråns kamera.

Lokalpolisområde	Slutredovisade FU	Domar	Domar med film
Botkyrka	42	34	13
Rinkeby	22	17	1
Södertälje	43	30	8
Totalt	107	81	22

Relevansen för rättslig prövning varierar

I tre fjärdedelar av de granskade domarna redovisas filmen från förundersökningen alltså *inte* som stöd för åtalet. Hur kommer det sig att åklagare väljer att inte redovisa de aktuella filmerna när ärendet ska prövas rättsligt?

Inledningsvis kan det konstateras att i vissa ärenden saknas möjlighet att redovisa filmen som bevisning. I sex ärenden har inte det brott som filmen i ärendet avser innefattats i åtalet. Ytterligare nio av åtalen gäller ärenden där vi noterat att det funnits problem med filmen (se kapitlet *Utredningar*), vilket sannolikt förklarar varför filmen inte utgör underlag för åtalet. I flertalet ärenden ligger andra typer av avvägningar till grund för att filmen inte redovisas. Relevansen för rättslig prövning påverkas förmodligen av vilken information som finns på filmen och vilken annan typ av bevisning som kan styrka brott. Vilka typer av inspelningar är det som redovisas respektive inte redovisas i domstol?

Filmer av gärningen används oftare

I det föregående kapitlet *Utredningar* visade vi att majoriten av de filmer som redovisades som bevisning i uppklarade ärenden innehöll

bilder av en misstänkt brottslig gärning. Denna tendens visar sig vara ännu starkare när vi gått igenom vilka filmer som spelas upp i domstol. De allra flesta filmer som används som bevisning i domstol innehåller filmupptagningar av själva gärningen. Majoriteten (13 ärenden) av dem gäller brott mot polis. Övriga utgör bevisning för trafikbrott.

Det är enbart två av de granskade domarna där filmen *inte* innehåller bilder av själva gärningen. Den ena filmen visar hur brottsplatsen såg ut när polisen anlände och ett försök att rädda livet på ett brottsoffer som avlider. I domskälen framhålls att rätten genom filmen har kunnat följa brottets fullbordande. Den andra filmen visar brottsplatsen, målsägarens skador, samt ett samtal med ett vittne och målsägaren, efter att polisen anlant. Filmen visar, enligt rätten, det som skedde direkt efter händelsen.

Tabell 24. Antalet tingsrättsdomar, som redovisar film som bevisning, fördelade utifrån motivet på filmen. Observera att kategorierna delvis är överlappande.

Innehåll	Domar med film i åtal N=22	Domar utan film i åtal N=59
Gärningen	20	24
Ingripande/ omhändertagande	10	17
Dokumentation av brottsplats/skador	2	17
Identifiera misstänkt/vittnen	0	5
Samtal med målsägare/vittnen	4	22
Samtal med misstänkt	4	12
Oklart	0	2

Att filmer av gärningen anses vara relevant som bevisning är givet, enligt de åklagare som intervjuats. En film av gärningen kan även vara bra att visa i rätten av objektivitetsskäl. Inte minst om den gäller brott mot polis. Rättens ledamöter kan, enligt en intervjuperson, få en mindre entydig bild av själva händelseförloppet än om man enbart åberopar vittnesuppgifter från polis.

Svårt åberopa film av samtal med målsägaren

Sammanställningen i tabell 24 visar också att vissa typer av filmer tenderar att väljas bort som bevisning i domstol. I kapitlet *Utred-*

ningar framkom att samtal med målsägaren mer sällan redovisades i förundersökningsprotokollet. Även här är tendensen än tydligare bland de granskade domarna. Ett skäl till att dessa filmer sällan anses användbara som bevisning i rätten är muntlighetsprincipen. Enligt denna princip ska vittnesmål avges muntligt vid huvudförhandlingen. Om målsägaren ger en tydligt avvikande version eller vägrar delta, kan åklagaren åberopa inspelade eller transkriberade tidigare förhör. En intervjuad åklagare framhåller att bevisvärdet kan vara begränsat, i de fall sådana inspelningar läggs fram, bland annat eftersom möjligheten att ställa frågor till målsägaren saknas.

Enligt de åklagare som intervjuats finns det också andra skäl till att inspelade samtal med målsägare inte presenteras som bevisning. Det anses inte okomplicerat med filmer som upptagits när målsägaren inte vet om att hen filmas. Liksom tidigare nämnts, sätter många poliser på kameran redan innan man går in i en bostad. Det innebär att målsägaren inte hinner ge samtycke till filmandet innan det startar. Dessa omständigheter anses vara problematiska, särskilt när det gäller en målsägare som inte vill medverka. Ett sätt att komma runt dessa omständigheter kan, enligt intervjupersoner, vara att istället åberopas vittnesmål från polisen. Det anses, av intervjuade åklagare, som mindre integritetskränkande.

Filmer av brottsplatsen och skador redovisas också sällan som bevisning när ärendet prövas i domstol. Bland de åklagare som intervjuats säger flera att filmer av brottsplatser kan vara värdefulla om de till exempel visar en sönderslagen interiör. Men samtidigt finns det nästan alltid stillbilder med bättre kvalitet och filmerna blir därför ofta överflödiga som bevisning.

Många filmer av gärningar åberopas inte

Även om filmer av gärningen är det återkommande motivet i de domar där kroppskamerafilmer redovisas som bevisning, är en upptagning av gärningen ingen garant för att filmen ska anses användbar som stöd för åtalet. Tabell 24 ovan visar också att det finns lika många ärenden med en film av gärningen som inte spelas upp i rätten.

Hur kommer det sig? Utifrån vår kartläggning av ärenden och domar kan vi inte identifiera enskilda orsaker till vilken bevisning som anförs eller inte anförs som stöd för åtalet. Mycket talar dock för att generella överväganden kring bevisvärdering ligger till grund för beslut om huruvida en film åberopas som bevisning eller ej. De åklagare som vi talat med nämner flera olika omständigheter som kan få betydelse för sådana bedömningar. Att en film av gärningen inte åberopas kan bero på att filmen inte visar händelseförloppet tillräckligt tydligt. Det beror vanligtvis på att kameravinkeln är dålig

eller för att ljudet inte är bra. Om det samtidigt finns bra vittnesuppgifter och annan teknisk bevisning anses filmerna inte tillföra något väsentligt.

Rättens bedömning

Vi har nu presenterat en översiktlig bild av vilka typer av filmer som läggs fram som bevisning i domstol. Men hur resonerar rättens ledamöter när de bedömer kameramaterial som bevisning? Och i vilken utsträckning föranleder åtalen fällande domar?

De flesta åtal leder till fällande dom

Av de 81 ärenden som prövats i domstol hade 75 domar åtalspunkter för den eller de brottsmisstankar som filmen från kroppsburen kamera avsåg.⁴⁷ De flesta av dessa 75 ärenden föranledde en fällande dom för dessa åtalspunkter. Inga tydliga skillnader kan utläsas avseende domslut för de åtal som har eller inte har redovisat material från kroppsburna kameror som underlag för åtalet.

Tabell 25. Domslut för åtalspunkter där filmen från förundersökningen användes respektive inte användes som underlag för åtalet⁴⁸.

Domslut	Med film som bevisning	Utan film som bevisning	Samtliga
Friande	2	2	4
Fällande	20	51	71
Totalt	22	53	75

I 18 av 22 domar där kameramaterial ingått i underlaget för åtalet omnämns bevisningen i domskälen. Vi har gått igenom dessa domskäl för att kunna beskriva hur filmerna tenderar att värderas.

Stödbevisning

Kameramaterialet utgör oftast stödbevisning till målsägarens och vittnens utsagor eller den tilltalades erkännande. I många domskäl poängterar man därför att den muntliga bevisningen vinner stöd av den film som åklagaren spelat upp. I andra domar görs ingen enskild värdering av filmmaterialet, utan rätten konstaterar enbart att ett erkännande eller målsägarens berättelse ”får stöd av utredningen

⁴⁷ I sex ärenden inkluderades åtalspunkter för andra brott än de som kameramaterialet gällde i förundersökningen.

⁴⁸ Ärenden där det både finns ogillade åtalspunkter och fällande dom redovisas i tabellen som fällande.

i övrigt”. I en dom rörande våldsamt motstånd anför filmen från en kroppsburen kamera som huvudsaklig bevisning. Av domskälen framgår:

Åklagaren har spelat upp en film från en kamera som en av polismännen bar på sig där det tydligt framgår att [den tilltalade] har varit motspänstig, slitit med kroppen och uttalat sig opassande vid ingripandet.

Filmen visar att rekvisiten ej uppfylls

I två domar framgår att rätten gjort en annan bedömning av den filmade situationen än åklagaren. I det ena ärendet gällde filmen hot mot tjänsteman och rättens bedömning är att filmen visar att ”i den situation som [den tilltalade] uttalat att [hen] ska slå ner [målsägaren] så kan [hens] uttalande rimligen inte uppfattats som ett allvarligt menat hot”. I det andra ärendet, som gäller trafikbrott, ogillades en åtalspunkt till följd av att rätten ansåg att filmen visade att händelsen var ett missförstånd mellan den tilltalade och polisen, snarare än en uppsåtlig vägran att stanna på polisens tecken.

I ytterligare två ärenden bedöms de redovisade filmerna inte kunna belysa de omständigheter som filmen var avsedd att påvisa. I det första ärendet ansåg tingsrätten att filmen inte kunde klargöra huruvida den tilltalades bilkörning var ett uppsåtligt försök att köra på en polis eller inte. I det andra ärendet, som bland annat gällde förgripelse mot tjänsteman, anses filmen ha ”ett mycket begränsat bevisvärde”. Filmen är mörk och miljön stökig, och det anses därför svårt att följa gärningen i filmmaterialet. I det sistnämnda exemplet döms den tilltalade ändå för brott, eftersom det anses finnas mycket säkra uppgifter som lämnats av den polis som var målsägare.

Polismans ord gäller

I våra intervjuer med poliser har det framkommit farhågor om att den ökade användningen av bilder från bevakningskameror, inklusive de kroppsburna, ska leda till en devalvering av polisens ord i domstol. Med anledning av detta har vi tittat närmare på vilka domslut som specifikt avkunnats angående åtalspunkter om brott mot polis, med och utan underlag från kroppsburna kameror som bevisning.

Sammanställningen i tabell 26 visar att i flertalet ärenden som gäller brott mot polis har filmerna från förundersökningarna inte använts som bevisning när målet ska avgöras i domstol. I dessa ärenden utgörs den huvudsakliga bevisningen istället av de muntliga vittnesmålen från den brottsutsatta polisen och dennes kollegor. Ändå har lika många av dessa ärenden resulterat i en fällande dom.

Tabell 26. Antal domslut avseende åtalspunkter som gäller brott mot polis, med och utan kamerabevisning.

Domslut	Med film som bevisning	Utan film som bevisning	Totalt
Friande	2	0	2
Fällande	11	17	28
Totalt	13	17	30

I domskålen till de fällande domarna utan kamerabevisning anses åtalen främst styrkta genom målsägarnas och vittnenas samstämmiga uppgifter. I sex ärenden finns annat kameramaterial att tillgå. I ett av dem ligger en film som spelats in av ett tv-team istället till grund för åtalet. Sammantaget indikerar dock dessa uppgifter att filmsekvenserna från de kroppsburna kamerorna inte ersätter vittnesmål, utan snarare används som stödbevisning till polisens ord.

Sammanfattning

Hur bidrar inspelningar från kroppsburna kameror till att möjliggöra lagföring för brott? I detta kapitel har vi redogjort för i vilken utsträckning kameramaterialet använts som underlag för åtal och hur rätten bedömt bevisningen. Här följer våra viktigaste slutsatser:

- De granskade 178 förundersökningarna har resulterat i 88 åtal. Var fjärde av de 81 domar som vi kunnat granska har en film som underlag. Majoriteten av ärenden som går till åtal redovisar inte filmen som underlag.
- De flesta åtal har, oberoende av om filmen använts som bevisning eller inte, resulterat i en fällande dom. Detta gäller också åtalen om brott mot polis.
- Av totalt 22 domar med film kommer flertalet från Södertälje och Botkyrka och enstaka från Rinkeby.
- Nästan alla domar med film som underlag gäller brott mot polis. Ett fåtal gäller trafikbrott. De filmer som åberopas som bevisning visar nästan uteslutande gärningen.
- Filmerna används som stödbevisning till muntlig bevisning. I ett par ärenden har filmerna inte ansetts kunna styrka brott, antingen till följd av filmens bristande kvalitet, att händelsen på filmsekvensen bedöms annorlunda av rätten än av åklagaren eller för att filmen inte bidragit med att tydliggöra ett händelseförlopp eller ett uppsåt.

Slutsatser

I denna rapport har vi presenterat en studie av hur kroppsburna kameror inverkar på polisens arbete i Botkyrka, Rinkeby och Södertälje. Vi har redogjort för hur kamerorna använts samt för hur polisens utsatthet och användning av tjänsteåtgärder varierat under perioder med och utan kamera. I rapporten har vi också visat hur filmupptagningar används för att utreda och klara upp brott. Studien är främst baserad på bearbetningar av en självdeklarationsundersökning, registerdata, intervjuer, ärendeakter och domar.

I detta kapitel lyfter vi fram de övergripande slutsatser som är relevanta för en bedömning av utfallet, i relation till intentionerna med satsningen, och det framtida arbetet med kroppsburna kameror vid Polismyndigheten.

Lägre nivåer av vissa former av utsatthet

En viktig ambition med satsningen på kroppsburna kameror var att förbättra arbetsmiljön för poliser i yttre tjänst i särskilt utsatta områden (Polisen 2019). I dessa områden ansågs hot, våld och trakasserier mot poliser vara ett betydande arbetsmiljöproblem. Utsatthetens omfattning och karaktär bedömdes vara sådan att den har en negativ inverkan på polisens möjligheter att fullgöra sitt uppdrag (Polismyndigheten 2017).

I denna rapport har vi visat att vissa former av utsatthet blivit mindre vanliga efter att kroppsburna kameror införts i samtliga tre lokalpolisområden. Det handlar framförallt om angrepp med laser, sten och bangers samt trakasserier, i synnerhet sexuella trakasserier mot kvinnor. Förändringarna är genomgående tydligast i Rinkeby, där utsattheten är som störst. Våra intervjuer med poliser pekar också mot att de kroppsburna kamerorna ökar känslan av trygghet. Däremot visar våra data inga säkra tecken på förändringar när det gäller andra typer av utsatthet, såsom olika former av fysiskt våld mot polis eller konkreta hot.

En effekt av vad?

Hur kommer det sig att införandet av kamerorna tycks få betydelse för vissa former av utsatthet, medan andra förefaller vara opåverkade? En förutsättning för att få ytterligare förståelse för kamerornas effekter är att titta närmare på vems eller vilkas beteende kameran påverkat. Är det allmänhetens, polisernas eller bådas?

En viktig utgångspunkt för vår bedömning är uppgifterna om polisernas användning av vålds- och tvångsåtgärder. I denna rapport har det framkommit att skillnaderna är små mellan perioderna med kroppsburna kameror och perioderna utan utrustningen. De utblivna effekterna ligger i linje med slutsatserna från tidigare studier på området. En amerikansk utvärdering visade att graden av påverkan på polisernas eget agerande i stor utsträckning hänger samman med huruvida användandet av kameran är tvingande eller inte. I situationer där poliserna, liksom inom Mareldsatsningen, själva fick välja när och om kamerorna skulle användas på arbetspassen, fanns ingen inverkan på polisernas agerande (Ariel et al. 2016b).

Dessa omständigheter skulle sammantaget kunna tala för att de effekter som belysts i denna rapport är resultatet av att delar av allmänheten, snarare än poliserna, förändrat sitt agerande. Det gäller dock inte alla delar av allmänheten. Iakttagelser från vår genomgång av ärenden och intervjuer pekar mot att de olika effekterna på utsattheten kan förklaras av att vissa grupper förändrar sitt beteende, medan andra grupper är opåverkade, eller till och med provoceras, av kamerans närvaro.

Att enskilda medborgare har olika förutsättningar och intressen av att modifiera sitt beteende kan således vara en bakomliggande förklaring till de mönster vi redovisat. I våra intervjuer framgick att poliser anser att det framförallt är personer som man ”ofta ingriper mot” som förändrar sitt bemötande när de befarar att en kamera spelar in. Den lägre graden av trakasserier kan ses som en konsekvens av att dessa personer oftare vaktar sin tunga efter kamerornas införande. När det gäller fysiskt våld och hot mot polis tycks omständigheterna vara annorlunda. Dessa situationer uppstår ofta i samband med omhändertagande av berusade personer eller vid handräckning till psykiatrin. Det gäller alltså typiskt sett situationer där gärningspersonerna har mer begränsade möjligheter att beakta och anpassa sig till att de kanske blir filmad (jfr Brå 2018b). Graderna av medvetenhet, och möjligheten för den enskilde att kalkylera utifrån risken med att bli filmad, sätter alltså i viss mån ramarna för vilka effekter som kan uppnås genom införandet av kroppsburna kameror.

Vissa typer av filmer är användbara

Den andra huvudsakliga ambitionen med införandet av kroppsburna kameror var att bidra till ökad lagföring av personer som begår brott. I denna rapport har vi konstaterat att material från kroppsburna kameror hämtats ut till 178 avslutade förundersökningar under det första året med kroppsburna kameror. Det motsvarar mindre än en förundersökning per kamera. De granskade förundersökningarna har resulterat i 81 publicerade domar. I 22 av de 81 åtalen presenterades filmerna från de kroppsburna kamerorna som bevisning i domstol och 20 ledde till fällande dom (avseende den åtalspunkt som filmen gällde). Utfallet för de 300 kamerorna blir därmed 0,07 fällande domar per kamera under drygt ett år. Vår kartläggning av sållningsprocessen visar alltså att det är relativt ovanligt att filmer från kroppsburna kameror bidrar till lagföring.

Genomgången av samtliga ärenden och domar, där kameramaterial hämtats ut under pilotverksamhetens första år, visar att det främst är vissa typer av filmer som anses vara relevanta som bevisning i domstol. De flesta filmer som används som bevisning i domstol har en filmad sekvens av den brottsliga gärningen och gäller brott mot polis, och i vissa fall trafikbrott. Det innebär att majoriteten av det kameramaterial som begärs ut till förundersökningar inte bedöms vara relevant som bevisning vid åtal. Vår bedömning är att det huvudsakliga skälet till detta är att åklagaren hellre åberopar annan bevisning, om inte filmen innehåller tydliga bilder av en brottslig gärning.

En fjärdedel av det inspelade materialet som hämtats ut till förundersökningar utgörs av ett första samtal med målsägaren, men få har använts som underlag för åtal. Många av dessa inspelningar har motiverats av en satsning på brott i nära relationer, där ambitionen är att filmerna ska kunna användas i de fall där målsägaren inte vill medverka. Vi kan dock konstatera att de flesta ärenden där målsägaren valt att dra sig ur ändå läggs ner, och i de fall där de drivs vidare till domstol redovisas inte filmen som bevisning. I intervjuer med åklagare har det framkommit att flera ser etiska problem med att spela upp sådana filmer i domstol.

Att kameramaterialet främst visat sig användbart som stöd för åtal som gäller hot, våld och förgripelser mot poliser i yttre tjänst ligger emellertid i linje med de bredare ambitionerna om att förbättra polisernas arbetsmiljö i Botkyrka, Södertälje och Rinkeby. Satsningen som helhet har, som tidigare nämnts, motiverats av en omfattande problematik med hot och våld mot poliser. Det bör också understrykas att även om kameramaterialet ofta inte redovisas som bevisning i domstol, kan filmerna vara användbara för vissa bedömningar och insatser i utredningsfasen. Uppspelningar av filmer,

i samband med delgivning av brott, kan till exempel resultera i ett erkännande.

Sammantaget pekar vår kartläggning dock mot att det finns ett behov av en tydligare återkoppling till poliser i yttre tjänst, om vilka filmer som anses användbara som bevisning. Poliserna skulle troligtvis använda kameran oftare, och mer effektivt, om de visste både att filmerna användes och vilka typer av filmmaterial som är till nytta. En tydligare återkoppling kan också leda till att skillnaderna i användning mellan olika områden minskar.

Stora förväntningar, modesta förändringar?

De lägre nivåerna av utsatthet, polisens känsla av ökad trygghet och det faktum att de inspelade filmerna används som underlag i åtal om brott mot polis pekar sammanfattningsvis mot att utfallet ligger i linje med ambitionerna om att förbättra arbetsmiljön för poliserna i Mareldsområdena. Frågan är dock hur resultaten förhåller sig till de högt ställda förväntningarna på den nya utrustningen. Är de skillnader som beskrivits i denna rapport tillräckligt stora för att motivera investeringar i kameratekniken framgent? Vi saknar möjlighet att värdera utfallet mot insatserna, men vill framhålla några omständigheter som bör beaktas i framtida överväganden kring kroppsburna kameror.

I denna rapport har vi lyft fram de skillnader som kan urskiljas efter att kroppsburna kameror införts i särskilt utsatta områden i Stockholm. Det är viktigt att beakta att kamerorna *inte* har genererat lägre nivåer av de allvarligaste formerna av utsatthet – till exempel våldsamma angrepp som resulterar i fysiska skador. Inga entydiga resultat pekar mot att kroppsburna kameror bidrar till att minska våld i form av slag och sparkar. Vi vill också poängtera att de resultat som uppvisas i denna undersökning gäller områden med ovanligt stor utsatthet för poliser i yttre tjänst. Det är därför inte rimligt att förvänta sig ett liknande utfall i lokalpolisområden med andra förutsättningar och ingångsvärden.

Dessa omständigheter pekar mot att det är viktigt att inte stanna vid frågan om huruvida kroppsburna kameror fungerar eller inte fungerar, utan titta närmare på resultaten utifrån vad man vill uppnå med kamerorna och under vilka förutsättningar resultaten kan uppnås (Flight 2019 s. 5). I vår rapport har det framkommit att polisernas självbestämmande över när kameran aktiveras i mångt och mycket sätter ramarna för vilka resultat som kan uppnås. Att den enskilda polisen i fall till fall får avgöra om en händelse ska filmas tycks resultera i en positiv inställning till kamerorna, samtidigt som många inte tycks filma på de sätt som skulle vara mest gynnsamt

för att minska polisernas utsatthet för angrepp och för att säkra rätt former av bevisning. En mer styrd användning av de kroppsburna kamerorna, som visserligen skulle kunna ge bättre effekt, skulle å andra sidan sannolikt medföra att flera poliser fick en mer negativ inställning till att arbeta med kamera. Det behöver dock inte råda ett motsatsförhållande mellan en mer effektiv användning och polisers integritet. Genom ett fortsatt arbete med att klargöra de rättsliga förutsättningarna för vilka situationer som får filmas, information om vilka sätt att filma som ger mest effekt och återkoppling om vilka typer av filmer som anses kunna utgöra relevant bevisning, bör den enskilde polisen kunna få bättre förutsättningar att arbeta effektivt med kameror framöver.

Brås bedömning

Sammanfattningsvis är det Brås bedömning att det finns en betydande potential när det gäller att utveckla ett mer strategiskt arbetsätt med kamerorna. Mot bakgrund av de resultat och analyser som presenteras i rapporten föreslår Brå insatser för att stärka det strategiska arbetet med kroppsburna kameror på Polismyndigheten.

Utbildning och klargörande riktlinjer

En grundläggande förutsättning för alla former av arbete med kamera är att poliserna känner sig trygga med tekniken, riktlinjerna och med rutinerna för hur kameramaterialet omhändertas. I denna rapport har det framgått att det finns ett behov av ytterligare utbildningsinsatser för att motverka oro och otrygghet som beror på bristande information. Insatser för att höja kunskapsnivån bör också kunna medföra att fler använder kameran i relevanta situationer.

Vi vill därför understryka betydelsen av det pågående arbetet vid Polismyndigheten med att utreda de rättsliga förutsättningarna och vidareutveckla de nationella riktlinjerna för användning av kroppsburna kameror. En effektiv användning och en ökad trygghet förutsätter en tydligare vägledning för hur, när och var man får filma samt hur materialet hanteras. Det är också viktigt att riktlinjer och annan vägledning utformas på ett sätt som är praktiskt tillämpbart, begripligt och relevant i relation till de situationer som poliser i yttre tjänst har att hantera.

Systematisk dokumentation

En förutsättning för att filmmaterialet ska användas som bevisning i förundersökningar och som stöd för åtal är att filmens innehåll dokumenteras på ett tydligt sätt. I vår genomgång av ärenden framgick att det ofta var svårt att utläsa, utifrån den promemoria som

författats, vad som fångats på filmen. Det är Brås bedömning att utförligare dokumentation bör underlätta bedömningarna av vilka filmer som är relevanta att begära ut och använda som underlag för åtal.

Idag saknas anvisningar för vad av en films innehåll som ska dokumenteras i förundersökning. En mall för hur promemorian ska skrivas och vilka uppgifter som ska inkluderas skulle kunna vara ett stöd såväl för de som hanterar filmerna på bildanalysenheter, som för åklagare och förundersökningsledare.

Strategiskt arbete utifrån mål

I rapporten har det framkommit att polisernas användning av kamerorna varierar. Att arbetssättet kan anpassas utifrån individen ligger i linje med det stora diskretionsutrymme som den enskilda polisen har när det gäller att använda kameran. När användningen har ett tydligt syfte kan det dock vara viktigt att användningen sker på ett visst sätt för att maximera effekten.

Många poliser uppger till exempel att de vanligtvis använder inspelningsläget där kamerans lampa stängs av. Det sker ofta i syfte att fånga ett brott på film. Detta användningssätt medför troligtvis att kameran har mindre inverkan på allmänheten än vad den skulle kunna ha. Vissa sätt att filma kan alltså vara positiva för att avskräcka från angrepp mot poliserna, men negativa ur bevishänseende. Och vice versa. I många situationer kan poliserna behöva fatta beslut som gäller sådana avvägningar mycket snabbt. Det bör därför föras diskussioner i arbetslagen om vilka sätt att filma som är mest gynnsamma utifrån vilka mål man vill prioritera för tillfället.

Återkoppling och goda exempel

Ett viktigt stöd i sådana diskussioner bör vara återkoppling och utbyte av erfarenheter. Vilka sätt att filma bär frukt? Vilka olika arbetssätt har utvecklats i olika lokalpolisområden? Sammanställningar av goda exempel skulle därför vara ett välkommet bidrag i framtida utbildningar och kompletterande implementeringsinsatser.

I denna rapport har vi också visat att det kan vara svårt för poliserna att avgöra huruvida de egna insatserna ger resultat eller inte. Bland de poliser som intervjuats framhåller många att de saknar information om huruvida en aktuell film var användbar eller inte. Insatser för att ge återkoppling till poliser i yttre tjänst skulle således kunna uppmuntra till en utökad och mer träffsäker användning av kroppsburna kameror.

Referenser

Ariel, B. m.fl. (2014). "The effect of police body-worn cameras on use of force and citizens' Complaints Against the Police: A Randomized Controlled Trial". *Journal of Quantitative Criminology*. Volym 31. Cambridge: Springer.

Ariel, B. m.fl. (2016a). "Wearing body cameras increases assaults against officers and does not reduce police use of force: Results from a global multi-site experiment". *European Journal of Criminology*. Vol. 13 (6). London: Sage.

Ariel, B. m.fl. (2016b). "Report: increases in police use of force in the presence of body-worn cameras are driven by officer discretion: a protocol-based subgroup analysis of ten randomized experiments". *Journal of Experimental Criminology*. Volym 12. Cambridge: Springer.

Ariel, B. m.fl. (2017). "Paradoxical effects of self-awareness of being observed: testing the effect of police body-worn cameras on assaults and aggression against officers". *Journal of Experimental Criminology*. Cambridge: Springer.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Kameraövervakning på Stureplan och Medborgarplatsen*. Rapport 2015:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *Otillåten påverkan mot myndighetspersoner*. Rapport 2016:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018a). *Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden*. Rapport 2018:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018b). *Fungerar kamerabevakning brottsförebyggande? Resultat från en metastudie samt reflektioner om metoder och resultat*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2019). *Tystnadskulturer*. Rapport 2019:20. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Carlsson, E. (2009). *Medierade övervakning. En studie av övervakningens betydelse i svensk dagspress*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet, institutionen för kultur- och mediastudier.

Cubitt, T. m.fl. (2015). "Body-worn video: A systematic review of literature". *Australian & New Zealand Journal of Criminology*. Volym 50 (3). London: Sage.

Datainspektionen. (2017). *Tillsyn enligt polisdatalagen (2010:361) och personuppgiftslagen (1998:204) avseende Polismyndighetens användning av kroppsburna kameror*. Beslut 2017-04-03. Diarienummer 1083-2016.

Farrar, W. och Ariel, B. (2013). "Self-awareness to being watched and socially-desirable behavior: A field experiment on the effect of body-worn cameras and police use-of-force". Washington DC: Police Foundation.

Flight, S. (2019). "Opening Up the Black Box: Understanding the Impact of Bodycams on Policing". *European Law Enforcement Research Bulletin*. Nr. 4/2019. Budapest: Cepol.

Grossmiths, L. m.fl. (2015). *Police, Camera, Evidence: London's cluster randomised controlled trial of Body Worn Video*. London: College of Policing.

Hjorth, A och Fredén, J. (2014). "Alla filmar alla". *Polistidningen*. Publicerad 2014-05-14.

Jennings, W. m.fl. (2014). "Cops and cameras: Officer perceptions of the use of body-worn cameras in law enforcement". *Journal of Criminal Justice*. Volym 42. Crossmark.

Justieombudsmannen (2018). *Kritik mot Polismyndigheten för att bl.a. ha fotograferat och filmat personer utan rättsligt stöd i samband med husrannsakan och kroppsvisitationer samt för bristande dokumentation*. Beslut daterat 2018-11-30. Diarienummer 7687-2016.

Kersting, S. (2019). *Deescalating effects of bodycams in patrol-duty of the federal police of North Rhine-Westphalia: Results from a randomized control-group based research project in six police stations – Executive Summary*. Institute for Police and Criminal Sciences. University of Applied Sciences North Rhine-Westphalia.

Kronkvist, K. m.fl. (2019). *Kamerabevakning i ett särskilt utsatt bostadsområde*. FoU rapport 2019:2. Malmö: Malmö universitet, institutionen för kriminologi.

- Owens, C. m.fl. (2014). *The Essex Body Worn Video Trial. The impact of Body Worn Video on criminal justice outcomes of domestic abuse incidents*. Rapport. London: College of Policing.
- Polisen i region Stockholm. (2017). *Mareld inriktningsdokument*. Promemoria.
- Polismyndigheten (2017). *Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*. Rapport. Underrättelseenheten, Nationella operativa avdelningen. Juni 2017.
- Polismyndigheten (2018). *Polismyndighetens riktlinjer för kameraanvändning*. Promemoria 2018:6. Daterad 2018-03-09.
- Polismyndigheten (2019). *Polismyndighetens användning av kroppsburna kameror*. Rättsutredning. Nationella operativa avdelningen. Diarienummer A321. 746/2019. Daterad 2019-06-27.
- Ready, J. och Young, J. (2015). “The impact of on-officer video cameras on police–citizen contacts: findings from a controlled experiment in Mesa, AZ”. *Journal of Experimental Criminology*. Cambridge: Springer.
- Stahlcup, M och Hahn, C. (2016). “Cops, cameras, and the policing of ethics”. *Theoretical Criminology*. Volym 20(4). London: Sage.
- Vedung, E. (2002). “Utvärderingsmodeller”. *Socialvetenskaplig tidskrift*. Nummer 2–3/2002.

Bilageförteckning

Bilaga 1 – Arbetspassregistreringen	102
Bilaga 2 - Övriga tabeller och figurer	109
Bilaga 3 – Frågeformulär.....	112

Bilaga 1: Arbetspassregistreringen

I denna bilaga redogör vi för hur Brå genomfört den arbetspassregistrering som presenterats i rapporten. Vi beskriver hur arbetspassregistreringen gick till i praktiken, vilken undersökningspopulation den riktade sig till och hur det ser ut med svarsfrekvenser och bortfall. Ett par hypotetiska bortfallsrisker testas också för att belysa bortfallsproblematiken.

Förberedelser

Inför de bägge undersökningstillfällena besökte Brå de olika polisområdena och informerade gruppchefer om utvärderingen. Informationen rörde i första hand studiens syfte och arbetspassregistreringens utformning. Gruppcheferna fick sedan i uppgift att vidarebefordra informationen till poliserna i arbetsgrupperna. Gruppcheferna ombads även att aktivt uppmuntra poliserna till att delta i undersökningen.

Undersökningen var webbaserad

Arbetspassundersökningarna genomfördes på webben med hjälp av enkätprogrammet Artologik. För samtliga deltagare, vid såväl för- som eftermätning, skapades ett formulär där upp till 20 arbetspass kunde registreras. Åtkomsten till formulären var skyddade av personliga användarnamn och lösenord. Inbjudan om att delta i undersökningen skickades till polisernas arbetstelefoner via ett sms.

Utformning

Poliserna gavs möjlighet att registrera svar på totalt 11 frågor, varav 6 var uppföljningsfrågor (se bilaga 3 där frågeformuläret redovisas i sin helhet). Antalet frågor hölls nere för att se till att registreringen av arbetspass gick snabbt och därmed öka benägenheten att rapportera in pass vid upprepade tillfällen.

Frågorna omfattade fyra teman: arbetspasset (bakgrundsfrågor), utsatthet, åtgärder och konsekvenser. Bakgrundsfrågorna gällde datum och tid för arbetspasset, graden av intensitet och huruvida en kroppskamera burits på passet. Därefter fick poliserna svara på om de utsatts för någon av nitton konkreta händelser, som var olika exempel på hot, våld eller trakasserier. Syftet med att fråga om någon av dessa händelser inträffat, var att även fånga incidenter som den enskilde polisen själv kanske inte definierat som hot, våld eller trakasserier. Även vid frågan om vilka åtgärder polisen själv vidtagit på det aktuella arbetspasset erbjöds svarsalternativ. De poliser som svarade att de hade utsatts för något eller vidtagit en åtgärd fick tre

uppföljningsfrågor angående händelsen: om den resulterat i skador, om den fått andra allvarliga konsekvenser samt om den spelats in.

För att säkerställa att enkätfrågorna var relevanta och begripliga, samt att instruktionerna till poliserna var tydliga, genomförde Brå en testmätning med poliser i yttre tjänst på Hisingen i Göteborg. Tillvägagångssättet med testmätningen var identiskt med det som senare kom att användas inom ramen för utvärderingen av de kroppsburna kamerorna i Marelds-satsningen. Av de 24 inbjudna poliserna deltog 16 poliser, som tillsammans registrerade 69 arbetspass. Efteråt diskuterades undersökningen med fyra av de inbjudna poliserna. Diskussionen rörde hur de uppfattat instruktioner, teknik, frågeställningar och svarsalternativ. Många värdefulla synpunkter kunde hämtas in och beaktas inför den slutliga konstruktionen av informationsbrev och svarsformulär.

Undersökningspopulationen

För att nå de relevanta undersökningspopulationerna har Brå erhållit listor över poliser som ska ingå i undersökningen från de olika lokalpolisområdena. Vid förmätningen 2018 fanns sammantaget 238 poliser med på listorna. Dessa poliser var enligt de tre polisområdena de som skulle komma att utrustas med kroppsburna kameror under försöksperioden. Omkring 11 procent av de poliser som bjöds in att delta i undersökningen meddelade senare Brå att de inte skulle delta i undersökningen. Skälen till detta varierade. Vissa avböjde på grund av föräldraledighet eller placering på annan ort. Andra meddelade att det var ett missförstånd att de skulle ha arbetsuppgifter som skulle innebära att de skulle utrustas med en kroppsburn kamera.

Vid eftermätningen 2019 levererade polisområdena listor till Brå innehållande samtliga poliser som vid tillfället använde kroppsburn kamera i tjänsten. Denna lista innehöll 207 poliser. Dessa poliser bjöds in på samma sätt som tidigare – via sms. Omkring 13 procent av poliserna meddelade Brå att de inte utgjorde rätt målgrupp för undersökningen. Skälen var detsamma som de som angavs bland de som avböjde medverkan 2018.

De poliser som meddelade att de inte borde ingå i undersökningen avlägsnades ur undersökningspopulationen, vid bägge mättillfällena. Efter att deltagarlistan justerats ingick 211 poliser i den eftersökta populationen i förmätningen och 181 poliser i eftermätningen.

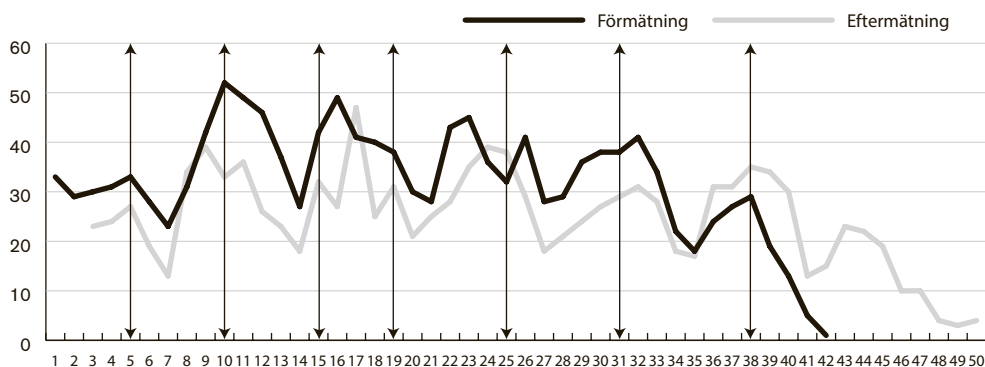
Tabell 27. Antal inbjudna och antal som meddelade att de inte borde ingå i undersökningen under de två mätperioderna 2018 och 2019.

	Period 1 (2018)	Period 2 (2019)
Antal inbjudna	264	207
Antal som meddelat att de inte bör ingå i undersökningen	27	26

Genomförandet

Både för- och eftermätningen inleddes under vecka 8 i februari månad, 2018 respektive 2019. Under förmätningen var undersökningens första dag en måndag. Tanken var att starta även eftermätningen på en måndag, men tekniska problem gjorde att den inte kunde komma igång förrän på onsdagen den veckan. Förmätningen hölls öppen i 41 dagar och eftermätningen i 48 dagar. Anledningen till att eftermätningen hölls öppen en vecka längre var att antalet deltagare och svarsfrekvensen var lägre och vi gjorde bedömningen att vi behövde fler svar.

Figur 6. Antal svar per dag samt dagar där påminnelser skickats ut under de två mättillfällena 2018 (förmätning) och 2019 (eftermätning).

Under bägge mätperioderna skickades sju påminnelser ut till deltagarna i studien. Påminnelserna var likadana under bägge perioderna⁴⁹ och skedde vid i princip samma tidpunkter.⁵⁰ Dessa tidpunkter finns utmarkerade i figur 6 ovan.

Under förmätningen var det i genomsnitt 32 poliser per dag som registrerade sina arbetspass. Under eftermätningen var det i genomsnitt 25 poliser per dag. Detta speglar i grova drag den skillnad som

⁴⁹ Bortsett från den sista påminnelsen där vi vid eftermätningen informerade om att undersökningen skulle hållas öppen längre.

⁵⁰ Två skedde på samma dag, tre dagen efter i eftermätningen och två dagen före.

finns i antal relevanta personer som bjöds in till att delta i undersökningen.

Studerar man figur 6 ovan ser man en tydlig periodicitet i antal registrerade arbetspass per dag. Denna periodicitet har uppkommit utifrån veckodagarna. Nästan alla toppar, både i förmätningen och eftermätningen, inträffar i mitten av veckan och nästan alla bottennoteringar på söndagar.

Deltagande och bortfall

Av de relevanta poliserna som bjöds in till att delta i undersökningen var det 75 procent som deltog vid förmätningen och 71 procent som deltog i eftermätningen. Det externa bortfallet i studien är således mellan 25 och 29 procent.

Av de 129 poliser som deltog i eftermätningen var det 98 poliser som även hade varit med i förmätningen. Könsfördelningen bland de svarande var lik den bland de inbjudna. Vid förmätningen var 23 procent av de inbjudna kvinnor och vid eftermätningen var 20 procent kvinnor. Bland de svarande vid förmätningen var 24 procent kvinnor och vid eftermätningen 17 procent.

Tabell 28. Antal inbjudna och medverkande, samt antal registrerade arbetspass, under de två mätperioderna 2018 och 2019.

	Period 1 (2018)	Period 2 (2019)
Antal inbjudna som är relevanta	237	181
Antal medverkande	177	129
Andel medverkande av relevanta	75 %	71%
Antal registrerade pass	1 358	1 188

Poliserna uppmanades att under mätperioderna registrera varje avslutat arbetspass i yttre tjänst under mätperioderna, maximalt 20 arbetspass per person och period. I praktiken var det ett mindre antal poliser som registrerade det maximala antalet pass, fyra stycken vid förmätningen och åtta vid eftermätningen. Vid förmätningen registrerade de deltagande poliserna i genomsnitt 7,6 arbetspass per person, och vid eftermätningen 9,2 arbetspass per person.

De 177 poliser som deltog i förmätningen hade maximalt kunnat registrera 3 540 arbetspass. Totalt registrerade de 1 358 arbetspass. Det interna bortfallet i förmätningen uppgår således till 62 procent. I eftermätningen hade de 129 poliser som deltog maximalt kunnat

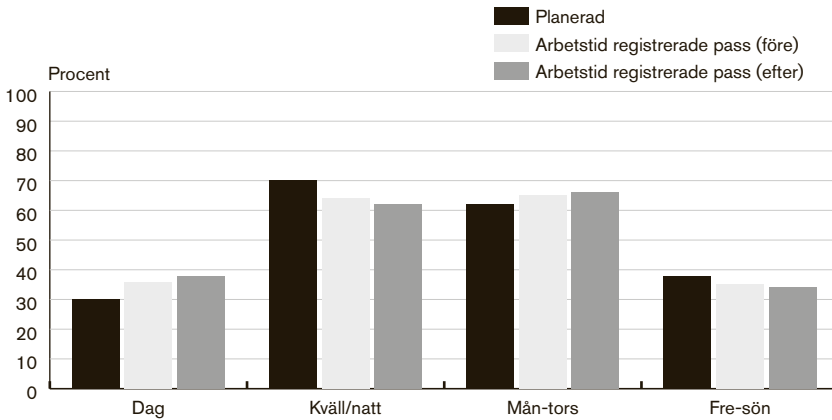
registrera 2 580 arbetspass. Totalt registrerade de 1 188 arbetspass. Det interna bortfallet i eftermätningen uppgår således till 54 procent. Det finns dock skäl att poängtera att detta inte helt och hållet kan betraktas som ett bortfall i vanlig mening. Möjligheten att rapportera in 20 arbetspass är en visserligen motiverad gräns, men den är ändå godtyckligt satt. För flera av de deltagande poliserna är det inte ens möjligt att komma upp i det maximala antalet inrapporterade arbetspass, på grund av utbildningsdagar, sjukfrånvaro eller tjänstgöring på annan ort.

Mot bakgrund av att poliserna inte har registrerat samtliga arbetspass och att vi inte har haft någon kontroll över vilka pass som registrerats, finns det skäl att närmare belysa och analysera de registrerade arbetspassen utifrån frågan om det finns en systematik i bortfallet.

Svar och arbetstider

Ett sätt att värdera i vilken mån det kan finnas ett systematiskt bortfall i arbetspassregistreringen är att jämföra den planlagda arbetstiden enligt veckoplaneringen i de tre undersökta områdena med den arbetstid som registrerats i arbetspassregistreringen. Om det finns en systematik i bortfallet, på så sätt att poliserna valt ut särskilda arbetspass att fylla i, torde detta avteckna sig genom att de registrerade arbetspassen inte följer den schemalagda arbetstiden. I figur 7 nedan redovisas denna jämförelse på en aggregerad nivå utifrån arbetspass dagtid eller kvälls-/nattetid och arbetspass måndag–torsdag eller fredag–söndag. Jämförelsen visar att det är något större andel arbetspass som registrerats dagtid, och följaktligen färre under kvällstid, i förhållande till planeringen. Detta gäller både under förmätningen och under eftermätningen. Gällande veckodagarna är skillnaderna mindre. Det är också så att skillnaderna mellan de två mätperioderna utifrån veckodag och tid på dygnet är små och i stort sett försumbara. Den övergripande slutsatsen är att de registrerade arbetspassen i grova drag följer den planlagda arbetstiden för poliser i yttre tjänst i de tre områdena. Totalt sett talar resultaten från jämförelsen inte för att det skulle finnas någon betydande systematik i bortfallet.

Figur 7. Planerad arbetstid och arbetstid i registrerade arbetspass.

Fler eller färre registrerade arbetspass

En annan potentiell bortfallsproblematik rör poliser som endast registrerat ett fåtal arbetspass. Avseende denna grupp har vi tittat närmare på om det kan finnas en systematik i vilka arbetspass de valt att registrera. Frågan är om det finns anledning att tro att de primärt har registrerat arbetspass där de blivit utsatta för något, eller arbetspass där det varit lite att göra (och att de därför haft tid att registrera just de arbetspassen).

Ett sätt att kontrollera och bedöma om det finns skillnader mellan dem som registrerat fler respektive färre arbetspass är att jämföra den uppskattade intensiteten i arbetspassen som registrerats av de två grupperna. I tabell 29 nedan redovisas arbetspassens genomsnittliga intensitet uppdelat på poliser som registrerat högst fem arbetspass jämfört med dem som registrerat sex arbetspass eller fler. Resultaten visar på ganska små skillnader i intensitet mellan de två grupperna och för de två tidsperioderna. Tendensen är dock att de som registrerat färre arbetspass har gjort något lägre uppskattningar av arbetspassens intensitet än de som registrerat fler arbetspass.

Tabell 29. Arbetspassens genomsnittliga intensitet utifrån antal registrerade arbetspass 2018 och 2019.

	Period 1 (2018)	Period 2 (2019)
Högst fem registrerade arbetspass	2,4	2,3
Sex eller fler registrerade arbetspass	2,5	2,5
Totalt	2,5	2,5

Ytterligare ett sätt att kontrollera om detta bortfall har haft en inverkan på studiens resultat är att jämföra utsattheten för de poliser som registrerat fler arbetspass med utsattheten för de poliser som registrerat färre arbetspass. I tabell 30 nedan redovisas andelen arbetspass med utsatthet uppdelat på poliser som registrerat högst fem arbetspass respektive sex arbetspass eller fler. Resultaten visar att skillnaderna i utsatthet mellan dessa grupper är små under bägge mätperioderna.

Tabell 30. Andel som angivit utsatthet utifrån antal registrerade arbetspass 2018 och 2019.

	Period 1 (2018)	Period 2 (2019)
Högst fem registrerade arbetspass	31	28
Sex eller fler registrerade arbetspass	31	26
Totalt	31	26

Ingen av ovanstående jämförelser talar för att resultaten skulle ha påverkats av antalet poliser som endast registrerat ett fåtal arbetspass.

Bilaga 2: Övriga tabeller och figurer

Tabell 31. Genomsnittlig bedömning av intensitet vid mätningarna före och efter införandet av kroppsburna kameror utifrån veckodagar och tid på dygnet. Medelvärde.

Intensitet	Period 1 (2018) (N=1358)	Period 2 (2019) (N=1188)
Måndag–torsdag, dagtid	2,1	2,1
Måndag–torsdag, kväll/natt	2,5	2,5
Fredag–söndag, dagtid	2,3	2,2
Fredag–söndag, kväll/natt	2,8	2,8
Totalt	2,5	2,5

Tabell 32. Andelen avslutade förundersökningar, fördelat på tidpunkt för inspelning av material från kroppsburna kamera, uppdelat på område. N=178.

Område	Dagtid måndag- torsdag	Kvälls-/natte- tid måndag- torsdag	Dagtid fredag- söndag	Kvälls-/natte- tid fredag- söndag
Botkyrka (N=69)	21	28	15	37
Rinkeby (N=41)	18	41	15	26
Södertälje (N=68)	19	25	16	41
Totalt	19	29	16	36

Tabell 33. Andel arbetspass med olika typer av utsatthet under för- respektive eftermätningen. Utsattheten redovisad dels i detalj, dels i fem övergripande kategorier (samt totalt). Andel i procent. Tendenser i de enskilda polisområdena, (B)otkyrka, (R)inkeby och (S)ödertälje redovisas med: ↑ = signifikant ökning, ↗ = ej signifikant ökning, → = oförändrat, ↘ = ej signifikant minskning, ↓ = signifikant minskning. Värderna som motsvarar ett antal svarande som är mindre än tre har ersatts med *.

	För- mätning	Efter- mätning	Sig.	B	R	S
Ingen utsatthet	69,2	73,6	<0,05	↗	↑	↗
Trakasserier	21,4	16,5	<0,05	↘	↓	↘
Verbala tillmälen/gester	18,6	15,1	<0,05	↘	↓	→
Olovligen fotograferad	4,7	4,3		↗	↘	↘
Sexuell kränkning	2,9	1,1	<0,05	↓	↓	↘
Skadegörelse av polisens eller egen egendom	0,6	*		↘	↘	↗
Obehaglig förföljelse	*	0		→	→	→
Hot	9,9	9		↓	↘	↗
Hotfullt uttalande öga mot öga	7,8	7,6		↘	↘	↗
Hotfull körning med bil/fordon	2,6	1,9		↓	↘	↗
Hotfullt uttalande med vapen	0,4	*		→	→	→
Fysisk utsatthet, ej tillhygge/objekt	3,8	2,9		↘	↘	→
Knuff eller liknande	2,7	1,1	<0,05	↘	↘	↘
Slag/spark eller liknande	0,8	1,5		↗	↗	↗
Blivit fasthållen	0,6	*		↘	↘	→
Spottad på eller liknande	0,6	0,6		→	→	→
Biten, klöst/riven	0,5	*		→	↓	→
Fysisk utsatthet, med tillhygge/objekt	2,3	0,3	<0,05	↓	↓	↓
Angripen med bengal, smållare eller grön laser	1,8	*	<0,05	↓	↓	↓
Stenkastning	0,4	*		→	↘	↘
Angripen med tillhygge eller kemikalier	*	0		→	→	→
Utsatt för skottlossning	*	0		→	→	→
Sprängladdning eller handgranat	0	*		→	→	→
Verbalt motstånd/vägran	16,6	14,7		↘	↘	↘
Något av ovanstående	30,8	26,4	<0,05	↘	↓	↘

Tabell 34. Andel arbetspass med olika typer av tjänsteåtgärder från polisernas sida under för- respektive eftermätningen. Utsattheten redovisad dels i detalj, dels i fem övergripande kategorier (samt totalt). Andel i procent. Tendenser i de enskilda polisområdena, (B)otkyrka, (R)inkeby och (S)ödertälje redovisas med: ↑ = signifikant ökning, ↗ = ej signifikant ökning, → = oförändrat, ↘ = ej signifikant minskning, ↓ = signifikant minskning. Värderna som motsvarar ett antal svarande som är mindre än tre har ersatts med *.

	För- mätning	Efter- mätning	Sig.	B	R	S
Ingen åtgärd	61,6	64,6		↗	↗	↘
Verbala kommandon	34	31,1		↘	↘	↗
Fysiska åtgärder utan vapen/hjälpmedel	18,2	16		↘	↘	↗
Fasthållning, instängning, nedbrottnings eller liknande	16,9	14,6		↘	↘	→
Knuff eller liknande	4,9	3,9		↘	↘	↗
Fysiska åtgärder med vapen/hjälpmedel	10,5	10,6		↗	↓	↗
Handbojor	8,6	9,3		→	→	↗
Polishund	1,6	0,6	<0,05	→	↓	→
Batong	1,2	0,8		→	↓	→
Pepparsprej eller liknande	0,7	1,4		↗	↗	↗
Åtgärder med skjutvapen	1	0,5		↓	→	→
Riktat skjutvapen	1	0,5		→	↓	→
Varningsskott	*	0		→	→	→
Verkanseld	0	0		→	→	→
Övrigt	1,4	0,8		↘	↘	→
Någon form av tjänsteåtgärd	38,4	35,4		↘	↘	↗

Bilaga 3: Frågeformulär

Ange när ditt arbetspass började och slutade

Ange vilken tid ditt pass började och slutade? Mellan 00-24 på dygnet.

Har du burit en kroppsuren kamera någon gång under detta arbetspass?

- Ja
 Nej

Gradera detta arbetspass utifrån intensitet. Höga poäng ges till ett arbetspass som är mycket intensivt och låga poäng ges om du uppfattar arbetspasset som lågintensivt. Om arbetspasset både innehöll perioder som var högintensiva och lågintensiva - välj ett mittenalternativ.

1.	2.	3.	4.	5. Högintensi- vt
Lågintensivt				
☐	☐	☐	☐	☐

Har du utsatts för något av följande under detta arbetspass? Sätt ett kryss i rutan som bäst beskriver vad du utsatts för - flera svar är möjliga. Annars gå vidare till nästa fråga.

- Obehagliga/nedsättande verbala tillmälen eller gester
 Hotfullt uttalande öga mot öga
 Gest eller uttalande som medför sexuell kränkning
 Olovligen fotograferad/inspelad
 Obehaglig förföljelse
 Verbalt motstånd eller vägran
 Hotfull körning med bil/annat fordon
 Hotfullt uttalande med vapen
 Blivit fasthållen
 Slag, spark eller liknande
 Knuff eller liknande
 Stenkastning
 Sprängladdning eller handgranat
 Spottad på eller liknande
 Biten eller klöst/riven
 Skadegörelse av polisens eller din egendom
 Angripen med bengal, smällare eller grön laser
 Angripen med tillhygge eller kemikalier (tex. kniv, järnrör, pepparsprej)
 Utsatt för skottlossning
 Annan form av hot, trakasserier eller våld (specificera):

Har någon av händelserna förorsakat någon fysisk skada?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Har någon av händelserna medfört någon annan allvarlig konsekvens?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Spelades någon av händelserna in av din eller en kollegas kamera?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Kommentar

Har du använt dig av någon av dessa åtgärder under detta arbetspass? Sätt ett kryss i rutan som bäst beskriver åtgärderna - flera svar är möjliga. Annars gå vidare till nästa fråga.

- Verbala kommandon (t.ex. för att få kontroll över en situation)
 Handbojor
 Fasthållning, instängning, nedbrottning eller liknande
 Knuff eller liknande
 Batong
 Polishund
 Tårgas, pepparsprej eller liknande
 Riktat skjutvapen
 Varningsskott med skjutvapen
 Verkanseld med skjutvapen
 Annat, specificera

Spelades någon av händelserna in av din eller en kollegas kamera?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Kommentar

Vill du redogöra för något annat som haft betydelse för din eller dina kollegors utsatthet eller sätt att ingripa under detta arbetspass?

--

Tack för din medverkan! Spara dina svar genom att klicka på Spara/Save. Efter nästa arbetspass klickar du på Nästa sida och fyller i en ny enkät. Observera att du måste besvara samtliga obligatoriska frågor för att komma vidare till nästa enkät.

Ange när ditt arbetspass började och slutade

Ange vilken tid ditt pass började och slutade? Mellan 00-24 på dygnet.

Har du burit en kroppsburna kamera någon gång under detta arbetspass?

- Ja
 Nej

Gradera detta arbetspass utifrån intensitet. Höga poäng ges till ett arbetspass som är mycket intensivt och låga poäng ges om du uppfattar arbetspasset som lågintensivt. Om arbetspasset både innehöll perioder som var högintensiva och lågintensiva - välj ett mittenalternativ.

1.
Lågintensivt	2.	3.	4.	5.
Högintensi-
vt
☐	☐	☐	☐	☐

Kan kroppsburna kameror motverka hot, våld och trakasserier mot poliser i yttre tjänst? Och kan filmmaterial från sådana kameror bidra till att fler brott klaras upp? Det är några av de frågor som besvaras i denna rapport.

Våren 2018 inleddes en försöksverksamhet i tre polisområden i Stockholm, där trehundra poliser utrustades med kroppsburna kameror. Brottsförebyggande rådet (Brå) har undersökt hur poliserna använt kamerorna och vilka effekter satsningen haft. Studien bygger bland annat på en självdeklarationsundersökning, intervjuer med poliser samt en genomgång av förundersökningar och domar där kameramaterial har använts.

Rapporten riktar sig främst till polisen och andra delar av rättsväsendet. Rapportens resultat kan även vara av intresse för andra yrkesgrupper som kan komma att använda kroppsburna kameror.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN
TELEFON +46 (0)8 527 58 400 ■ E-POST info@bra.se ■ www.bra.se